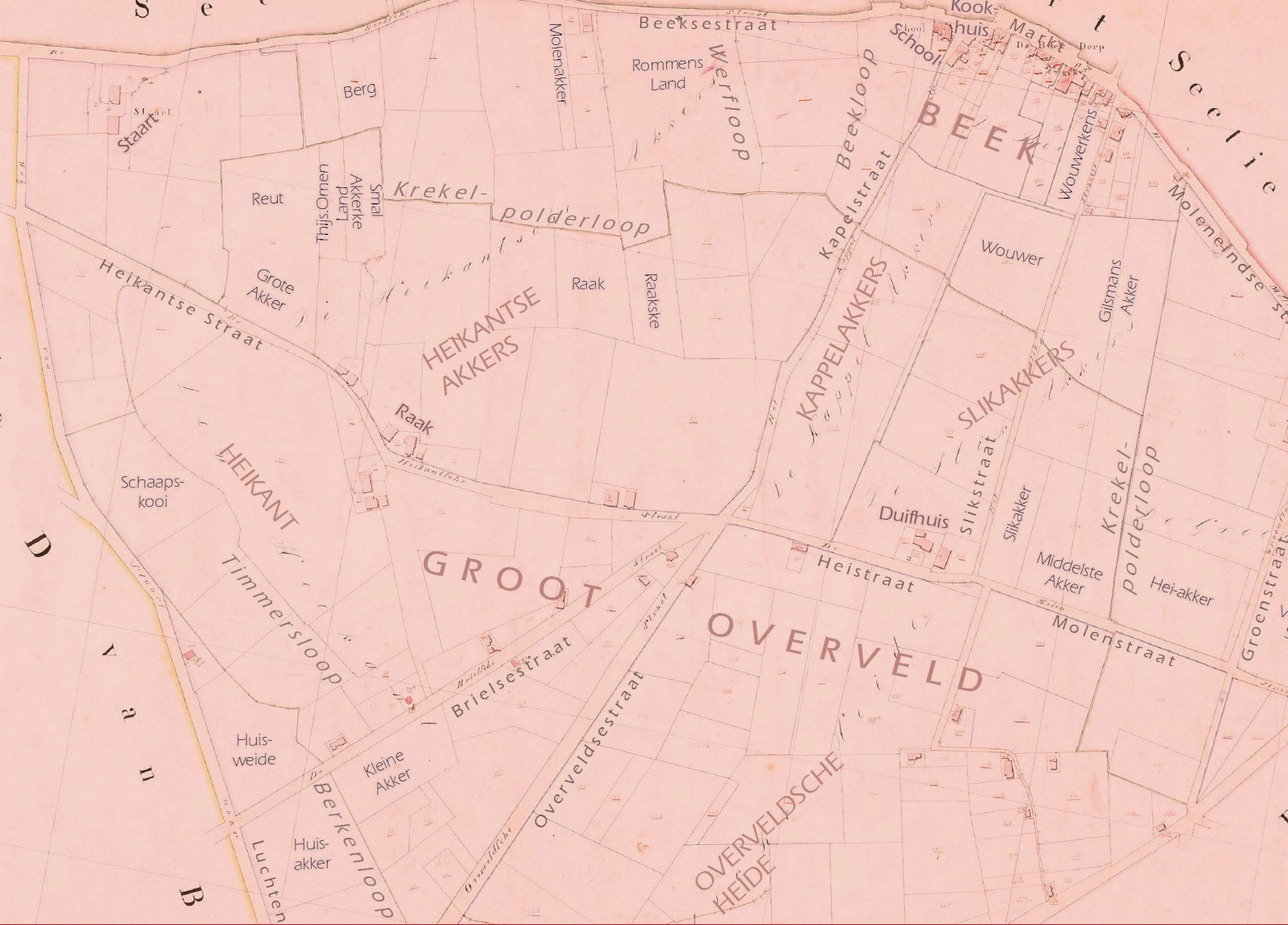

Erfgoedrapport Breda 60

Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

4.14 Beek

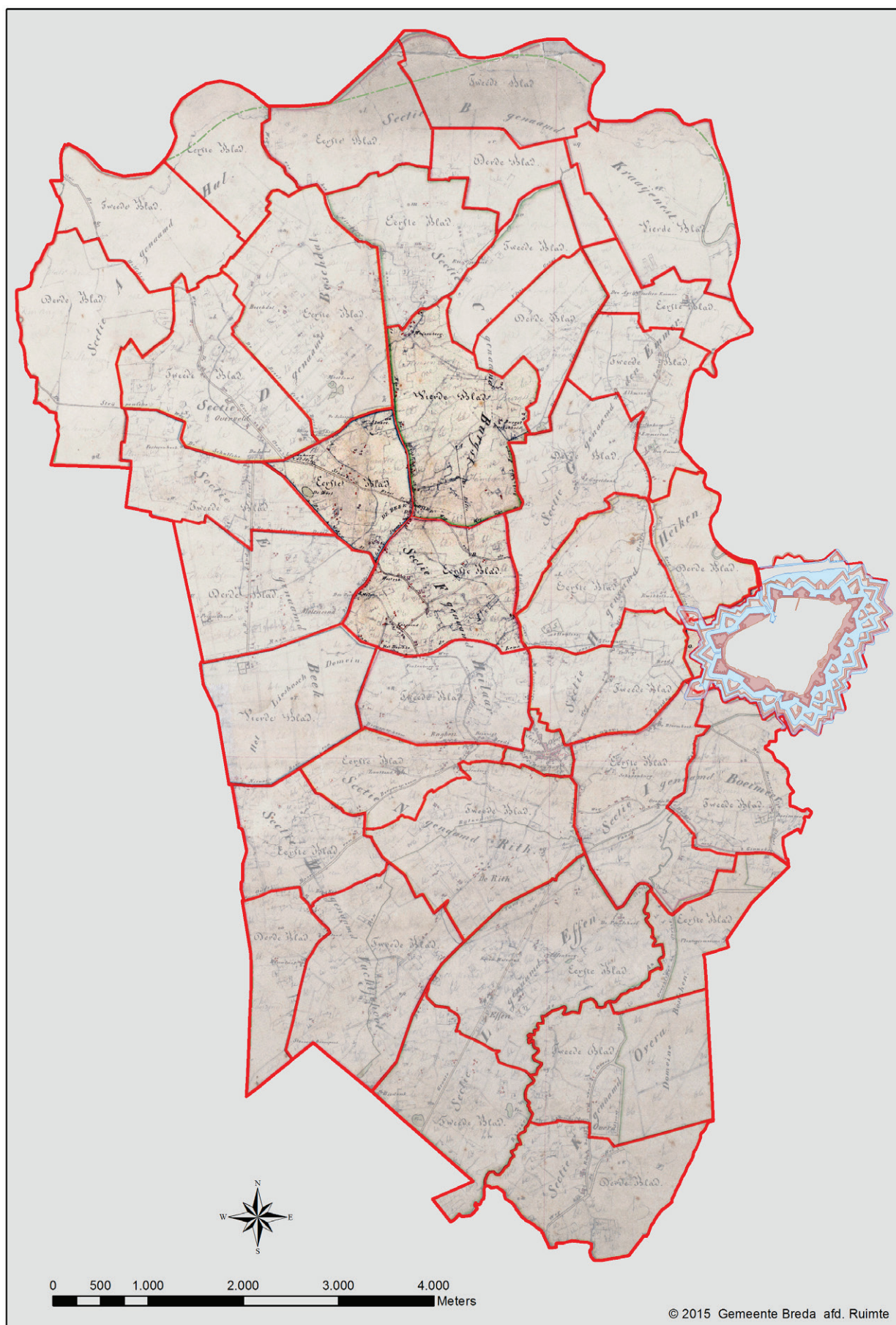
Chr. Buiks

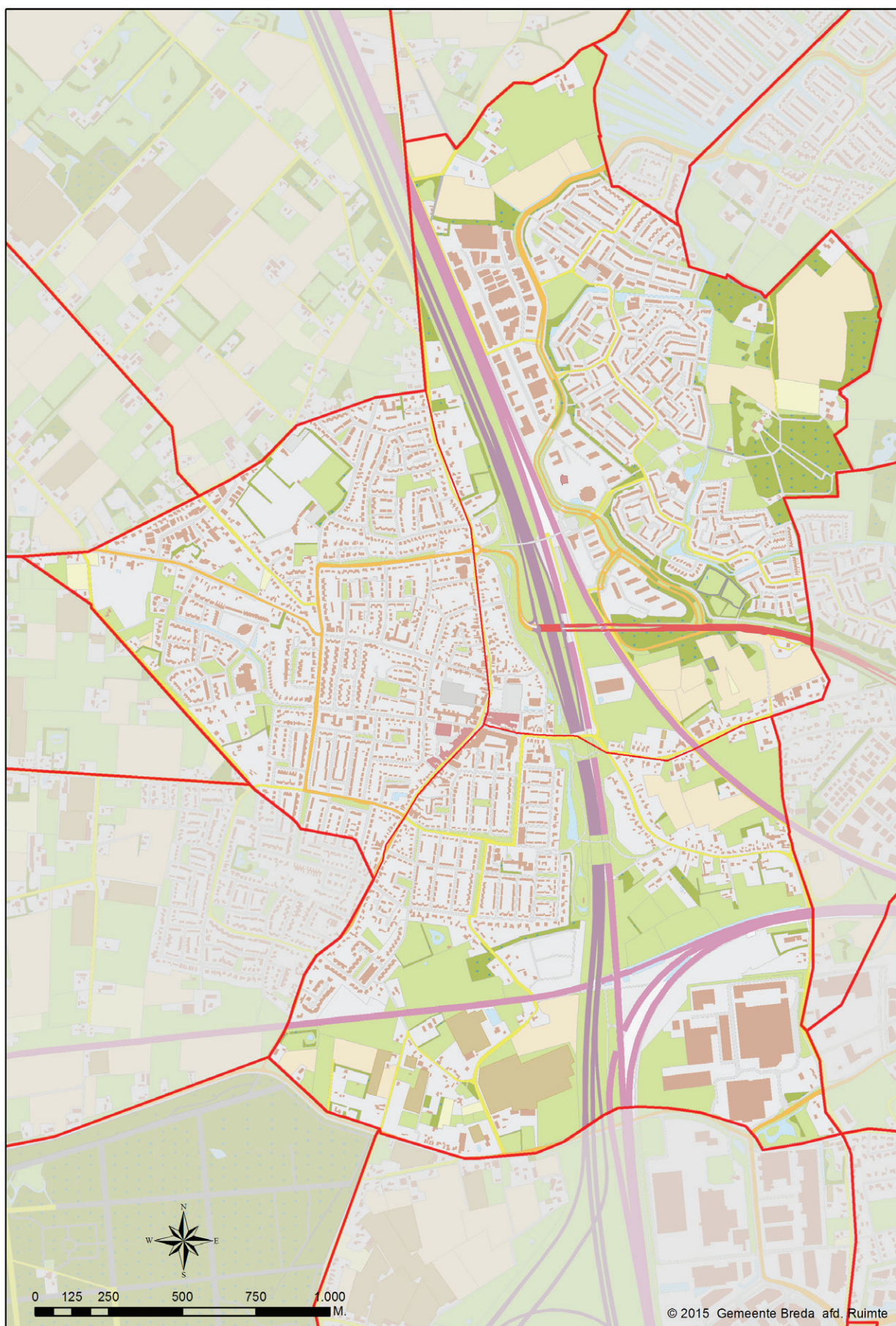

Gemeente Breda

4.14

BEEK

4.14 BEEK – PRINSENBEEK

AARD – 1613 – R720, 15

Opten Aert opte Beke, Noort- en westwaerts aende Overveltsche heijde.

Dat er op Prinsenbeek een Aard lag is niet bekend. De Princen Haagse Aard lag bij de Rith en 't Hout. Misschien bedoelde men met Aard hier de Beekse of Overveldseheide. Een aard is een gemeynte, een gemeenschappelijk gebruikt gebied, waar de gerechtigden vlaggen konden steken, heide maaïen en dergelijke en dat alleen op bepaalde dagen en in bepaalde hoeveelheden. Zie verder onder Aard, Rith.

AARBOL – 1742 – GP272, 222

2½ gemet in Hagersdijk: den Eertbol.

Dit toponiem is ook bekend onder Alphen. Betekent aard hier 'gemeynte', zoals in de Achtmaalse Aard, de Hazeldonkse Aard etcetera? Nee, met aard is hier grond bedoeld. Aert: '1. Beploegde of bebouwde grond, bouwland.'¹ In deze zin weinig bekend in de Baronie! Bol duidt waarschijnlijk op de vorm van het perceel: mnl. bol betekent 'bol, bolrond voorwerp ... boomstronk'.² Onder Hoogeloon komt een perceel met dezelfde naam voor,³ evenals onder het aan Alphen grenzende Poppel: 1562 aende Ertbol.⁴

AKKER, GROTE – 1646 – R710, F4

Seven lopensaet lants: den Grooten Akker, in de Steenacker.

AKKER, GROTE – 1935 – DE BOER 32, NR. 14

Een perceel bouwland: de Groote Akker, groot 0,81 hectare. Kad. nr. E 12.

AKKER, HOGE – 1910 – BRED29, 137

Kavels rogge op de Hooge Akker.

AKKER, HOGE

Kadastraal perceel C 177.

AKKER, LAGE – 1738 – RH102, F57V

Een perceel zaeylant: den Leegen Akker, vijf gemet.

AKKER, LAGE – 1772 – RH109, 33V

Een perceel zaayland: den Leegen Akker, vijf gemet.

AKKER, LAGE – 1910 – BREDANAAR29, 137

Kavels rogge op den Lagen Akker.

AKKER, MIDDELSTE – 1903 – BREDANAAR22, 31

Een perceel bouwland: de Middelste akker, E 194 1,85 hectare.

AKKER, NIEUWE – 1526 – R705, F88

Vyffdalff Iopensaet: den Nyeuwen Acker, opt Moleneyndt.

AKKERKE – 1904 – BREDANAAR23, 29

Een perceel bouw-en weiland: het akkerke, in den krekelpolder, veertig are. E 561.

AKKERKE, KLEIN

Kadastraal perceel C 195, 196.

Akker is het meest voorkomende element ter aanduiding van bouwland, akkerland. Akker betekent mogelijk 'het omheinde veld'.⁵ In Prinsenbeek lag geen dorpsakker, die bij veel andere nederzettingen wel bekend is. Prinsenbeek had een deel van Steenakker en Kesteren als dorpsakker in gebruik. Akkers werden vooral gebruikt voor de teelt van rogge, winterrogge, *Secale cereale*, een gewas dat jarenlang op het zelfde stuk grond geteeld kon worden, waarbij dan na de oogst in augustus nog een nagewas verbouwd werd in de vorm van spurrie of stoppelknollen.

BAANAKKER – 1788 – RH112, 81V

Een perceel zaayland: den Baensakker, een bunder, west de straat.

Akker gelegen aan een baan, een grote doorgaande weg.

BAKENS – VM

?

BEDDEN, KLEINE – 1688 – RH276, F29

Een half bunder moer en weijde aende Beeck: de Clijne Bedden.

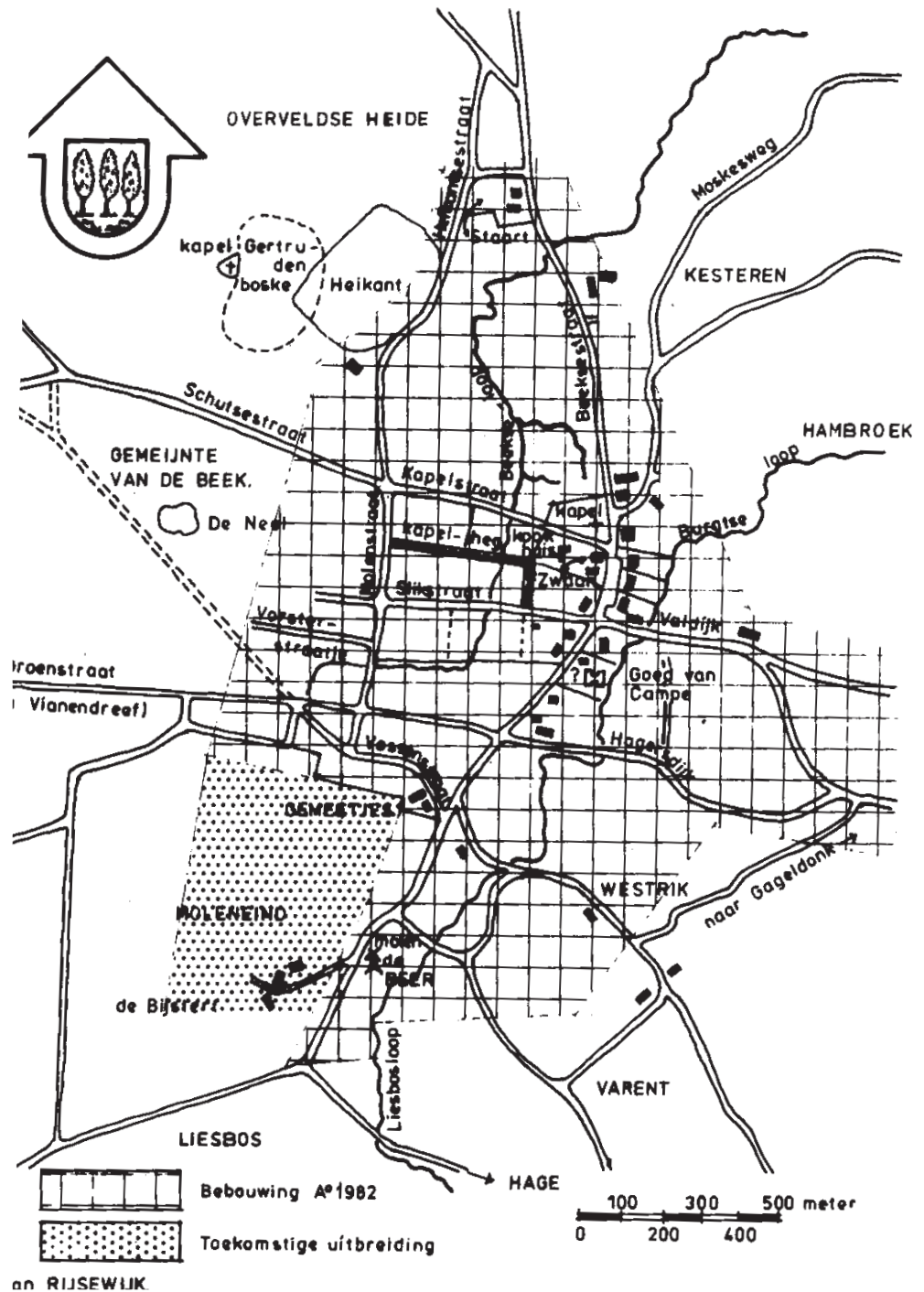
Het element bed was in de zeventiende/achttiende eeuw bijzonder populair. Veel akkers met winterrogge werden in bedden gelegd: tussen de bedden, bestaande uit een achttal of tiental ploegsneden, werd een extra diepe voor geploegd (soms werd met de schop nog extra aarde uit de voor gespit). Doel: waterafvoer, zodat het graan niet verdronk in de natte wintermaanden. Waarom de beddenbouw pas in de zeventiende eeuw een grote vlucht nam is niet bekend: was het klimaat vochtiger geworden?

Over de noodzaak van het gebruik van de akkerbedden schrijft Thys, eind achttiende eeuw: 'Een ander misbruyk in 't ploegen, welk ik hier in de Meyerye ontmoete is, dat de Landen tot Koorn al te plat en zonder ruggen geploegt worden, welke oorzaeke is, dat'er in die Landen veele dellen of laegtens zyn, in welke het water vergadert, welke de rede is waerom het Graen nog jong en teer zynde, in den winter verkilt, verdrinkt, vermagert en uytsterft. Hierom schynd het noodzaekelyk, dat men de Landen tot ruggen brengt, elken rug van tien, elf of twaalf ploegsneden, dat is van omtrent acht, negen of tien voeten en niet van veertig, zestig, tachtig treden of nog meer, gelyk ik 'er menige gezien en afgetreden heb. En dit dunkt my voor het Koorn en Tarwe niet alleen voordeelich (voor zo veel men daer door meerder plaets

wind, gelyk men in de volgende figure lichtelyk kan afmeeten) maer ook noodzaekleyk voor zoo veel het Koorn en Tarwe, gelyk ook alle inlandsche vrugten, de killigheyt van den grond of water niet kunnen verdragen, welke nogtans geschied in die landen, welke plat geploegd worden, om dat het water, gelyk nog gezeyd is, naer de laegtens zinkt, waer het zelve vergadert, den grond verkilt en de vrugten doet vergaen. Welke alle geen plaets heeft in de ruggen, om dat het water in die vooren afzakt en langs de zelve afloopt, bezonder als het land by voordagt geploegt is, en verder geholpen daer het noodzakelyk is, welk eenen goeden

reconstructie De Beek

c.a. A° 1700

Beek rond 1700, reconstructie K. Leenders.

an RIJSEWIJK

Akkerman nier naerlaet'.⁶ Het voordeel van de beddenbouw was verder dat de ploeger zijn ploeg niet meer over lange afstanden over het kopeind van de akker hoefde te slepen, zoals bij een gewone akker. Dat draaien van de ploeg was een groot karwei: de ploegen konden immers niet gekanteld worden: men kon niet door de pas geploegde voor terugploegen.

BEDDENAKKER – 1910 – BREDANAAR29, 278

Schaarhout op de Beddenakker.

BEDDENWEIDE – 1656 – RH274, 21

Stuck weyde:de Beddeweyde, anderhalf gemet.

BEDDENWEIDE – 1668 – GP263, 165

Beddenweijde.

BEDDENWEIDE – 1826 – N2378, 9

Een perceel zaay- en weyland: de Beddeweyde, op Hambroek, een bunder, 93 roeden.

BEDDENWEIDE, GROTE – 1688 – RH276, 29

Een half bunder: de Groote Bedde wijde.

BEDDENWEIDE, GROTE EN KLEINE – 1729 – RH100, F3V

Een perceel weijde: de Groote en Clijne Beddeweyde, een bunder.

Een wei die in bedden was aangelegd? Dan zou men kunnen denken aan grippen, grip-pels die het weiland om de zoveel meter doorsneden en die hetzelfde doel hadden als de verdiepte voren tussen de akkerbedden: waterafvoer.

BEEK – 1380 – ND8974, F406

Op de Beeck.

BEEK – 1415 – G, F69V

Die Beec.

BEEK – 1474 – D, F14

Aen de Beke.

BEEK – 1496 – CART. BEGIJNHOF, P. 130

Opte beeck.

BEEK – 1501 – R415, F276

Opte Beeck.

BEEK – 1525 – R705, 35V

Opte Beec, opte Beeck.

BEEK – 1529 – R706, F2V

Opte Beeck.

BEEK – 1530 – R706, F68

Opte Beec.

BEEK – 1610 – R719, F197V

By de Beecke.

BEEK – 1646 – R710, F24

Aende Beeck.

BEEK – 1651 – R725, F47V

Op de Beek.

BEEK – 1668 – GP 263, F8V

Op de Beeck.

Oude vermeldingen van deze nederzettingsnaam: 1295 Willemanni de Beke; 1357 Wytman van de Beke; 1394 Wytman vander Beke, ... opdat zuyteynde van der Beke; 1408 op die Beke; 1428 opte Beke; 1430 after die Beke; 1489 op de Beecke.⁷ De beek waaraan de nederzetting zijn naam kan danken is een water dat uit het Liesbos langs het Moleneind naar Hambroek en de Vloeigracht stroomt. Is dit de ongetwijfelde oude Rijt? In de negentiende eeuw genoemd de Bosloop/Kesterenloop.⁸ Vroeger kan dit water wel veel meer debiet hebben gehad dan in de twintigste eeuw. De naam Beek is in 1942 tot gemeentenaam geworden en in 1951 opgewaardeerd tot Prinsenbeek (naar analogie van Princen- in Princenhage, maar dat wordt standaard met een c geschreven). Beek als waternaam vinden we in Princenhage verder niet, wel in dorpen als Ginneken en Chaam.

Beek komt ook voor als korte benaming voor Hilvarenbeek. Verder zijn er in Noord-Brabant en de Kempen nederzettingen met de naam Beek te Asten, Beek en Donk, Lille, Meer, Nuenen en Schijndel. Het woord beek komt in het jaar 814 voor het eerst in Nederlandse teksten voor.⁹

Als familienaam is Van Beek ook tamelijk frequent: Adriaen Jan Adriaen Lambrechts van Beeck, 1668, GP263, fol. 17. Maar deze familienaam is mogelijk ontleend aan Hilvarenbeek.

BEEKHEINING – 1732 – R587, F136

Twee perceel weyde ofte lant: de Beekheyninge, driehonderd roeden en een veertelsaet oft twee gemet.

Heining gelegen op het gehucht de Beek?

BEEKLOOP – 1877 – P401, 1601

De Beek- en Werfloop, beginnende van de Beeksche straat bij E 1286 door de Heikantsche Akkers naar de Krekelloop, perceel E 912.

BEEKSEHEIDE – 1510 – R419, F72

De Beecksche Heyde.

BEEKSEHEIDE – 1514 – R422

Huys t'Overvelt aende Beecksche Heyde.

BEEKSEHEIDE – 1521 – R428, 205V

Opte Beecksche Heyde.

BEEKSEHEIDE – 1526 – R705, F61V

De Stryp en den Reehof westwaerts en noortwaerts aende Beecksche heyde.

BEEKSEHEIDE – 1531 – R706, F109

tOvervelt suytwaerts aende Beecksche Heyde.

BEEKSEHEIDE – 1541 – R709, 29V

Aende Beecksche heyde.

BEEKSEHEIDE – 1548 – R710, F140V

Aende Beecksche en Overveltsche Heyde.

BEEKSEHEIDE – 1552 – R711, 163

Huysinge, suytwaerts en westwaerts aende Beecksche heyde.

BEEKSEHEIDE – 1685 – R731, 135V

de Overveltsche ofte Beeksche Heyde.

BEEKSEHEIDE – 1699 – P126, F78V

Het Vogelbosch, neven de Beekse Heyde suyt, d'Overveltsche Heyde noort.

Heiveld genoemd naar de ligging bij het gehucht de Beek. Vaak in een adem genoemd met de Overveldseheide.

Dit gebied werd ook wel genoemd de Gemeynthe van de Beek. In 1654 kreeg Jacob Beens vijftig bunder van dit gebied in bezit, zeer tegen de zin van de gegoeden in de gemeynte.¹⁰ Vooral de kleine boeren zagen een belangrijke en goedkope bron van voer (voor schapen), zoden, plaggen etcetera verdwijnen. Grotere boeren bezaten altijd zelf wel een stuk heide waar ze deze produkten konden halen.

BEEKSESTRAAT – 1685 – RH266-1

Derde clomp van den Omloop: d'oostseyde van Beeckstraet.

BEEKSESTRAAT – 1698 – R733, F21

Huysinge op de Beek, westwaerts de Beecksche strate.

BEEKSESTRAAT – 1699 – P126, F262V

de Beekse straet.

BEEKSESTRAAT – 1712 – R736, F145

De Swaen ... westwaerts de Beekse Straet.

BEEKSESTRAAT – 1731 – RH278, 86V

Huyske in de Beeksestraat.

BEEKSESTRAAT – 1790 – RH112, 208

Het Kookhuijs, noord de Beeksche straat.

Straat naar de Beek.

BEER – 1750 – R1060, 27

Den steenen molen by 't Liesbosch: den Beer, laest gepagt by Adr. Verdiessen, nu: Gerard Mertens.

BEER – 1769 – R1073

Den steene moolen staan bij het Liesbosch: den Beer. Laast gepagt bij Jan Verdiesse. Nu door Mighiel Slaats voor 1515 gulden per jaar.

BEER – 1848 – N 6, 65

Cornelia van Beckhoven, vrouw van Hendrik Donkers, timmerman verkoopt haar aandeel in de steenen windkoorenmolen: den Beer (F 227, 228).

BEER – 1935 – DE BOER 32, NR. 44

G. A. van Broekhoven verkoopt de molen met erf op het Moleneind, groot 0,11 hectare. F 227.

Domeinmolen die telkens voor een jaar in pacht werd uitgegeven. Zie ook bij Liesbosse-molen en Molen bij het Liesbos.

Beer kwam wel voor als uithangteken en gevelsteen voor, maar waarom een molen de Beer genoemd werd is niet duidelijk.¹¹ Een beer is in de Baronie ook een gebruikelijke naam voor een duiker.

BERG – 1905 – BREDANAAR24, NR. 96

Een perceel Bouwland: de Berg, 41 are. Kad. nr. E 14.

BERGAKKER

Kadastraal perceel C 171.

Genoemd naar de hoge ligging.

BERKTENLOOP – 1937 – DE BOER 34, NR. 26

Een perceel aan de Berktenloop (E 70, 73, 74, 77).

Een gebied de Berkt is hier niet bekend. Vergelijk de Berktloop op Overa.

BESLOTEN AKKER – 1619 – R720, 206

den Besloten Acker.

BESLOTEN AKKER – 1668 – R727, 180V

Een bunder lants: den Beslooten Acker.

BESLOTEN AKKER – 1668 – GP263, 153

Besloten Acker, drie gemet.

Boerderij op de Beek.
Herman van der Kloot-
Meijburg: Onze oude
boerenhuizen:
Negentig schetsen
van boerderijen in
Nederland, Rotterdam
(1920), p. 22.

BESLOTEN AKKER – 1681 – R729, 178

Een perceel saeijlants: den Besloten Acker, een bunder.

Besloten; afgesloten, bijvoorbeeld door een wal en heg, zoals een heining. Ook voorkomend als soortnaam: een besloten ackerken, 1620, GP260, fol. 44.

BEUKENDREEF – 1819 – P31, 3A

De Beukendreef na de Berken, loopende van de hoeven by het Liesbosch tot aan de heiden, beplant met 369 beuken boomen in 1795.

Blijkbaar was de naam terecht gegeven, want in 1819 stonden er 369 beukenbomen in deze dreef. Een dreef was oorspronkelijk een weg waarlangs vee gedreven werd, later een laan met bomen. Hoeufft schrijft over dreef: '... is in de Baronie van Breda, hetgeen elders een laan is of eene weg, van weerszijde met boomen beplant'.¹²

BIEZENWEI

Kadastraal perceel C 187.

Perceel met moerassige bodem, begroeid met biezen en russen.

BIJL – 1667 – R727, 100V

Stuck saeylants: de Bijl, half bunder op Kesteren (leen).

Bijl is een vormaanduiding voor percelen met een breed en smal stuk, lijkend op een bijl.

BIJSTER – 1635 – R723, 114

stuck weyden: den Bijstaerdt, twee bunder, omtrent t Liesbosch by den Bijsteert.

BIJSTER – 1699 – P126, F223V

Derdalff bunder lants en heyde mette huy-singe daer op staende aen 't Moleneynde: den Byster.

BIJSTER – 1732 – RH100, 151

Een perceel zaaylant, drie gemet, agter den Liesbossen Moolen aende Overveltse Heijde alhier: den Byster.

Aanleg van een wal rondom een akker. Op de wal worden struiken geplant.

Bijster 'woest, niet onderhouden, slecht, vervallen berooid'.¹³ Aanduiding voor slechte grond.

BINKENWEIDE – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout in Binckenweide.

Bezit van de familie Bink.

BLAAKAKKER – 1440 – DEN. 59

Vier lopensaet: die Blaeckacker.

Blaak, blak betekent 'vlak'. Hoeufft schrijft: 'Dit blak zet Kiliaen over aequus, planus, en het is hetzelfde als vlak, door de zeer gemeenzaame wisseling der B en V'.¹⁴ Dus een effen akker. Vroeger was overal het micro-reliëf veel sterker aanwezig dan tegenwoordig. De boeren hebben eeuwenlang geprobeerd de akkers te egaliseren, bijvoorbeeld door zand vanuit de hoge plekken naar de diepe stukken te transporteren. Een molbord werd hierbij in de Baronie niet gebruikt, het komt althans niet voor in inventarissen.

BLEEK – 1580 – R484, F 138V

Lambrecht van Boshuysen verhuert een stuck weyden: den Bleyck, metten beemdeken daer in liggende, opte Beke achter de kercke.

Een bleik of bleek is een veld waar stoffen gebleekt kunnen worden in de zon, op ramen.

BLIEKENWEIDE – 1904 – BREDANAAR23, NR. 12

Vier kopen eiken in de Blikweide.

Bezit van een familie De Blik. Waarschijnlijk niet genoemd naar een blik, blik, een uitgeveend ven.

In 1947 kwam de familienaam De Blik nog frequent voor in Breda.¹⁵

BOOMGAARDWEIDE – 1668 – GP263, 95V

De Boomgaertweijde aende Valdijck, 2½ gemet.

BOOMGAARDWEIDE – 1670 – RH188

Stuck weyden ende erffenisse: de Boomgaertweyde, een bunder.

BOOMGAARDWEIDE – 1709 – RH234, F 38V

Een perceel saeylant: de Bogaertweyde, 2½ gemet.

BOOMGAARDWEIDE – 1742 – GP272, 114V

2½ gemet van de Bogaertweyde op de Valdijk.

Weiland ontstaan uit een boomgaard of gelegen bij een boomgaard. Boomgaarden werden vaak beweid, maar niet door paarden, want die konden de bast van de bomen beschadigen.

Niet bij elke boerderij was een boomgaard aanwezig. In een boomgaard groeiden vooral appels en peren, maar soms ook tamme kastanje's, noten en abrikozen of pruimen. In de zestiende eeuw worden in Chaam al enkele appelrassen genoemd (bij inwooncontracten): in 1527 behield Clare Jan Bollaerts uit Chaam zich het recht voor op 'dooft van den appelboom in den boghaert geheyten den Schyfboom'. Enkele jaren later stelde Yde Noyt Bollaerts een contract op waarbij bepaald werd dat zij bij inwonen recht had op de opbrengst van een appelboom 'den Hairdincboom' (R762, fol. 51 resp. fol. 156). In 1532 wordt aldaar een appelboom met de naam Eemerling genoemd, R763, fol. 32.

BOOMPJES – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout in de Boompjes.

BOONAKKER – 1659 – R726, 121V

Chynsgoet in sekere hoffstede: den Boonacker, 2½ bunder + 20 lopensaet leengoet tegensover de Groenstrate, suytwaerts en westwaerts aen 's heeren en gebuerstraete.

Bonen (tuinbonen en ook veldbonen) worden al vele eeuwen geteeld: door hun hoog eiwitgehalte vormden ze een belangrijke aanvulling op het eiwitarme diëet. Ze werden meestal in de potagie (soort dikke soep) verwerkt. Veldbonen dienden als voeder voor het vee, bijvoorbeeld paarden en schapen.

Reeds in 1124 moedigde graaf Karel de Goede van Vlaanderen na een hongersnood de verbouw van bonen en erwten aan.¹⁶ Bonen verrijkten de bodem met stikstof waarvan ook de latere oogsten voordeel hadden.

Boonakker heeft in het onderhavige geval betrekking op een hofstede: plaats waar een boerderij stond.

BOONHOF – 1738 – RH102, F 57

Een perceel zaeyland: den Boonhof, half bunder.

BOONHOF – 1772 – RH109, 33

Een perceel zaayland: den Boonhoff (leen van Breda).

Boonhof 'moestuin', equivalent van koolhof en warmoeshof. Maar gezien het grote oppervlak zullen we hier toch eerder moeten denken aan een perceel akkerland waarop veldbonen verbouwd werden. Veldbonen werden gevoerd aan paarden en ook wel aan varkens en rundvee. Soms werden schapen gemest met bonen.

In 1660 verklaart Adriaen Huybrechts Schouth, 78 jaar, dat hij in het verleden op de stede van wylen Peter Cornelis van Meir, so bij diens leven als daarna, diverse eiken heeft gehakt, onder andere enkele op den Boonhoff, waaronder één exemplaar dat zo zwaar was dat hij deze niet met twee maar met drie paarden heeft moeten vervoeren. Die eiken werden gebruikt voor reparatie van het huis de Corenschepel op de Haagdijk, RH132, fol. 125, 125v.

BOS – 1684 – R730, 68V

Een weijke: het Bosch, half bunder.

BOSKENS – 1719 – RH96, 45

Twee parcheeltiens hooylant: de Boskens, op Kesteren.

Kadastraal perceel C 190, 191, 198.

BOSAKKER – 1684 – R730, 68V

Een perceel zaeylants: den Boschacker, vier gemet + het Bosch, half bunder, noortwaerts aende Caedijck.

Kadastraal perceel C 168.

BOSAKKER – 1932 – DE BOER 29, NR. 3

Schaarhout opden Boschakker.

Bossen van grove den werden vooral in de achttiende en negentiende eeuw veel aangelegd op marginale landbouwgronden: deze gronden konden dan meer opbrengen dan in het gewone landbouwsysteem, als ze bebouwd werden met rogge. Vooral mijnhout was gewild en bracht goede prijzen op. De 'heren' en kloosters gingen voorop bij de inzaai van mastbossen. Daarnaast waren er al eeuwenlang veel schaarbossen van hakhout; deze werden om de vijf, zes of zeven jaar gekapt en leverden dan geriefhout en mutsaards.

BOSLOOP

Loop van het Liesbos naar de Beek.

BOSSEWEG – 1513 – R421, 20V

Negen lopensaet lants in de Beecksche acker metten eenen eynde opten Bossche wech.

Weg naar het Liesbos?

BOSWEIDE – 1668 – GP263, 19V

Boschweijde.

BOSWEIDE – 1670 – RH188, 1

Stuck weyden: de Boschweyde, een bunder op Kesteren.

Weiland ontstaan uit bos of gelegen bij een bos?

BREESTRAAT – 1527 – R705, F115V

Opte Beeck noortwaerts aende Breestrate.

BREESTRAAT – 1848 – P401, 1640

De Breestraat, lang 3390 meter.

Brem

Brede straat. Huidige Brede Straat. Bijna 3,5 kilometer lang. Werd deze straat gebruikt om kudde's vee naar de beemden te drijven? Maar dat zal ongetwijfeld ook over andere straten gebeurd zijn. Waarom is de Breestraat dan zo extreem breed?

BREMHEINING – 1634 – P124, F2

Twee gemet beempden omtrent de Beecke: de Bremheyninge, comende aenden Steenacker west.

Heining met een wal waarop bramen of brem groeiden. In samenstellingen kan er geen onderscheid worden gemaakt tussen beide woorden. Brem komt voor op arme zandgronden. Het gewas werd ook wel eens geteeld (in de heidestroken). Brem werd ook gegeten door schapen en koeien.

Bramen konden een heg helpen ondoordringbaar te maken. Ook de vruchten zullen ongetwijfeld vroeger gewaardeerd zijn. Maar ze konden ook door hun sterke groei lastig worden: men kende de bremhaak om ze uit te roeien. Aan dit werktuig zat een scherp, krom mes om de stengels door te snijden en een haak om ze te verwijderen. Braamstengels konden gebruikt worden bij het maken van biekorven. De woorden braam en brem komen beide voor het eerst in Nederlandse teksten voor in het jaar 1240.¹⁷

BROUWERSLAND – 1670 – R727, 303

Een perceel saeylant: de Brouwerslant, een gemet.

BROUWERSLAND, JAN DE – 1670 – R727, 281

Een stuck saeylants: Jan de Brouwerslant, twee gemet op Kesteren.

Vergelijk Mr. Jan de Brouwer, 1474, D, fol. 10. Jan die Bruwer, 1422; Jan die Brouwer, 1388; Jan die Brouwer, 1435.¹⁸ Blijkbaar waren er veel brouwers die Jan heetten.

BRUINSTRAAT – 1628 – R722, 110

Opt Moleneynd, suytwaerts aende gebuerstrate: de Bruynstrate.

BRUINSTRAAT – 1663 – R726, 231

Huys opt Moleneijnde, oostwaerts de Bruijnstraete.

BRUINSTRAAT – 1699 – P126, F45

Weyden by de Beke: de Heininge in Liesch, de Bruynstrate oost.

BRUINSTRAAT – 1701 – R733, F178

Een perceel weyde aenden wintcorenmolen aende Bruijnstraet.

Een straat genoemd naar een familie De Bruin? Vergelijk Dyrlic Bruynen, 1415; Goes der Brune, 1435.¹⁹ In Princenhage komen voor: Cornelis Hubrecht Cornelis Bruynkens, 1576, R715, fol. 219; Cornelis Adriaen Bruyn Gerijts, 1538, R708, fol. 105v. Is deze straat identiek met de huidige Groenstraat, het vroegere Moleneinde?

BUNDERKENS

Kadastraal perceel C 332-343.

Bunder is een oppervlaktemaat die tot 1820 een grootte had van 1,29 hectare. Daarna spraken nog wel van bunder, maar bedoelde daar dan een hectare mee. Bunder kwam vooral voor in laatontgonnen gebieden.

BURGTSEBOSKE – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op het Burgtsche Boschke.

Afkomstig van Burgst? Eerder genoemd naar de voormalige eigenaar: Van Luysterburg.

DIEPENBERG – VM

Kadastraal perceel C 184.

Een berg is een zandige hoogte. Zat er een laagte in het midden van dit perceel?

DIJKERSHEIVELD – 1628 – R722, 155V

Saeylants westwaerts aen seker erve: Dijckers Heyvelt op Meuleneynde.

Dijkers was een veel voorkomende familienaam in Princenhage: Adriaen Claes Peter Dijkers, 1710, R736, fol. 52.

DISTELAKKER – 1415 – G, F69V

Den Dystelacker voer die Beec.

Distels kunnen veel overlast veroorzaken in akkers. Het wieden van het graan dat vroeger voor een belangrijk deel met de hand moest gebeuren, wordt er een onaangename klus door. En nog vervelender was het binden van schoven als er oude, verdroogde distels tussen het graan zaten. Distels moesten uit de grond getrokken worden om ze voorgoed te verwijderen. Vandaar dat er disteltangen bestonden. De meest voorkomende distel is de akkerdistel, *Cirsium arvense*, een zeer algemeen onkruid van zandig bouwland, dat door maaien niet wordt uitgeroeid.

DISTELWEIDE – 1725 – RH277, 127

Eenen acker: de Dystelweijde met het Suerweyken, vijf gemet.

In weilanden kwamen ook wel eens distels voor, vooral op plekken waar de zode beschadigd was door bijvoorbeeld kuilen die koeien wel eens uitgraven om zich met zand te 'besproeien'. In pachtcontracten wordt soms bedongen dat de pachter de distels moest uitroeien.

DOELEN – 1655 – RH132, F44

Zes ingezetenen van Princenhage verklaren in 1655 dat zij op een zondag na den noen bij de herberg van Peter Geeritssen van Sundert in het Polderstraetien opten Doel aan het schieten waren. Jan Goris Adriaen Dyrven liep plotseling voor de schijf. Hij werd gekwetst. Deelnemers waren: Anthonie Janssen van Oirschot, vijftig jaar; Wouter Aertssen Visser, vijftig jaer; Jan Peter Willem Neven, 52 jaar; Wouter Jan Goderts vanden Veken, 34 jaar; Peter Jacob Cornelis Smits, 22 jaar en Wouter Joris Wouters, 18 jaar.

Was het een permanent doel of een verplaatsbaar exemplaar?

DONK – 1668 – GP263, 24V

Lant op Steert: de Doncq, twee gemet.

Een donk is een zandige hoogte in moerassig gebied. Deze donken waren vooral opvallend in de wintermaanden als de beemdgebieden onder water stonden en alleen de donken nog droog waren. Soms trokken de dieren zich ook op zo'n donk terug om te overleven (hazen, mollen, muizen).

DOOLHOF – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op den Doolhof.

Perceel met warrige begroeiing, een rommeltje?

DOORNBOS – 1819 – P31, 3D

Schaarbosch: het Doornbosch, vijf bunder, 211 roeden (= 7 hectare, 13 are), oost en west de Hoeve bij het Liesbosch.

Doorn is de naam voor sleedoorn en meidoorn.

Meidoorn, *Crataegus*, werd veel gebruikt voor de aanleg van heggen; sleedoorn, *Prunus spinosa*, groeit ook in heggen. Vaak werden de takken van de doornstruiken nog in elkaar gevlochten om de heg extra ondoordringbaar te maken voor rondlopend vee. Sleedoorn werd wel eens gebruikt voor het maken van eggen. De vruchten van de sleedoorn 'wilde pruimen' kunnen sterke drank een smaakje geven ('sloe-gin'). De vruchten zijn pas te genieten 'nadat de vorst erover gegaan is', anders zijn ze ontzettend wrang. De doorns werden ook wel gebruikt om worstenvellen aan elkaar te steken.

Blankaart schrijft over de meidoorn: 'De laagwassende dient om digte hagen ofte heiningen te maken, tot afscheidsels, en dat daar soo ligt geen quaadwillig volk, honden enz. kan doorkruipen, Van de lange doorn-takken maakt men wandel-stokken; de kromme takken dienen om peul-vrugten aan te leiden, de kleine doorn-takjes legt men op het gesaeide, om katten en ander ongedierte daar af te weeren, en men steekt se in de hollen der mollen. Het hout is dienstig om daar veelderley werk van te draeijen.'²⁰

DORRE EIK – 1620 – PONDB. 58

Lant aenden Dorren Eyck.

Een eik die verdord was, doodgegaan.

DRIEBUNDERAKKER – 1902 – BREDANAAR21, 282

Schaarhout op de Driebunderakker.

DRIEBUNDERAKKER – 1910 – BREDANAAR29, 278

Schaarhout op de Driebunderakker.

Zeer grote akker? Of ironisch voor een zeer klein perceel?

DRIEBUNDERBOS

Kadastraal perceel C376, 377.

Bos ter grootte van drie bunder ofwel bijna vier hectare?

DRIESAKKER – 1720 – RH96, 148

Een perceel landt en bos: den Driesacker, vier gemet, in Haversdijk, noortwaerts de Molenweyde (smalleen van Breda).

DRIESAKKER – 1738 – RH279, 29

Een perceel lant en bosch: den Driesakker, in Hagersdijk, oostwaerts de Moleweijde, vier gemet.

Akker die tijdelijk als dries 'weiland', in gebruik was. Als de vruchtbaarheid van een akker taande, was het regel om het perceel enkele jaren als dries te gebruiken: er groeide dan gras en andere kruiden op. Doordat het weidende vee er ook uitwerpselen achterliet kwam de vruchtbaarheid weer enigszins terug. In Princenhage kwamen vergeleken met de zanddorpen als Alphen, Baarle, en Gilze maar weinig driessen voor.

Dries 'uitgeputte akker', later ook 'huisweide'. In het noordwesten van de Antwerpse Kempen werd dries wel omschreven als 'De weide die haast aan de hoevegebouwen paalt, nooit wordt gehooïd en gewoonlijk langer blijft liggen (d.i. zonder omgedaan te worden) dan een andere weide. In tijden dat er veel werk op de boerderij was werden de dieren makkelijk op de dries te grazen gezet'.²¹

Dries zou volgens een recente theorie vermoeide es of vermoeid zaailand betekenen.²² Die mening werd al lang geleden door Hoeufft verdedigd:

'Dries wordt, in de Baronie, genaamd de grond in het gemeen, en het met gras bezette land in het bijzonder, twelk binnen eene boeren-hofstede besloten is; men verstaat er somtijds door hetgeen, dat men elders noemt de boerenwerf. Eigenlijk is het driesch, dreesch, in Neder-Saksisch driesch, en beteekent akkerland, dat rust en niet bebouwd wordt; daarvan dat dries, driesch op sommige plaatsen in 't algemeen eene weide beteekent, omdat het driesche land doorgaans tot weiland dient'.²³

DUIFHUIS – 1545 – RH120, 58

Een loepensaet lants metten hoefken en metten duyfhuis inde slyckstraet.

Duifhuizen werden in de Baronie bijvoorbeeld gevonden in Etten, Zundert, Wagenberg en Teteringen. Alleen grote boerderijen en adellijke huizen mochten een duiventil exploiteren. In een bepaling van 1656 werd voor de Generaliteitslanden geëist dat men minstens vier bunder bouwland moest bezitten om duiven te mogen houden (dat is niet eens een hele grote boerderij).²⁴ Blijkbaar waren de normen wat minder streng dan vroeger. De duiven zochten hun voedsel op de velden rondom de standplaats. De duiven leverden mest en vlees.

EEL – 1902 – BREDANAAR21, 282

Schaarhout op een perceel: den Nel.

Waarschijnlijk door metanalyse (verkeerde afsplitsing) gevormd uit den Neel.

EENDENPOEL – 1619 – R720, 206

Havervelt neffens den Eijndenpoel.

EENDENPOEL – 1668 – GP263, 108v

Den Eijndenpoel.

EENDENPOEL – 1684 – R730, 68v

d'Achterste Weijde met den Eijndenpoel, oock saeijlant synde daeraen gelegen, twee gemet oost- en noortwaerts aen sheerenstraet.

EENDENPOEL – 1742 – GP272, 224

Anderhalf gemet: den Eynden-poel.

EENDENPOEL – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op den Eendenpoel.

Meidoorn, een veel aangeplante struik.

Eenden. De arte venandi cum avibus.

Poel 'plas', waarin vaak eenden verbleven. Het woord eend komt al in het jaar 793 in plaatsnamen voor.²⁵

EENDENPUT – 1573 – R477, 159V

den Eyndenput.

Put 'waterplas', mogelijk ontstaan door turfsteken, hier met eenden erin.

EIKELenkAMP – 1819 – P31, 3F

Schaarbosch: den Eekelenkamp, zestig roeden (19 are).

EIKELenkAMP – 1819 – P31, 3H

Heesterbosch: den Eekelenkamp, een bunder, 93 roeden (= een hectare, 59 are), hieronder gerekend het Verbrand Boschje.

Het element kamp komt in de Baronie wel voor, maar zeldzaam. Bovendien is het een oud element. Het duidt op een omheind perceel. Hier in het Liesbos is het waarschijnlijk door een boswachter, die uit het oosten van het land afkomstig was, ingevoerd. In de Eikelenkamp stond eikenschaarhout. Het Liesbos was het oudste en voornaamste eikenbos van Brabant.

EIKVELDEN

Kadastraal perceel C 207, 224.

ELST – 1620 – POND.B. 62V

Lant: d'Elst.

Elst 'plaats waar elzen groeien' (elst is een collectief bij els, vergelijk espt, eekt, werft). De zwarte els, *Alnus glutinosa*, is een boom van vochtige standplaatsen, slootkanten. De boom is goed herkenbaar door de katjes en doordat het hout oranje verkleurt bij doorzagen. De naam els bevat een wortel *el, -ol die rood betekent.²⁶ De boomnaam komt reeds in 772/776 in een plaatsnaam voor.²⁷ Dodoens schrijft 'het elsenhout is van sulcken aert/ dattet onder d'eerde/ insonderheyt in d'water wesende/ nimmermeer en verrot oft en vergaet'.²⁸ Inderdaad is elzenhout zeer geschikt voor beschoeiingen en sluizen. Voor het roten van vlas gaf men de voorkeur aan een sloot onder elzenbomen, omdat dit de kleur van het linnen gunstig zou beïnvloeden.

ESSENHOFKE – 1738 – RH102, F57V

Een perceel zaeyland: het Hoogweijken of Essehofken, een gemet, noord het Haverdijkstratje.

Hof 'perceel met een heg omgeven, dicht bij de boerderij', hier met essen in de heg. De es, *Fraxinus excelsior*, komt niet zo veel voor. Het is een boom van redelijk vruchtbare, wat zwaardere gronden. Het hout is bijzonder sterk en buigzaam en wordt daarom veel gebruikt voor stelen van gereedschap.

GEBRANDE STEDE – 1628 – R722, 178V

Stuck saeylants: de Gebrande Stede, negen lopensaet, suijswaerts aende slijkstrate.

Was hier ooit een boerderij afgebrand? Stede kan staan voor boerderij, maar ook wel voor een deel van een aanstede.

GEER – 1643 – R724, 70

Stuck saeylants: den Geer, een gemet op Casteren.

GEER – 1667 – R727, 100V

Stuck saeylants: den Geer, t'eynden den Huysacker.

GEER – 1904 – BREDANAAR23, 12

Kavels schaarhout in de Geer.

GEERKENS – 1542 – RH120, 16

Twee lopensaet lants te Kesteren: de Geerkens

GEERKENS – 1554 – R712, 40

Stuck lants: de Gheerkens, daer eenen wech door loopt in Keysteren, twee lopensaet.

Een geer is een stuk land waarvan twee overstaande zijden niet evenwijdig lopen. Dit levert dus problemen op bij het ploegen.

Vermelding van een toponiem de Gheer in de Haagse schepenbrieven, 1530, R706.

Kadastraal perceel C307-310.

GEERAKKER – 1904 – BREDANAAR23, 12

Kavels schaarhout op de Geerakker.

GEERAKKER – 1930 – DE BOER 30, NR. 29

Een perceel bouw- en weiland aan de overzijde van de Vianendreef: de Geerakker, E 2084. Groot 0,51 hectare.

GEERDENAKKER, JAN – 1795 – RH283, 140

Een perceel zaayland: Jan Geerdenacker, zuid en west de straat, een bunder, op de Groenstraat.

Bouwland van Jan Geerden. Mogelijk perceel F 23.

GEMET – VM

Perceel C 177.

GEMETJES – 1835 – N1271,85

Een perceel bouwland op de Gemetjes, oost de Moleneindsche straat (E 649).

GEMETJES – 1835 – N1271,85

Twee perceeltjes bouwland op de Gemetjes, oost de Moleneindsche straat, veertig roeden, E 649, 650.

GEMETJES – 1937 – DE BOER 34, NR. 26

Twee kavels haver op de Gemetjes.

Een gemet is 1/3 bunder ofwel 1/3 van 1,29 hectare = 0,43 hectare. In de opgave van 1835 blijktbaar veertig are groot (de opgegeven roede moet na 1820 gelezen worden als are).

GERTRUDISKAPEL – 1465 – MWLOI, 825

Item der capellen van sinte Gheertruden op die Beke onder Meerters.

Kapel gewijd aan de H. Gertrudis, beschermster tegen muizen. De feestdag van de H. Gertrudis valt op 17 maart. Gertrudis was een dochter van Pepijn van Landen; ze was abdis van het klooster van Nijvel, waar ze op de leeftijd van 33 jaar overleed. Gertrudis heeft enkele karakteristieke symbolen van de Germaanse godinnen Freya en Holda overgenomen, namelijk een beschermende functie tegen knaagdieren. Op de meeste afbeeldingen is ze daarom te zien met muizen. In België zijn diverse bedevaartplaatsen waar zij aangeropen wordt, onder andere te Landen, Nijvel, Vorst en Tervuren.²⁹ De kapel op de Beek stond op de hoek van de Brielsedreef en de Oude Postbaan. Ze was omgeven door een brede gracht. Hieronder de nieuwe kapel.

GESLOTEN AKKER – 1668 – GP263, 48v

Landt achter Kesteren: den Gesloten Acker, drie gemet.

GESLOTEN AKKER – 1723 – RH97, 130

Een perceel saaylant op Cesteren: den Geslooten Acker.

Zie Besloten Akker. Een akker die omgeven was met een wal.

GEVELAKKER – 1440 – DEN59

Land achter die Beke in den acker: den Gevelacker.

GEVELAKKER – 1440 – ND1010, 120

Drie lopensaet lants achter die Beke in den acker: die Ghevelacker.

Genoemd naar een familie Van de Gevel?³⁰

GILSMANSAKKER – 1723 – RH97, 99V

Een perceel zaaylant en houtwassen op de Beek: Gilsemansacker, een bunder, oostwaerts Se-verijn Speek als in huwelijk hebbend Jenneken Cornelis Gilsemans, noortwaerts de slyckstraet.

GILSMANSAKKER – 1794 – RH113, 88V

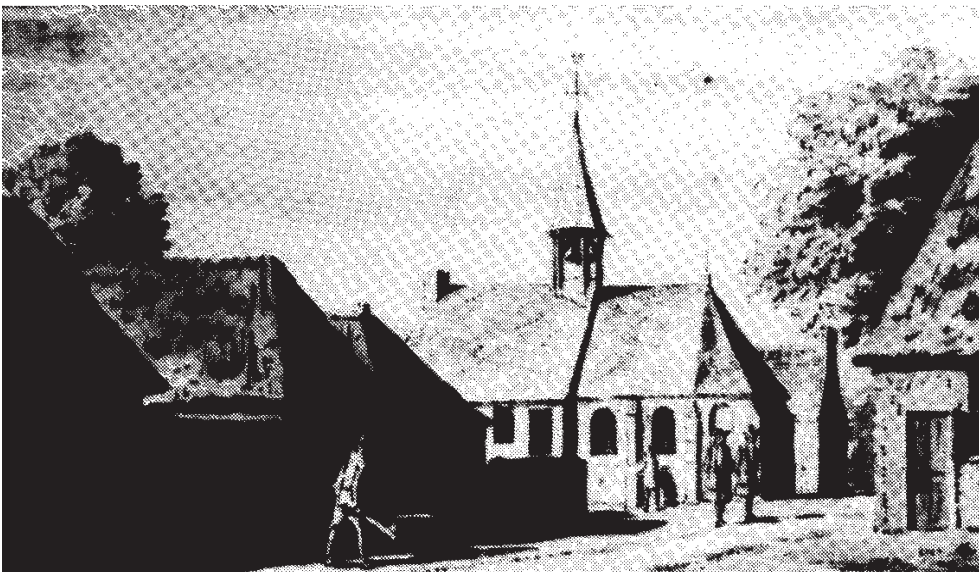
Een perceel zaayland: Gilzemans akker, vijf gemet, noord de slijkstraat.

Vergelijk Laureys Adriaen Willem Ghilsmans, 1544, P79, fol. 85; Adriaen Peter Ghilsmans, 1551, R680, fol. 91. Het perceel is waarschijnlijk E 196.

GOED VAN DE KAMPE – 1506 – R417, F330V

Aende Gooy vande Campe, aen Steenacker.

Goed 'onroerend goed', hier in bezit van de familie Uten Campe. In 1382 was Jan uten Camp drossaard van Breda; in 1383 werd Gielis vanden Camp beleend met een erfpacht uit de Hoeve van Kessel.³¹

Kapel op de Beek.
C. Pronk.

GOED VAN MERLIJN – 1699 – P126, F372

Melis Jan Melissen: huysinge en hovinge, anderhalf bunder, tien roeden, vijftien voeten opde Beeck, synde geweest een volleen int Goedt van Merlijn bij Prins Philips dd. 1 sept 1615 verandert in chynsgoed (cijns twintig schellingen Artois = zes schellingen lovens = twintig stuivers).

Zie Merlijnshoeve. Bij de verandering van leengoed in chijnsgoed, zoals hier in 1615 gebeurd is, moest men wel een jaarlijkse, geringe chijns betalen, maar niet meer bij vererving of verkoop een vrij hoog bedrag in één keer. Leengoed gaf wel een hogere status dan chijnsgoed. Misschien speelt ook een rol dat voor het verheffen van lenen men na de Tachtigjarige Oorlog een grote reis moest ondernemen naar Den Haag, waar de leenbank zetelde (voorheen in Breda). Veel boeren vonden die reis te kostbaar en verhieven de lenen niet meer (sommige lenen werden wel tweehonderd jaar niet meer verheven). Om toch nog wat inkomsten te krijgen kan de rentmeester het raadzaam hebben gevonden lenen om te zetten in cijnsen.

GOORLMANSHEINING – 1526 – R705, F88

Stuck lants: Ghoirlmansheyninge, opte Beeck aent Moleneyndt.

GOORLMANSHEINING – 1530 – R706, F130V

Stuck lants: Ghoirlmansheyninge, een veertelsaet, opte Beeck opt Moleneyndt.

Heining in bezit van de familie Goorlmans. De familienaam Van Goorle komt voor: Wouter van Gorle, 1356, Heymerick Heymerickx sone van Goerle, 1406.³² Jan Berthelmeus van Ghoirle was schepen in 1461, R706, fol. 126v.

GROENSTRAAT – 1510 – R419, F80

Die Gruenstrate.

GROENSTRAAT – 1514 – R421, F89

De Gruenstrate.

GROENSTRAAT – 1598 – R718, 38

Aende Gruenstrate.

GROENSTRAAT – 1612 – R719, 253

Huijsken omtrent de Groene straete, westwaerts aen dMoleneijnde.

GROENSTRAAT – 1680 – R729, 145V

Opde Groenstraet.

GROENSTRAAT – 1878 – P401, 1640

De Groenstraat, lang 1005 meter.

‘Een groenstraat of groene weg is een straat of weg die over braak liggend (groen) land loopt en jaarlijks verlegd wordt over het gedeelte van de drieledige akker dat onbebouwd blijft’.³³ Deze omschrijving, die betrekking heeft op Belgisch Brabant, klopt voor de Baronie niet: hier was de dorpsakker niet verdeeld in drie stukken, waarvan er steeds één braak lag (waarover de groene weg zou lopen). Een groene weg zal begroeid zijn geweest met gras en die viel daarom vooral in de zaaitijd op tussen de zwart liggende geploeigde akkers.

De Groenstraat werd later het Moleneind genoemd en heet tegenwoordig weer opnieuw de Groenstraat.

HAANSKESTEREN, LIENTJE DE – 1616 – R720, 113V

Stuck beemden oft weijden: ter plaetse genaemt Lynken de Haenskesteren, een bunder.

Deel van het gebied Kesteren in bezit van Lientje de Haan. Vergelijk Adriaen Cornelis Hanen, 1546, R710, fol. 49; Bastiaen Pauwels Mertens Hanen, 1566, R714, fol. 122.

HAGAARTSDIJK – 1533 – R707, F7

Opte Beeck aen Haghaertsdyck, oostwaert aen Adriaen Jan Haghaerts.

HAGAARTSDIJK – 1620 – PONDB. 57V

Lant aen Hagersdyck.

HAGAARTSDIJK – 1633 – R723, F67V

Erfs bij de Groenstraet in Hagersdyck.

HAGAARTSDIJK – 1659 – R726, F122V

Weyden in Hagersdyck ontrent de Beke, noortwaerts het Hagersdycks straetken.

HAGAARTSDIJK – 1669 – R727, F221V

Seylant in Haverdijck.

HAGAARTSDIJK – 1742 – GP272, F115

In Hagersdijck.

Een dijk is een wat verhoogde liggende weg, aangelegd door moeras of heide. Hier genoemd naar de familie Hagaarts. Vergelijk Jan Adriaen Jan Hagaerts, 1546, R710, fol. 2. Raphael Thomas Hagaerts, 1597, R718, fol. 18v; Ans Aggaerts, 1415, G, 42v; Heinric Aert Aggaerts, 1401.³⁴ Hagaarts werd wel gelijk gesteld met Naggers: in 1506 wordt Gielis Gerit Aggaerts genoemd in R417, fol. 330 op dezelfde folio als Gielis Gerit Naggers.

Mogelijk moet Hagaartsdijk geïdentificeerd worden als een voetpad door het perceel met de naam Hagaartsdijk.

De dijk is dan in de loop der eeuwen degenereerd tot een smal voetpad.

HAGERSDIJK – 1704 – R734, F21V

Een perceel so saey als weylants: den Hagersdyck, drie bunder (twee bunder is leen).

Zie Hagaartsdijk.

HAGERSDIJKSTRAATJE – 1659 – R726, 122V

Weyden in Hagersdyck, noortwaerts het Hagersdyckstraetken.

HAM – 1514 – R421, F91V

Een veertelsaet lants inde Steenacker, inde Ham.

Ham 'landtong uitspringend in een inundatiegebied, vooral van rivierlopen'.³⁵ Hier op de Beek is geen sprake van een rivier, maar wel een laaggelegen gebied.

HAMBROEK – 1601 – R718, 137

Stuck lants, half bunder: Hambroeck, by de Swaen.

Broek 'moeras' gelegen bij een ham? Mogelijk is ook een relatie met de hoeve Hambroek, niet ver van de Beek gelegen.

HAMERDIJK – 1630 – R722, 245

Stuck erffs: Hamerdyck, onder landt en weyde zeven gemet, suytwaerts aende Hamerdycksche strate.

Corrupt voor Haverdijk, dat weer ontstaan is uit Hagaertsdijk.

HAMERDIJKSESTRAAT – 1630 – R722, 245

Hamerdyck, suytwaerts aende Hamerdycksche strate.

Zie Hagersdijkstraatje.

HANNENWEIDE – 1684 – R730, 79V

Een perceel weijden: Hanne Weijde, een bunder opden Bijster.

Weiland van Han.

HAVERDIJK – 1794 – RH283, 76

In Haverdijk.

HAVERDIJK – 1835 – N1271,85

Bouwland op Haverdijk (F 25).

Haver is gevormd uit Hagaarts. Haverdijk is dus identiek met Hagaartsdijk.

HAVERDIJKSTRAATJE – 1772 – RH109, 33V

Het Hoog Weijken, noort het Haverdijkstraatje.

Identiek met Hagaartsdijkstraatje.

HAVERSTEEKE

Stede 'deel van een aanstede'; vooral gebruikt voor de teelt van haver?

HAVERVELD – 1619 – R720, 206

Daen Coppens Weijde oft Havervelt, neffens den Eyndenpoel, by het oude casteel.

Kadastraal perceel C 348-352.

Haver werd vrij veel verbouwd op de vochtige gronden. Haver werd vooral aan paarden en pluimvee verstrekt, maar ook in de menselijke voeding speelde het een rol (havermoutpap), evenals voor de bierbereiding. Haver werd in het voorjaar gezaaid en in augustus geoogst. Haver had een veel lager soortelijk gewicht dan rogge. Een zak rogge (een veertel) bevatte 86 liter, maar een zak (veertel) haver 98 liter.³⁶ Haverstro was voor het vee een geliefd voeder, in tegenstelling tot roggestro, dat ook vaker gebruikt werd om te 'straaïen' onder het vee (als ligbed). Met het Oude Kasteel is de voorganger van de Merlijnshoeve bedoeld.

HEER, VAN – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op de Akker: Van Heer.

Familienaam?

HEERTGANG VAN DE BEEK – 1634 – P124, F22V

Den Heertganck op de Beecke van de gemeenten aldaer.

Heerdgang 'de plaats waar de herder trekt, i.c. de gemene aard of heide waarop het vee, dikwijls door de buurtschapherders werd gehoed'.³⁷ In de Meierij is een heerdgang een onderdeel van een dorp.

De in de tekst vermelde gemeente is een gemeenschappelijk gebruikt gebied, een gemeynte. De gemeente die in 1634 bedoeld wordt is de Beekse Heide. De cijns van de gemeynte bedroeg 42 schellingen Leuvens. Jacob Beens ontgon deze heide rond 1660.

HEESTERBOS – 1699 – P126, F65V

Drye bunder uyt eenen block heiden, eertijts bosch: het Heesterbosch, tegensover de huy-singe van den Boschwagter, nevens de Bane van de Leur na Breda, Ingenomen 1614.

Bos waar jonge bomen gekweekt werden, vooral eiken. Ontgonnen in 1614.

HEI – 1904 – BREDANAAR23, 29

Een perceel weiland: de Hei, in den Polder, 44 are. Kad. nr. E 1221.

HEIAKKER – 1709 – R735, F86V

Een parceeltjen saylant: den Heyacker, een gemet, westwaerts Anthony Huybregts, den Bosch-wagter vant Liesbosch erve.

HEIAKKER – 1722 – RH97, F55V

Een perceel zaeijlant aan de groenstraet: den Heijacker, een bunder.

HEIAKKER – 1737 – RH101, 142

Saayland op de Beek: de Heyacker, een bunder.

Akker gelegen bij de heide of ontgonnen uit heide.

HEIBLOK – 1904 – BREDANAAR23, 12

Kavels schaarhout in den Heiblok.

HEIDREEF – 1819 – P31, 3L

De dreef: de Heidreef, lang 47 roeden, breed 28 voet, beplant in 1801 met 94 beukeboomen.

Dreef in het Liesbos leidend naar de heide.

HEIKANT – 1530 – R706, F131V

Opte Beeck aenden Heycant.

HEIKANT – 1535 – R707, F137

Aenden Heycant.

HEIKANT – 1580 – R716, 53

Opte Beke aenden Heykant noortoostwaerts aen Sinte Geertruydenhegge.

HEIKANT – 1620 – PONDB. 59V

Lant aende Heycandt.

HEIKANT – 1645 – R724, F210

Aende Heykandt.

HEIKANT – 1669 – R727, 304V

Aenden Heycant.

HEIKANT – 1737 – RH101, 158

Een perceel soo lant als heyde, inden Heykant, aan de Slegstraat.

HEIKANT – 1742 – GP272, F86

Aenden heykant.

Kant 'zijde'. Heikant komt als nederzettingsnaam in veel dorpen voor; meestal zijn het jonge nederzettingen.

HEIKANTSELOOP – 1878 – GP1914

De Heikantscheloop, aanvangende aan de Vianendreef, bij E 291-305, loopende door den Neel in de Heikant en uitmondende in den Krekelpolderloop bij E12-E10, Lang 1973 meter. De benedenloop van dit water wordt wel de Moskesloop genoemd.

HEILIGE GEESTAKKER

Kadastraal perceel C 649.

Akker in bezit van de Tafel van de H. Geest, een instelling die de armenbedeling verzorgde. Er waren vroeger behoorlijk veel armlastigen, die geen inkomen hadden. Zij kregen meestal graan of brood van de Tafel van de H. Geest.

HEINING VAN LIES – 1441 – EC351

Vier bunder: die Heyninghe van Lyesch, gelegen bi die Beke.

HEINING VAN LIES – 1481 – ND8974, F530V

Heyninge, zes bunder, by de Liesbosschemolen.

HEINING VAN LIES – 1579 – R716, 27V

Stuck erfs: de Heyninge van Liesch, onder bosch en weyde, twee bunder opte Beke opt Moleneynde.

HEINING VAN LIES – 1634 – P124, F11

Twee bunder weyden by de Beecke: de Heyninge in Liesch, de Bruynstrate oost.

HEINING VAN LIES – 1699 – P126, F362

Een veertelsaet lands by de Beecke: de Heining byt Liesch, mette huyse aant Moleneynd, oost sheeren vroenten, nu den inneem daer t nieuw huysken op gestelt is.

HEINING VAN LIES – 1699 – P126, F362

Een veertelsaet lants by de Beecke: de Heininge byt Liesch mette huyse, aant Moleneynd.

HEINING, GROTE – 1526 – R705, F88

Anderhalff bunder lants: de Groote Heyninge op Moleneyndt.

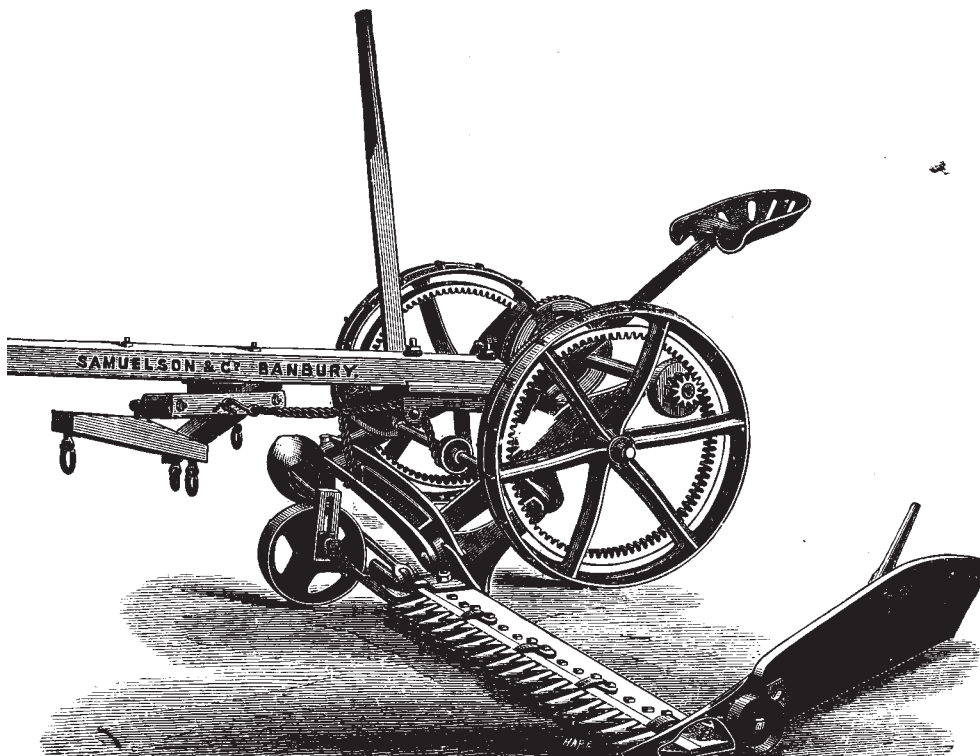
HEINING, GROTE – 1613 – ND8974, 121V

Den Leegen Schoofacker in de Groote Heyninge, achter de Beecke.

HEININGEN – 1742 – GP272, 281V

4½ gemet bos en land: de Heijningen.

Heining is een veel voorkomend toponiem: de grootste populariteit genoot dit element in de late middeleeuwen. Heiningen zijn met een wal + heg omsloten ontginningen, meestal vrij

Maaimachine te gebruiken om zowel gras als graan te maaien. In gebruik in de twintigste eeuw, ongeveer tot 1960.

groot van oppervlak en vooral bedoeld voor de teelt van winterrogge. Heining is afgeleid van hagen, hegen 'met eenen haag of heg omgeven, afsluiten'.³⁸

De meeste heiningen zijn op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw gesloopt, dit op aandringen van de landbouwvoorlichting. De heggen onttrokken immers voedsel aan de akker terwijl ze ook schaduw wierpen met als gevolg dat langs de akkerranden de gewassen minder goed groeiden. Ook werd door de invoering van de prikkeldraad (begin twintigste eeuw) het afsluiten met heggen overbodig. Het hout was minder gevraagd, door de opkomst van allerlei ijzeren gebruiksvoorwerpen. Zo moeten er honderden kilometers aan wallen + heggen vernietigd zijn. Toch zijn er hier en daar nog restanten van het oude heggenlandschap te vinden, bijvoorbeeld in de omgeving van landgoederen.

Voor het maken van een heining was een grote hoeveelheid zand en zoden nodig. De buitenkant van een wal moest van zoden gemaakt worden om afspoeling bij regen te voorkomen. Het zand kon voor een deel uit het hool gehaald worden; het hool lag altijd aan de buitenkant van de wal. Vergelijk: Stuck lants opte Beke ... den Hoogen gracht daer tusschen beyde leggende zal altijd de cooper toebehoren en tot het maken van dezelve gracht zal Jan Corn van Nyspen geen zooyen of eerde op de grond van de vercooper mogen haelen, 1568, R714, fol. 193.

HEIWEEL – 1668 – GP263, 60v

Den Heijweel.

HEIWEEL – 1798 – RH234, F40

Een perceel saeylant in Crauwelshoeck: den Heijweel, twee gemet.

Weel, wiel, doorbraakkolk van een beek/rivier, maar ook wel een diepte in een bocht van een beek, gelegen bij de heide.

HEIWEIDE – 1937 – DE BOER 34, NR. 26

Een perceel weiland aan de Molenstraat: de Heiweide, 1,56 hectare. E 898.

HELLEGAT – 1658 – R726, F88v

Heyveldt int Hellegat.

HELLEGAT, KLEIN – 1658 – R726, F71

Aenstede aenden Heycant, ter plaetse genaemt het Cleyne Hellegat.

Is dit het Hellegat op de grens Rijsbergen-Etten? Nee, blijkbaar lag er op de Beek ook een terrein met deze naam. Hel hangt samen met helling; een gat is een diepte, een laagte.

HESELING – 1507 – R417, F248

Huysinge opte Beeck opte Hesselinghe.

HESELING – 1531 – R706, F118v

Huysinge opte Beecke opte Hesselinghe, oostwaerts aende Keysteracker.

HESSELING – 1640 – R724, F30

Stuck saeylants: de Hesseling, twee gemet, op de Beecke.

HESSELING – 1652 – R725, 79V

Stuck saeylants: de Hesseling, twee gemet.

HESSELING – 1666 – R727, 62

Anderhalf bunder saeylants: de Heseling, op Kesteren.

HESSELING – 1668 – GP263, 112

de Heseling.

HESSELING – 1668 – GP263, 85V

Opde Hesseling.

HESSELING – 1710 – R736, F15V

Saeylants op de Hesselingh.

HESSELING – 1714 – RH200

Een perceel saeylandt, twee gemet: de Heseling, scheijdende aende oostzijde op den halven scheydries, jegenwoordigh aldaer leggende tusschen dit en het volgende parcheel.

HESSELING – 1719 – RH96, 74

Een perceel zaylants: de Esseling, twee gemet.

HESSELING – 1737 – RH101, F162

Een perceel saaylant op Kesteren:de Hesseling.

HESSELING – 1926 – DE BOER

De Esteling, C 934.

HESSELING, VOORSTE – 1634 – R723, 96

Stuck lants: de Voorste Hesseling in Kesteren.

HESSELINGEN – 1667 – R727, 164V

Een perceel saeylants: de Hesselingen, op Kesteren, schaars een bunder.

HESSELINGEN – 1668 – GP263, 164V

Hesselingen.

HESSELINGEN – 1742 – GP272, 24V

Vier gemet in Schood: de Hesselingen.

Namen op –ing komen niet veel voor in de Baronie. Ing heeft de betekenis ‘behorend bij’; ‘Das suffix –ing drückt eine Zugehörigkeit aus, und zwar die von Personen zu Personen, von Personen zu Sachen, von Sachen zu Personen, von Sachen zu Sachen.’³⁹ Lindemans geeft enkele perceelsnamen op –ing: Bellinc (behorende bij belle ‘afsluiting’) en Breulinck (bij breul).⁴⁰

Vaak komt –ing voor in nederzettingsnamen en duidt dan meestal op de nederzetting van de clan behorend bij een bepaalde stichter. Het element is in Noord-Brabant tot in de late middeleeuwen in gebruik gebleven.⁴¹ In de Baronie kan men als vergelijking nemen ‘der coteringers erva’ genoemd in 1415.⁴² Verder de Keerlingen onder Sprundel en de Bouwling(staat) te Oosterhout. Teteringen is waarschijnlijk geen klassieke –ing-formatie, maar waarschijnlijk een klanknabootsing.⁴³ Hesseling komt ook voor als grenspunt van de Aard van zes

gemeenten in de Kempen: 1302 Hasseninc; 1311 Hesselinc, bij Beerse.⁴⁴ Onder Haren wordt in 1453 een akker met de naam Hesselinc genoemd; de mansnaam Hessel is in dat dorp in die tijd goed bekend, bijvoorbeeld Hessel Henrick Appels.⁴⁵

Hesseling kan dus betekenen: toebehorend aan Hessel. Vergelijk Hezelinus, genoemd in 1084 te Nieperke en Hezelo, genoemd in 1088 te Sint Truiden.⁴⁶ De naam moet dan oud zijn, want de persoonsnaam Hessel is in de Baronie vrijwel onbekend in de oorkonden en ook het suffix -ing wijst op hoge ouderdom.

Men zou voor Hessel ook aan de middelnederlandse naam voor de hazelaar kunnen denken, maar een combinatie van een boomnaam met het suffix -ing lijkt op het eerste oog niet erg plausibel.⁴⁷ Het element Hessel kan ook staan voor een andere boom: de haagbeuk, *Carpinus betulus* (met boomnaamvormend suffix -ter: hesselter), die tegenwoordig plaatselijk beter bekend als herrenter.⁴⁸ De haagbeuk is waarschijnlijk pas bij het begin van de jaartelling in onze streken algemeen geworden: het hout van deze soort is zeer sterk en wordt ook wel gebruikt voor houtskool.⁴⁹

Hesselinc kan tenslotte ontstaan uit Hesseldonk, een toponiem dat ook onder Udenhout bekend was: 1476 Hesseldonc en waar uit Hesseldonk waarschijnlijk Hesselinc gevormd is.⁵⁰ Vergelijk onder Oosterhout de vorming van Eindeling uit Eindeldonck en Boeding uit Boedonc; verder die van Schoring uit Schoordonk, Ruiting uit Ruutdonc en Lanting uit Langdonck, alle drie in Kempenland.⁵¹ Dan moet de overgang donk > ing al wel vroeg hebben plaatsgevonden. De betekenis is dan: hoogte in moeras, waarop hazelaars groeien. Deze laatste verklaring lijkt het meest plausibel. Maar waarom komt in de Baronie naast Hesseling dan ook de vorm Hazeldonk voor? Is Hesseling ouder? Onder Udenhout kende men in 1437 Die Hesseldonck.⁵²

De naam van een zoetwatervis: hesseling of serpeling, zal hier wel niet van toepassing zijn.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1456 – EC405

Huere alinghe hoeve van Lyes.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1456 – ND1740

Huere hoeve ende goede van Lyes.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1484 – P95, F150V

Op Ettelaecken, de Hoeve van Lyesbosch oost.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1502 – R415, F379V

De Hoeve van Lyesbosch die Wouter van Dyelbeeck in tochte besit.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1566 – R471, F29

Anthonis Adriaenssen van Loon, laet oft pachter opte Hoeve van Lyesch van Joncker Jacop de Wilde, heer tot Kessingen, is schuldich 28 veertel rog tegen de prijs van dynsdachs nae Lichtmisse te Breda.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1580 – R484, F56

Reyner Pauwels Schoenmaeckers pacht van den rentmeester sLants van Breda de Hoeve van Lyesbosch, by Corn. Henr. Dirven vele jaren in pachtinge gebruyckt. Acht jaar zonder middel. Ingaende 1 mey 1581 om zestig veertel en driehonderd Karolusgulden per jaar.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1788 – P21, F148-151

Adriaan Jan Geleijns, landman en bruycker van Zyne Hoogheids hoeve gelegen bij 't liesbosch dat hij met zijn vader de voors. hoeve nu reeds zeedert den jaere 1742 in huure heeft bewoont gehad en nog laatmaal inden jaere 1783 voor een termyn van ses jaeren andermaal heeft aangestaan en ingehuurt voor eene vermeerde somme van 450 guldens, bedragende 's jaers met de ordinaire lasten 644 gulden, 3 stuivers. Wil de huur voortzetten.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1813 – P28, NR. 4

Eenen bouwhoeve: de Hoeve by t Liesbosch, 44 bunder verpacht voor zes jaar aan Adr. Chr. Rommens voor 628,57 gulden.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1816 – P22, 1

De Hoeve bij het Liesbos, 44 bunder. Verpacht voor 502 gulden.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1825 – P459

De hoeve bij het Liesbosch.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1836 – P459

Hoeve by het Liesbosch.

HOEVE BIJ HET LIESBOS – 1837 – P459

De Hoeve bij het Liesbosch.

Hoeve die tussen 1566 en 1580 in bezit van de Heren van Breda kwam en die deze gedurende eeuwen verpachtten. Vaak zaten de pachters enkele decennia op de hoeve. In de negentiende of twintigste eeuw Prinsenhoeve genoemd, zoals diverse andere boerderijen van de Heren van Breda. Op 30 september 1727 gingen enkele schepenen de velden van de hoeve bekijken om de schade op te nemen van de in dat jaar nogal vaak optredende hagelbuien 'menigvuldigen hagel heyrkracht'. De huurder Cornelis Jan Alaarts bleek in de boekweit, waarvan hij 32 gemet bezat, gemiddeld zes gulden per gemet schade geleden te hebben en in de beemden twintig gulden per bunder (hij bezat twaalf bunder beemden), RH139, fol. 116v. De hoeve bleef soms, zoals boven al gemeld, lang in huur door bepaalde families, zoals bijvoorbeeld vader en zoon Gelyns van 1742-1789.

HOEVE VAN BEVERSLUIS – 1699 – P127, F437V

De Hoeve die Jans van Beversluys was, te voren Jonker Dirck van Assendelft.

Welke hoeve hier bedoeld wordt is niet duidelijk. Vergelijk Wouter van der Beversluys, 1427.⁵³ Bij Ulvenhout lag een andere hoeve die de Hoeve van der Beversluis heette.

HOF, GROTE – 1474 – D, F20

Den grooten Hof.

HOF, GROTE – 1699 – P126, F373

De parchelen: den Grooten Hoff, 362 roeden, de Luttelhoff, 52 roeden, de Wolfspuiten, 110 roeden, den Venacker, 46 roeden, synde geweest een volleen verandert in chynsgoedt.

LAGE HOF – 1506 – R417, F337

Stuck lants: den Leegen Hoff, half bunder.

HOFKE – 1926 – DE BOER

Het Hofke, C 932, 588.

Hof 'met een heg omgeven perceel dicht tegen de boerderij'. Het perceel maakte eerst met andere gronden samen een vol leen uit; later omgezet in cijnsgoed.

HOLLE WEG – 1634 – P124, F5

Een bunder landts en bosch: den Holenwech inde Steenacker in Hambroeck daer den kerckpadt over loopt, den Holenwech noort.

HOLLE WEG – 1703 – R734, F32V

Saeylant aenden Hoolensenwegh.

Hol 'uitgehold, laaggelegen', bijvoorbeeld tussen wallen. Vergelijk het meer voorkomende Hoolstraat, bijvoorbeeld te Teteringen.

HOOGHUIS – 1675 – RH134, F78V

In 1675 was Adriaentje Jans van Gelder, weduwe van Domus Janssen Stercken 'weerdinne' int Hoochuys, staende tot seer goede naem ende faem'. Zij had van Jan Adriaenssen de Jonge nog geld tegoed voor mondkost en huisvesting van twee kinderen. Voor ieder kind moest zes gulden per maand betaald worden. RH134, fol. 78v.

Blijkbaar bestond er in Prinsenbeek ook een Hooghuis, net als in Hage-dorp (en veel andere dorpen in de Kempen). Voornaam huis met een verdieping en zolder. Een hooghuis kan een huis van de plaatselijke heer geweest zijn, later bijvoorbeeldbewoond door een schoolmeester, een advocaat, een schout etcetera. Op de laatste dag van september 1663, een zondag, kwam om drie uur 's morgens Mathijs van de Kerckhoven, commies van de recherche, met een aantal koeien bij het Hoochuys en stouwde die aldaar op de messem. Even later waren die beesten echter door de eigenaars weer weggehaald, waardoor de commies erg boos werd en een mes trok waarmee hij wilde steken, R829, fol. 49v.

C. Huysers: boerderij op de Beek, SAB.

HOOGSTEEN – 1474 – D, F24V

Lants op Hooghe Steijn.

HOOGSTEEN – 1696 – R732, 118

Nicolaes van der Duyn, Heer van Rijswijck, bezit een hoeve op Hooghsteden.

Hoogsteen kan ontstaan zijn uit Hoofsteden: de f is overgegaan in g en de intervocalische -d is door syncope verdwenen. Zie onder Hoogsteen, Steenakker.

HOOG WEIKE

Identiek met Essenhofke.

HOOIBERG – 1656 – RH132, 95

Een stuck erve: den Hoyberch, was geheel slecht en ongeacht goet, liggende bynaer met de strate gemeen ende by hem Melis Jansen niet besaeyt oft gebruyckt wordende als met hoiij daerop te lossen en droegen, beesten daer opte jagen ende wordende voorts by alle man beloop.

HOOIBERG – 1819 – P31, 3E

Schaarbosch: den Hooyberg twee bunder, 291 roeden (drie hectare, 52 are) (sektie E 462).

Blijkbaar had het perceel weinig waarde. Lag de oorzaak ervan in de stenige ondergrond (er had een kasteeltje gestaan)? In de verklaring uit 1656 wordt gesproken over het drogen van hooi op dit perceel (als de beemden waar het hooi gewonnen was onder water dreigden te lopen). Dit kan de oorzaak voor de naamgeving zijn. Maar Hooiberg zou ook kunnen zijn gevormd uit Hoberch, dat is hoge berg. Vergelijk bijvoorbeeld Hoidonk onder Strijbeek uit Hodonck.

Hooibergen bij boerderijen kwamen in Princenhage vrijwel niet voor: in de vele duizenden omschrijvingen van boerderijen die nagekeken zijn, worden ze nooit genoemd.

HUIBSTEVENSLOPENZAAD – VM

Lopenzaad in bezit van Huib Stevens. Een lopenzaad was in Princenhage gewoonlijk de grote lopenzaad van 66 2/3 roede.

HUISAKKER – 1709 – R735, F84V

Een perceel saeylant: den Huijsacker, een gemet, op de Beecke inde Cappelstraete.

HUISAKKER – 1716 – R736, F179V

Een perceel saeylant: den Huijsacker, met de huijsinge en schuere daer op staende, by de debitrice daer op selver gedaen timmeren.

HUISAKKER – 1719 – RH96, 61

Een perceel zaeylant met de huysinge daer op staende: den Huijsacker, een gemet in de Cappelstraete, oostwaerts Zimon Roels.

HUISAKKER – 1729 – RH100, F5V

Een perceel lants: den Huijsacker, vier gemet.

HUISAKKER

Kadastraal perceel C 179, 180.

Akker gelegen tegen de huysinge, de boerderij. Een aanstede was zowel bouw-als weiland, een huisakker alleen bouwland. Vergelijk echter: De achterste cavel in de aanstede oft huijs-acker, twee gemet, suijt de slijkstraet, 1668, R727, fol. 200. Een perceel lants inden Huijs-acker, 1669, R727, fol. 268v.

HUISBOS

Kadastraal perceel C 380.

HUISWEIDE

Kadastraal perceel C 174, C 312.

HUISWEIDE – 1904 – BREDANAAR23, 12

Kavels schaarhout in de Huisweide.

HUISWEIDE, ACHTERSTE – 1650 – R725, 18

Stuck weyden: de achterste Huysweyde, half bunder .

HUISWEIKE – 1937 – DE BOER 34, NR. 34

Een perceel weiland: het Huisweike C 505.

Weiland gelegen tegen de boerderij, het huis.

JOSEVELDJE – 1665 – RH274, 79

Stuck weijlants over het straetje: Joosenveldeken, streckende op den Loop, in Kesteren.

De locatie van de ruïne van de Getrudiskapel ten noordwesten van de hoek Beeksestraat / Dennenweg.

KAPEL – 1472 – ASB80, 185

Alsulken chijs als de capelle van sinte Gheertruyd daerop is heffende.

KAPEL – 1514 – R422

Huyse omtrent Sinte Gertruden capelle.

KAPEL – 1530 – R706, F68

In Hambroeck opte Beec, omtrent sinter Gertruyden capelle.

KAPEL – 1533 – R707, F24

Aende Capelle.

KAPEL – 1534 – R707, F69

Huysinge aen Sinte Gertruyden capelle.

KAPEL – 1634 – P124, F19

tVogelbosch by Ste. Geertrudencappelle.

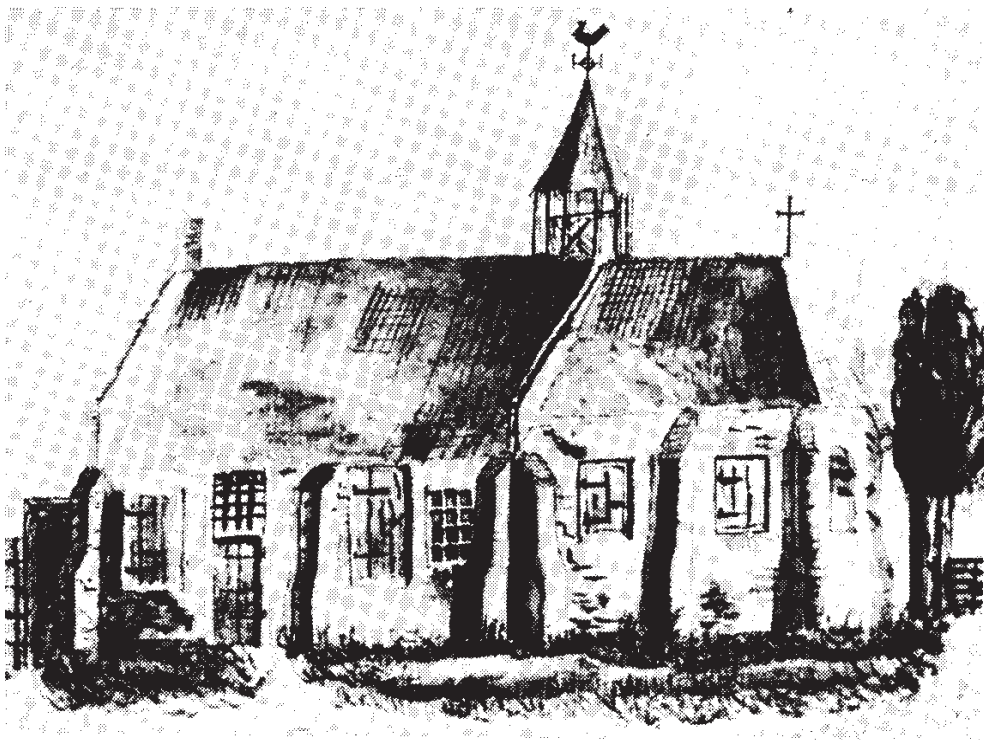
KAPEL – 1668 – GP263, F107

Bij de Cappel.

Kapel gewijd aan St. Gertrudis. De kapel zou op een eilandje gelegen hebben in een ven.⁵⁴ Dat klopt met het minuutplan van het kadaster. Engelbrecht van Nassau zou de kapel vernieuwd hebben 'alsoo die van outheyt seer vervallen was', GAB, Afd. IV-1, 1645. Dat zou dan gebeurd moeten zijn begin vijftiende eeuw.

KAPELAKKER – 1616 – R720, 113

Stuck lants: den Cappelacker, half bunder, oostwaerts aende strate, noortwaerts aende Cappelstrate.

C. Huijsers, 1837:
Gertrudiskapel op
de Beek, SAB.

KAPELAKKER – 1617 – R516, 132

Stuck lant: den Cappelacker, een bunder onder Burghst in de Cappelstrate.

KAPELAKKER – 1684 – R730, 79V

Een perceel zaeylants: den Cappelacker, noortwaerts aende Cappelstraet.

KAPELAKKER – 1699 – P126, F63

Den Cappelacker.

KAPELAKKER – 1709 – R735, F84V

Een perceel saeylant: den Cappelacker, half bunder, omtrent de Cappel, suytwaerts de Cappelstraete.

KAPELAKKER – 1733 – RH101, F22V

Steede, huysinge., opde Beeck, 4½ bunder (onder dese goederen is negen lopensaet leen onder Burgst: den Capelacker).

KAPELAKKER – 1738 – RH102, F13V

Een perceel zaeylant: den Cappelacker, half bunder omtrent de Cappel.

KAPELAKKER – 1774 – GT135, 220

De Capelacker, vijf gemet.

KAPELAKKER – 1774 – RH109, 125V

Een perceel zaayland: den Capelakker, in de Capelstraat, vijf gemet (met dertien opgaande boomen), west en noort de Baan oft straat.

Zaailand gelegen tegen de St. Gertrudiskapel. Het was een leen onder Burgst.

KAPELHEG – 1685 – R731, 135V

De Cappelsche Hegge.

KAPELHEG – 1699 – P126, F63

De Cappelhegge.

KAPELHEG – 1716 – R738, F11

Lants aende Slyckstraete oostwaeerts en noortwaerts de Cappelhegge, westwaerts de Waterloop.

KAPELHEG – 1740 – RH279, 73V

Zaeyland in de Cappelstraat, zuid den Capelheg.

Langs deze heg zou de heilige Gertrudis gewandeld hebben.

KAPELSTRAAT – 1548 – R710, F157

De Capelstrate.

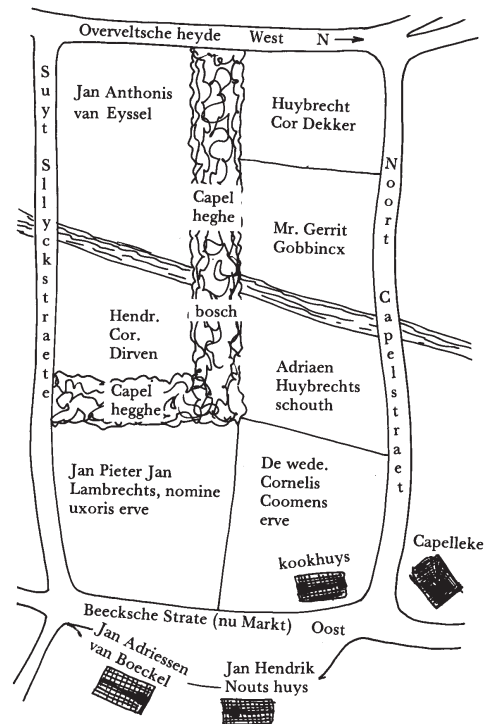
KAPELSTRAAT – 1642 – R724, F237V

Landts in de Cappelstraet.

KAPELSTRAAT – 1668 – GP263, F29V

Aende Cappelstrate.

Nagetekende kaart uit
1675 van Beek. R. Lint.

KAPELSTRAAT – 1709 – R735, F84V

Den Huijsacker in de Cappelstraete.

KAPELSTRAAT – 1719 – RH96, 46V

Saeylant in de Cappelstraet, suijswaerts de Cappelhegge.

KAPELSTRAAT – 1742 – GP272, F78V

De Capelstrate.

KAPELSTRAAT – 1878 – P401, 1640

Het Kapelstraatje, lang 594 meter.

Straatje naar de oude kapel van St. Gertrudis aan de Brielsedreef.

De openbare wegen moesten onderhouden worden door de ingezetenen van het dorp (particuliere wegen door de eigenaar of gezamenlijke eigenaars, bijvoorbeeld bij een klein akkerpaadje). In 1679 was Jan Melis Janssen 'weegmeester' op de Beek, maar hij was 'out ende impotent' om welke reden het dorpsbestuur Cornelis Jan Adriaen Huybrechts als nieuwe wegmeester benoemde, P400, 4, fol. 5.

KASTEEL – 1619 – R720, 206

d'erve daer het oude casteel oft slot opgestaen heeft met Daen Coppenweyde, den Eyndenpoel ...

Blijkbaar stond er een kasteeltje (Blokhuys?), een voorloper van de Merlijnshoeve. Zie hierover onder Merlijnshoeve. Bij de Merlijnshoeve hoorde begin zeventiende eeuw een stuk erve 'schynende aen het steengruys ende stucken van steenen eertyts betimmerd te sijn geweest met een slot oft casteel, synde oyck met borghgrachten omgraven liggende, binnen deselve grachten met hoochten ende leechten'. Jan Melis Janssen effende dit perceel nadat hij de stede van zijn vader overgenomen had en ging het perceel mesten en bezaaien. Hij vulde ook de borchgrachten op. Jan plantte ook een boomgaard, groef sloten en legde grachten (wallen) aan ter bevrijding. RH132, fol. 94v, 95, 95v.

Godert Peter Engelen had in 1685 verscheidene keren gezegd dat hij het huis van Jan Melis Janssen, de Merlijnshoeve, in brand wilde steken. Oorzaak? RH134, fol. 4v.

Het kasteel zal op een perceel ten oosten van de Merlijnshoeve gestaan hebben.

KATTENWIEL – 1667 – R727, F101

Stede ... metten huysacker aende Overveltsche heyde, tot op de Kattewiel.

Kat kan een pejoratief zijn, duidend op slechte eigenschappen van een objekt. Kat kan ook een persoonsnaam zijn, maar dat lijkt hier weinig waarschijnlijk. Daarnaast denkt men voor kat ook wel aan een betekenis 'slijk, drek, modder'.⁵⁵ Dat zou bij een wiel uiteraard ook goed passen. Een wiel is een doorbraakkolk bij een rivier, maar ook wel een plas ver van de rivier.

KEETWEIDE – 1643 – R724, 70V

Stuck weijden: de Keetweijde, half bunder op Casteren.

KEETWEIDE – 1667 – R727, 100V

Stuck erven: de Keetweyde, twee gemet aen Kesteren.

KEETWEIDE – 1668 – GP263, 20

Weijde op Kesteren: de Keetweijde, anderhalf gemet.

KEETWEIDE – 1670 – R727, 316V

Stuck erven: de Keetweyde, twee gemet tot Kesteren.

Weiland waarop keten stonden. Keten werden bijvoorbeeld gebruikt door turfgravers. Deze lieden kwamen vaak uit verre streken en moesten in de keet eten en overnachten. Vergelijk de volgende vermeldingen: de huurder zal op de aanstede een keete oft wooninge zetten, 1634, R723, fol. 106 (in 1624/1625 waren veel boerderijen bij het beleg van Breda platgebrand, gesloopt). Lant aan de keete opt Moleneynt, 1668, GP263, fol. 57v. Jan Christiaen Bongaerts lant aen syn keete opde Rijdt, 1668, GP263, fol. 87v. Jan Dirck Jan Beijs d'Oude kynderen lant aen sijn keete op de Rijt, Idem, fol. 87.

KERKHOF – 1635 – R723, F137

Een hofstede op de Beke by de Cappelle, oostwaerts de Beeksche strate, suytwaerts aent kerckhoff der voors. Cappelle.

KERKHOF – 1674 – R728, F119V

De Cappelstrate ende het kerckhoff.

Blijkbaar mocht er bij de Beekse kapel ook begraven worden, er lag een kerkhof.

KERKPAD – 1694 – R732, 51

Den Kerckpadt.

KERKPAD – 1698 – R733, F21

Huysinge op de Beeck, noortwaerts den Kerckpat.

KERKPAD – 1790 – RH112, 208

Het Kookhuijs, oost de kerkpat, noord de Beeksche Straat.

Pad vanuit de Beek naar Princenhage.

KERKWEG – 1533 – R707, F23

Stuck erfs: den Ryt, dair den Kerckwech doir loopt.

KERKWEG – 1551 – R711, 107V

De Ryt, daer de Kerckwech doir loopt.

KERKWEG – 1552 – R711, 160

De Rijt, daer de Kerckwech door loopt.

KERKWEG – 1634 – R723, 78

Kerckwech oft Kerckpat, by de Beecksche strate.

Identiek met Kerkpad.

KERSTIAANSHEINING – 1527 – R705, F148

Zeven lopensaet onder lant en bosch: Kerstiaensheyninge, in Keysteren.

Heining 'met een wal omsloten stuk grond, gewonnen op de heide', hier van de familie Kerstiaans of een persoon Kerstiaan. Kerstiaan is een vorm van Christiaan, evenals Korstiaan.

KESTERAKKER 1507 – R417, F248

De Keysteracker.

KESTERAKKER – 1545 – RH120, 58

Lants in de Kesteracker.

KESTERAKKER – 1599 – R718, 89

Inde Keysteracker.

KESTERAKKER – 1631 – R723, 5

op Casteracker.

KESTERAKKER – 1659 – R726, 119v

Inde Kesteracker.

Dorpsakker van Gageldonk en Beek gelegen te Kesteren. Ook Steenakker gold als een dorpsakker voor beide nederzettingen.

KESTEREN – 1474 – D, F21V

In Casteren.

KESTEREN – 1505 – R416, F235V

In Casteren.

KESTEREN – 1506 – R417, F337

In Kasteren.

KESTEREN – 1507 – R417, F248

In Keysteren.

KESTEREN – 1531 – R706, F118V

In Keysteren.

KESTEREN – 1610 – R719, F188V

In de Kesteren achter de Beke.

KESTEREN – 1634 – P124, F29V

In Keysteren; in Caesteren (f14).

KESTEREN – 1637 – R530, F105-106

In Casteren.

KESTEREN – 1651 – R725, F47V

Stede op de Beek ... oost de Akkeren genaamt Casteren.

KESTEREN – 1655 – R726, F31

In Casteren.

KESTEREN – 1667 – R727, F71

Op Keysteren.

KESTEREN – 1678 – R729, F38V

In Ceesteren.

KESTEREN – 1694 – R732, 31

In Keesteren.

KESTEREN – 1708 – R735, F54

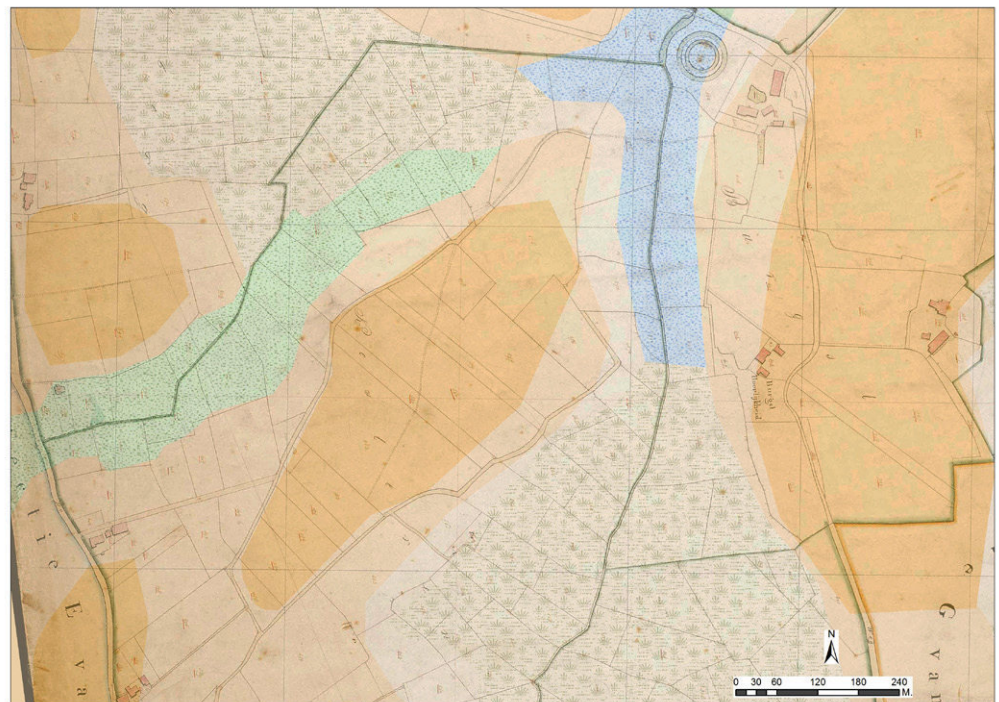
In Casteren.

KESTEREN – 1723 – RH97, 130

Op Cesteren.

Oude vermeldingen van Kesteren zijn: 1428 in Casteren; 1430 in Casteren; 1440 in Casterle; 1468 in Castere; 1514 in Keysteren. Vergelijkbare namen zijn Castelré onder Baarle-Nassau, Kasterlee bij Turnhout, Casteren bij Hoogeloon, Kesteren in de Betuwe. Merkwaardig is dat de oudere vermeldingen van de meeste Kesteren/ Casteren-namen vaak de vorm Casterle hebben. Dat wijst op een lo 'open bos op hoge zandgrond' bij een castra 'groot legerkamp voor een heel legioen'.⁵⁶ Een castra had een regelmatig grondplan, een omwalling en versterkte torens, met twee elkaar loodrecht kruisende hoofdwegen: de via pretoria en de via principalis. Dat er in de Kempen zoveel castra gelegen zouden hebben is niet erg waarschijnlijk. Alleen bij Nijmegen is een castra bekend. Volgens Breuer werd de benaming Castra of

Kesteren tussen de Moskesloop en de Kesterenloop met centraal een hogere dekzandrug en aan de zuidzijde het Hambroek.

Castellum in tal van gevallen gegeven aan niet-Romeinse versterkingen, hetzij Gallische of voorhistorische 'kampen', hetzij Middeleeuwse kastelen. Volgens Petri zouden de kester-toponiemen duiden op eenvoudige baanstations, die dienden om het administratief personeel en de politie te beschermen. Vannerus ziet in kester wel Romeinse versterkingen.⁵⁷

Mogelijk moeten we voor Casterlo eerder denken aan een lo met kastanjabomen; de tamme kastanje, *Castanea sativa* werd door de Romeinen naar onze streken gebracht en hier geteeld. Omdat het in de Romeinse tijd behoorlijk warm was, gedijde de boom hier goed. Vergelijk namen als Kastenholz bij Keulen en Castenbom bij Trier, waarin de boomnaam aanwezig is.⁵⁸ Waarschijnlijk werden er bossen van aangelegd en verwilderde hij. Dan moet Castenlo overgegaan zijn in Casterlo en dit weer in Kesteren.

KESTERENLAND – 1710 – R736, F44

Saylant op Kesterenlandt.

KESTERENLOOP – 1887 – GP1914

De Kesterenloop aanvangend aan den Keiweg bij de Beek, bij C 1040, lopende door Hambroek en Kesteren en uitmondende in de Vloeigracht bij C 420, lang 2011 meter.

KESTERENSTRAATJE – 1710 – R736, F51

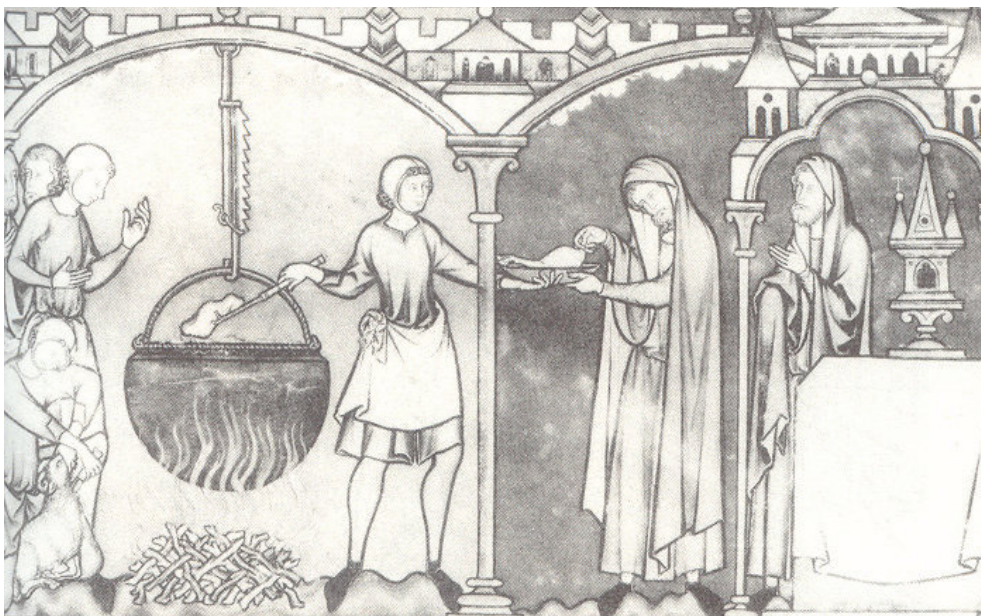
Saeylant op Kesteren suytwaerts het Kesterenstraetjen.

KESTERSEDRIES – 1529 – R706, F37V

2½ lopensaet driesch: de Keysterdriesch.

KESTERSEWEIDEN – 1668 – GP263, 153

Kestersche weijde.

Koken in de middeleeuwen.

KOBUSPADJE – VM

Zijstraatje van de Valdijk.

Genoemd naar Jacobus...

KOEBLOKBOS, HOOG

Kadastraal perceel C 372.

Omsloten stuk grond waarop koeien graasden.

KOOKHUIS – 1739 – RH279, 51V

Cornelia Pieter van Beek laat na 1/8 part in een huys, hof en erve, 45 roeden: het Kookhuys, noort sheere baen.

KOOKHUIS – 1742 – GP272, 263

Aan de Huysinge: 't Kookhuijs.

KOOKHUIS – 1763 – RH107, 257

Gerard Simon Roels X Catharina van beek verkoopt Corn. Sterkens eene huysinge, schuure, hof, erve, veertig roeden: het Kookhuys, oost de kerkpat, noort de Beekse straat.

KOOKHUIS – 1790 – RH112, 208

Corn. Frans Sterkens, weduwnaar Jenneke J. Jongeneels is togtenaar van een een huysinge, schuure hof erve, veertig roeden: het Kookhuijs, oost de Kerkpat, noord de Beeksche straat. Werd hier veel gekookt?? Was er een grote keuken? Dan bij een herberg. In 1791 werd het Kookhuis veronderpand: het wordt dan omschreven als 'een nieuw getimmerde huyzinge, schuure, hof en erve, groot omtrent veertig roeden, gestaan en gelegen alhier op de Beek, onder de Hage, genaamt het Kookhuys, oost het kerkpat, zuyd Anthony Dirven, west Robertus van Rijsbergen, noord de Beekschestraat.⁵⁹

KOPPENSWEIDE, DAAN – 1619 – R720, 206

Daen Coppensweijde oft Havervelt.

Vergelijk Jan Gheryt Coppens, 1474, D, fol. 22v; Jan Coppens, 1567, R714, fol. 95.

KREKELPOLDER – 1904 – BREDANAAR23, NR. 29

De Schuurakker in de Krekelpolder, E 571; Het Akkerke in de Krekelpolder, E 561.

Krekel < Krakeel, twist? Of hebben we hier vandoen met het dier? Polder is een hier een zandpolder, een met een wal omgeven terrein op zandgrond. Zie verder onder Krekelpolder, Overveld.

KREKELPOLDERLOOP – 1887 – GP 1914

De Krekelpolderloop, aanvangende in den Polder bij E 586, loopende door de Groenstraat Akkers en Mooskens, uitmondende in den Loop van Kesteren onder Burgst bij C 574, lang 4541 meter.

KROETEN – 1665 – R727, 19

Een perceel weyde: de Croeten, westwaerts d'Overveltsche heyde.

De vorm Croeten is door uitval van de g ontstaan uit Croegten. Krocht betekent Krocht betekent 'tusschenveld, een nog niet uitgegraven stuk land temidden van veenderijen'.⁶⁰ Krocht-namen komen in de Baronie alleen in de moergebieden voor. Krocht-namen kennen we in de Baronie onder andere te Oosterhout, Princenhage, Heusdenhout en Bavel. In de duinstreek komt het toponiem ook frequent voor en in Engeland is het een bekend element, maar daar heeft het een andere betekenis: 'a small piece of arable land, adjacent tot a house'.⁶¹ In Nederland zou kroft staan voor 'laaggelegen grasland, maar ook hoge zandgrond'.⁶² Oude vormen elders uit de Baronie luiden soms croft. De overgang croft > crocht kan men vergelijken met die van vercoft > vercocht, after > achter etcetera. In de Baronie is deze overgang te plaatsen in de vijftiende/zestiende eeuw (maar vercoft schrijft men nog wel later ook).

KWADE AKKER – 1656 – RH274, 20V

Stuck zaeylant in Kesteren: den Quaeyen acker, drie gemet.

KWADE AKKER – 1668 – GP263, 85V

Lant: den Quaeyen Acker, drie gemet.

KWADE AKKER – 1668 – GP263, 164V

Quaeijen Acker.

KWADE AKKER – 1729 – RH100, F4V

Een perceel zaaylants: den Quaden Acker, een bunder.

KWADE AKKER – 1761 – RH107, 166

Een perceel saeylant: den Quaden acker, een bunder in Kesteren.

KWADE AKKER – 1761 – RH281, 68V

Een perceel saayland op Kesteren: den Kwaaden Akker, een bunder.

Kwaad 'onvruchtbaar', ook wel 'vol onkruid'. Vergelijk: 'Kwaad: van een weide, van land. Attributief. Slecht van natuur... Kwaad slaat niet op moeilijk te bewerken land, zooals wel eens wordt gezegd, maar op vuil land vol onkruid. Dit is wel de oorspronkelijke betekenis van het woord; het komt voor in kwaadakker, -blok, kwade driesch ...'.⁶³

KWAKKELSAKKERKE – 1748 – RH104, F120V

Twee gemet bosch op Kesteren: het Quackels akerken (ackerken?), oost de straet.

Kwakkel 'kwartel', *Coturnis coturnix*, een soort kleine patrijs. Dan een perceel waar veel kwartels in de rogge voorkwamen. Of genoemd naar een familie Quack? De kwartel kwam tot halverwege de twintigste eeuw nog wel voor in rogge-akkers, maar daarna is de vogel vrijwel verdwenen. Oorzaak: te weinig onkruidzaden door verbeterde onkruidbestrijding? Door het verdwijnen van rogge-akkers de laatste decennia sterk achteruitgegaan. In het volksgeloof veronderstelde men een verband tussen het aantal slagen van de kwartel en de opbrengst van het graan.⁶⁴

KWARTIERMAKERSVELD – 1668 – GP263, 138V

Weijde in Kesteren: Quartiermaeckersvelt.

KWARTIERMEESTERSVELD – 1675 – R728, F162

Stuck weyden: 't Quartiermeestersvelt, een bunder in Kesteren, noort de watersloot.

KWARTIERMEESTERSVELD – 1696 – R732, 118

Een perceel saylants: het Quartiermeesters Velt, schaars een bunder in Keesteren.

KWARTIERMEESTERSVELD – 1742 – GP272, F153

2½ gemet in Kesteren: 't Quartiermeestersvelt.

Veld in bezit van een kwartiermaker, kwartiermeester, een militair die de aanleg van een kamp voorbereidt.

KWARTIERVELD – 1754 – RH106, 150

2½ gemet hooyland op Kesteren: het Quartierveld, west de waetersloot.

Verkorte vorm van Kwartiermakersveld.

LAND, LAGE – 1643 – R724, 70V

Stuck saeylants: het Leechlant, half bunder op Casteren.

LAND, LANG – 1668 – GP263, F99V

Van t Langlant, 1¾ gemet.

LAND, LANG – 1742 – GP272, F243V

1¾ gemet van 't Lang Land.

Laaggelegen resp. langgerekt land. Land betekent bouwland, akkergrond.

LEEMPUTTEN – 1548 – R710, F140

Vyf lopensaet weyden: de Leemputten, opte Beke aenden Heycant aende Beecksche en Overveltsche heyde.

Perceel waar in de ondergrond leem aanwezig was. De leem werd in putten gedolven. De leem werd gebruikt voor het besmijten van weegten, het aanleggen van vloeren in huis en schuur, het bakken van stenen etcetera.

LEISLOOT – 1630 – R722, 233

Beemden westwaerts aende Leysloot.

Sloot voor de waterafvoer. Lei (behorend bij leiden) duidt op vergraven of gegraven waterlopen.

LEURSEBAAN – 1699 – P126, F65V

De bane van de Leur na Breda.

Brede weg van Leur naar Breda.

LIESBOSSEMOLEN – 1481 – ND8974, F530V

Een heyninge, zes bunder, by de Liesbosschemolen.

LIESBOSSEMOLEN – 1529 – R706, F17

Huysinge, schuere ... achter Lyesbossche Molen.

LIESBOSSEMOLEN – 1564 – R714, F26V

Opt Moleneynde omtrent de Lyesbossche Molen.

Domeinmolen bij het Liesbos, later genoemd de Beer.

In 1682 was Bastiaen Marten Thomassen van Elshout, 43 jaar, pachter van deze molen, RH134, fol. 33. Reeds voor 1671 was hij pachter. Bij de pacht die hij in 1671 aanging zat ook inbegrepen een rosmolen (door paarden aangedreven) die vooral werk deed als de windmolen door windstilte of slecht onderhoud niet kon werken. Die rosmolen werd in april 1672 wegens de oorlog tegen de Fransen en Munster weggehaald en naar Breda overgebracht (om hem veilig te stellen). Sinds die tijd had de Liesbossemolen veel met windstilte te maken gehad en had de molenaar dus veel inkomsten gederfd, RH134, fol. 60 (deze verklaring had de molenaar nodig om bij de domeinen korting op zijn huur te bedingen). Op 13 april 1712 rond 7.30 of acht uur 's avonds kwamen er vier mannen de molen binnnen, ieder met een 'sackpistool' en één met een breekijzer. De aanwezigen: Johannes Hoffen, Adriaen Pynenburgh, Cornelis Couwelaer en Jenneken Joost Daniels werden de kelder ingedreven. De mannen sprongen het hele huis door, braken kisten open en haalden waardevolle spullen weg. Uiteindelijk bleken er drie dozijn zilveren knopen en wat geld te zijn meegenomen. De molen werd ten tijde van deze overval gehuurd door Adriaan Broeders, RH137, fol. 7. Zie ook onder Lies bij Liesbossemolen en Beer.

LOK – 1440 – ND1010, 120

Half bunder landts neffens Jan Mertenssoen dyck: dat t Lock.

Lok < luken 'afsluiten'. Een lok is dus een perceel omgeven met een wal of met een sloot. Bevreemdend is het dubbele lidwoord.

LUTTELHOF – 1474 – D, F20

Den Luttelhof, den Wolfsputte.

LUTTELHOF – 1699 – P126. F373

Den grooten Hoff, den Luttel Hoff, 52 roeden (leengoedt dat omgezet is in chynsgoedt).

Luttel 'klein'.⁶⁵ Vergelijk Luttelzundert voor Klein Zundert. De Luttelhof is ongeveer een kleine lopenzaad (van vijftig vierkante roeden) groot.

MAARTENSWEIDE – 1912 – BREDANAAR31, 284

Schaarhout op Maartensweide.

MANUSVELD – 1886 – NBOC26, 2538

Kavels rogge op Manusveld.

Bouwland van Manus.

MASTPAD – 1937 – DE BOER 34, NR. 26

Kavel haver op akker: Mastpad.

Pad naar het buiten Mastland?

MEERS – 1668 – GP263, 101

De Meers; de Mees (f141).

MEERS – 1742 – GP272, 179V

2½ gemet aan de stede: de Meers.

MEERS – 1742 – GP272, 253V

2½ gemet aan de Steede op de Beek: de Meers.

Meers in de zin van beemd komt in de Baronie niet voor, wel bijvoorbeeld in Vlaanderen. Ingevoerd door een Vlaming? Of door invoeging van r gevormd uit Mees? Zie onder.

MEES – 1668 – GP263, 141

Lant aende stede: de Mees.

Mees < Bartolomeeus?

MERLIJNSHOEVE – 1578 – R482, F7

Onderpand van Pr. Merlyn, beheerder van de onbetaelde rekeningen vande Prins, als onderpand voor de betaling van de rekeningen: hoeve, goeden en erffnisse opte Beeck, dertig bunder.

MERLIJNSHOEVE – 1614 – R720, 59V

Ferdinandus Pr. Sedelnitsky, sone van wylen den Vrijheeren Joncker Peeter Sedelnitsky, heer van Goltis, verk. Christina, geboren van Smullinck, weduwe Pr. Sedelnitsky, 1/6 part in de hoeve ... onder landt weyde, beemt en bosch, 51 bunder, 258 roeden opte Beek, eertyts gekomen van Joncker Peeter Merling.

MERLIJNSHOEVE – 1620 – GP260, F. 62V

Lofrys hoeve tegenover Joncker Peeter Merlingenhoeff.

MERLIJNSHOEVE – 1620 – GP260, F12V

Peeter Merlingh huijsinge, belast met 37½ stuiver in de verponding. Bruiker: Melis Jan Cornelissen.

MERLIJNSHOEVE – 1699 – P126, F203V

Lants ... aenden Liesbossche Molen, Merlinghs hoeve oost.

Bezit van Peter Merling, Merlijn. Is dit dezelfde als Peeter Meerling, die in 1581 kapitein van een compagnie burgers te Breda was, R823, fol. 65v, 66? Eerder genaamd de Hoeve van de Campe of het Goed van Merlijn. Maakte deel uit van Ten Houte. Zie voor samenstelling en ligging Leenders.⁶⁶ De familie Merlijn was uit Mil afkomstig.

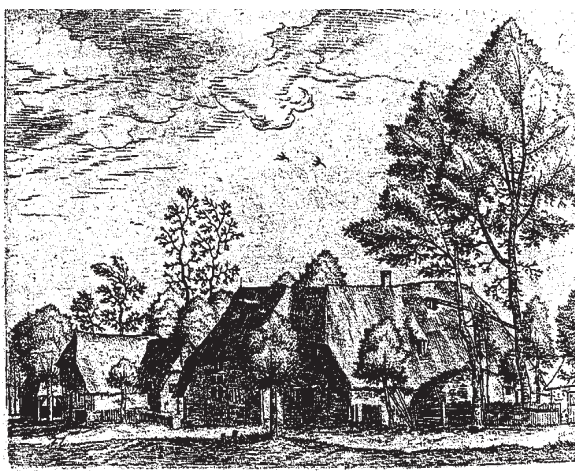
In 1614 probeerde de weduwe van Peter Sedlensky haar goederen in het Voortbos te Teteringen en de hoeve op de Beek te verkopen om haar schulden te voldoen. Die goederen waren afkomstig van Peeter Meerlyn X Maria van Poelenburch. Ondanks afroepen en gedrukte biljetten kon de hoeve op de Beek niet in zijn geheel verkocht worden en werden alleen de meest veraf gelegen percelen verkocht. De rest werd verhuurd: dertig weiden en nog vier andere grote percelen en de huur leverde bijna evenveel op als de vijftien verkochte percelen, R820, fol. 134, 134v.

In 1655 werd het bezit van wylen Peter Peter Meirlingh getaxeerd (gepriseert): de stede met hoff, erffnisse, appenditien ende dependitien van dijen, eertyts toebehoort hebbende aen Peter Peter Meirlingh op de Beeck die bij des requirants (=Marynis Melis Jan Cornelissen) vader en moeder staende houwelyck gecoft is en bij Jan Melis Jan Cornelissen (halve broeder) tot noch toe gebruykt is, RH132, fol. 44v, 45.

In 1656 verklaren Adriaen Huijbrechts Schouth, 75 jaar en Jan Anthonis van Eysel, 66 jaar, dat Melis Jan Cornelissen na de belegering van Breda in 1624 op de stede van Joncker Meirlingh gekomen was. Die stede was 'een seer goet vol besith, soo van peerden, beesten, bouwgereetschap als mede van bedden, bult, pot, ketel en alledерhanden huysraet ende van alles wel begaeft ende versien'. Toen hij in 1629 de stede overdeed aan de kinderen waren de landerijen bezaaid met coren, boeckweyt, haver en had hij kort tevoren een nieuwe schuur getimmerd (die had hij te Alphen gehaald), die naderhand door zijn zoon Jan met een gebint en oversteek vergroot was. Maar het woonhuis was niet veel bijzonders omdat het bij de belegering zeer was bedorven; er lagen nog wel 25 of 30.000 stenen op de werft. Melis bezat twee paarden en negen melkkoeien. RH132, fol. 57.

Een andere verklaring, daterend uit 1656, van Jan Cornelis Graumans, Jacob Cornelissen de Wever, Anthonis Jan Weyman, Jan Aertssen de Visser, Domis Janssen Stercken en Adriaen Peter Bunsarts geeft de volgende gegevens. In 1618 of 1619 had Melis Jan Cornelissen,

Boerderijen in de Kempen. Meester van de kleine landschappen.

gehuwd met Jenneken Henricx de Weert, de stede gekocht 'welcke doender tijt wel was betimmert met goede ende bequame lanthuysinge en schuere'. Na 1624 bleven alleen de muren en de kelder staan. Bij deze boerderij hoorde een stuk grond genaamd den Hoybergh ... was geheel slecht ende ongeacht goet, liggende bijnaer met de strate gemeen ende bij hem Melis Janssen niet besaeyt oft gebruyckt wordende als met hoij daerop te lossen ende droogen, beesten daer op te jagen ende wordende voort bij alleman beloopent'.

In 1655 werd de stede getaxeerd op 7200 gulden, zonder het huis, RH132, fol. 45.

MIDDELWEIDE – 1619 – R720, 206

De Middelweyde.

MIDDENAKKER – 1929 – DE BOER 26, NR. 51

De Middenakker op de Groenstraat.

MOERKENS – 1620 – GP260, F60

Lant aende Moerkens.

MOERKENS – 1636 – GP261, F67

Lant aende Moerkens.

MOERKENS – 1668 – GP263, F85v

De Moerkens in Kesteren, onder Hambroeck, 3½ gemet.

MOERKENS – 1742 – GP272, F30v

5½ gemet van de Moerkens in Kesteren.

Moer 'veen'. Veengronden kwamen vooral voor in het noorden van Princenhage, in de beemden.

Een grote hoop turven werd een vim genoemd, een kleine een stuik en een nog kleinere kattepoet. Vergelijk: De moeren van St. Bernard by Nieuwe Moer oft Blyenburgh waarvan vermeld wordt: den slaghtorf staende ten deelen in eenen grooten hoop ofte vim en de rest in cleyne hoole hoopkens ... de gedolven moer in vimmen en cleyne stuycken ... slaghtorf liggende in de pleyn ... het Loth genaemt de Negen ... 1675, RZ372.

MOERVELD – 1653 – R725, 108

Het Moervelt.

MOERVELD – 1668 – R727, 179

Stuck lants en weyde: het Moervelt, 2½ gemet tot Casteren.

MOERVELD – 1675 – R728, F174

Stuck landt en weyde, twee gemet, op de Beeck, te Casteren: het Moervelt.

MOERVELD – 1742 – GP272, 369

Twee gemet: 't Moervelt.

MOERVELDJE – 1667 – R727, 101

Stuck lants: dMoervelleken, twee gemet op Steert, achter Lynken de Haen Croeten, oostwaerts de Keetweijde.

Veld waar veen in de bodem werd gevonden.

MOLENAKKER – 1663 – R726, 220V

Stuck saeijlants: den Meulenacker, twee gemet, op 't Meuleneynde.

Genoemd naar de ligging bij de windmolen.

MOLENEINDE – 1488 – EC523

Opt Moleneynde.

MOLENEIND – 1488 – EC

Moleneynde.

MOLENEIND – 1500 – R415, F142V

tMoleneynde:Dmoleneynde.

MOLENEIND – 1501 – R415, F287V

Opt dMoleneynde.

MOLENEIND – 1503 – R416, F82

Op dMoleneynde.

MOLENEIND – 1512 – R420, F104V

Op Moleneynde.

MOLENEIND – 1514 – R421, F156

Aen dMoleneynde.

MOLENEIND – 1525 – R705, F1V

Opt Moleneyndt.

MOLENEIND – 1529 – R706, F19

Opte Beecke aent Moleneyndt.

MOLENEIND – 1531 – R706, F118

Opte Beeck aent Moleneyndt.

MOLENEIND – 1535 – R440, F58V

Huyse, lande en beemde opte Beeck aent Moleneyndt en achter dOude Kerchof.

MOLENEIND – 1579 – R716, 27

Opt Moleneynde.

MOLENEIND – 1632 – R723, F57

Stede opt Meuleneynde.

MOLENEIND – 1634 – P124, F5V

opt Moleneynde.

MOLENEIND – 1668 – GP263, 133

het Moleneynt.

MOLENEIND – 1699 – P126, F223V

't Moleneynde.

MOLENEIND – 1731 – RH100, 102V

Huijsken, hoff en erve op 't Moleneijndt.

MOLENEIND – 1737 – RH101, 141V

Huysinge ... op het Molenheijnt.

MOLENEIND – 1742 – GP272, 223

Op het Molenheijnt.

Eind 'uiteinde van de bebouwing', hier gelegen bij de molen: de Liesbossemolen.

MOLENEINDSEAKKER – 1660 – R726, 136

Een perceel saeylants: den Meuleneynschen Acker, 2½ gemet.

Akker op het Moleneind.

MOLENEINDSESTRAAT – 1628 – R722, 110

De Moleneyntsche strate.

MOLENEINDSESTRAAT – 1638 – R723, F200

Lants ... noortwaerts de Meuleneynsche straete.

MOLENEINDSESTRAAT – 1835 – N1271,85

Bouwland op de Gemetjes (E 649), oost de Moleneindsche straat.

MOLENEINDSESTRAAT – 1878 – P401, 1640

De Moleneindstraat, lang 1368 meter.

Straat van de molen naar de Beek.

MOLENHEIDE – 1660 – R726, 133

Opt Mueleneynde, suytwaerts de Meulenheyde.

MOLENHEIDE – 1668 – GP263, F162

Vincent Cornelis Senten kynderen nieuw lant vant Molenheijcken verchijnst, twee gemet.

MOLENHEIDE – 1672 – R728, F71V, 72

Opt Meuleneynde, suytwaerts de Meulenheyde.

MOLENHEIDE – 1675 – R728, F161

Aent Molenendt, westwaerts het Molenheijke.

MOLENWEG – 1505 – R416, F202

Erfs in de Haaghstrate ... den gemeynen Molenwech op dander side.

MOLENWEG – 1634 – P124, F61

Aenden Molenwech vande Beecke ter Molen waert.

MOLENWEG – 1699 – P126, F280

Aenden Molenwegh van de Beke ter Molenwaert.

Weg naar de molen van Liesbos.

MOLENWEIDE – 1701 – R733, F136V

Een perceel saey en weylants: de Molenweijde, vier gemet, omtrent het Liesbos, aen de Molen.

MOLENWEIDE – 1720 – RH96, 148

Stuck landt: de Molenweyde, zuytwaerts den Driesacker, in Haversdijk (smalleen van Breda).

MOLENWEIDE – 1738 – RH279, 29V

Den Driesakker in Hagersdijk, oostwaerts de Moleweijde.

Naar welke molen is dit perceel genoemd?

MORTEL – 1613 – ND8974, F116V

Anderhalf bunder weyden: den Mortel, opte Beeck, op eenen hoeck, sheeren straten aen beyde zijde.

MORTEL – 1646 – R710, F39

Anderhalff bunder weyden oft goets: de Mortel opte Beeck op eenen hoeck neven sheeren strate aen beyde zyde.

Mortel 'drassige grond'. Het toponiem komt vaak voor in dorpsakkers.

In 1657 waren er moerkuilen gegraven in de Brand, op de Emer. Er zat echter niet veel moer. Adriaen Marten Oomen zei tegen andere moergravers 'Is het U den arbeyt werdt, soo slechtet t'selve ende werpt den cley oft mortel inde cuylen', RH132, fol. 97. Hier wordt klei dus gelijk gesteld aan mortel.

MOSKENS – 1918 – BREDANAAR37, 56

Een perceel weiland; de Moskens, C 619, 620, 621 groot 1,09 hectare.

MOSTEN – 1474 – D, F21V

Inden Most in Casteren.

MOSTEN – 1651 – R725, 49V

Stuck weylant, vier gemet (leen): de Mosten, in Casteren.

MOSTEN – 1668 – GP263, 76

Weijde: de Mosten, vier gemet in Kesteren.

Mos 'poel, moerassige grond'.⁶⁷ Most: plaats met poelen. Maar most kan ook duiden op een plaats die met mossen begroeid is.

MOUWVELD – 1668 – GP263, 49

Landt en weijde: het Mouwvelt, twee gemet.

Vergelijk Henric Mow, Gosem Mow, Marc Wouter Mouws, 1471.⁶⁸ Mouwen is een familienaam die vooral in Zundert bekend was.

NEEL – 1887 – GP1914

De Timmers Loop, loopende door de Krekelpolder, de Neel, Heikant.

NEEL – 1932 – DE BOER 29, NR. 16

Een perceel weiland: de Neel, op de heikant, groot 0, 94 hectare. E 1314, 1731 (ten westen van E 125, 159).

Genoemd naar een bezitter Cornelis.

NEGEN GEBROEDERS

Molen die genoemd is naar de negen zonen van molenaar Dikmans. Gesticht in 1862/1863. In 1938 onttakeld.⁶⁹

NEGEN LOPENZAAD – 1638 – R723, F196, 196V

Stuck lants: de Negen Loopensaet, twee gemet op Kesteren, westwaerts de Hesselinghe.

NEGEN LOPENZAAD – 1668 – GP263, 107

De Negen Loopen.

Een lopenzaad was in Princenhage 1/6 bunder ofwel 1/6 van 1,29 hectare = 0,21 hectare. Dit was de grote lopenzaad, die ook in gebruik was in de dorpen Ginneken, Teteringen, Rijsbergen, Baarle, Alphen en Chaam. Naast de grote lopenzaad kwamen in de Baronie ook de kleine lopenzaad (van 1/8 bunder ofwel vijftig roeden) en de oude lopenzaad (van 62½ roede) voor, de laatste speciaal in Gilze, maar ook wel elders.

Negen lopenzaad vertegenwoordigt een oppervlak van anderhalf bunder ofwel 3/2 X 1,29 hectare = 1,94 hectare.

De in 1638 opgegeven oppervlakte van twee gemet is gelijk aan vier lopenzaad.

NISPENHOEVE – 1651 – RH182

Te koop: eene wel gelegene stede met huijsinghe, schuere, hoff, boomgaert, hoeij-en weijlant daer annex gelegen aen malcanderen met de plantagie van eijcken dreve aldaer, negen gemet.

Zie over de geschiedenis van deze boerderij, Beeksestraat 76, het tijdschrift Hage.⁷⁰ Genoemd naar een familie Van Nispen.

NOLLEKENSARKER – 1910 – BREDANAAR29, 137

Kavels rogge op Nollekensarker.

Bezit van Arnold.

OMLOOP – 1685 – RH 266-1

Tienden van het capittel van Thoon. Eerste clamp van den Omloop beginnende aen het Vossestraetje, noortwaerts op de Steert daer onder den Heykant, makende alsoo de geheele

westzyde van Beeckstraet, daeronder oock het Vogelbos; Tweede clamp van den Omloop beginnende van het Vossestraetje, suytwaerts op daer onder het Moleneijnde met den Bijs-ter, streckende westwaerts op tot Attelaken toe, daer onder de hoeve van Syne Hoocheyt en de Kreeckelpolder. Derde clamp van den Omloop synde d'oostseyde van Beeckstraet, be-ginnende van de Thiende van Burgst ofte Muijsenbergh tot den Valdijck ofte Valstraet daer onder Hambroeck en Kesteren; Vierde clamp van den Omloop, beginnende aenden Valdijck suytwaerts op, scheydende op de straet tot het Liebos toe, gaende oostwaerts op. Een tiendklamp is een deel van een tiendgebied, dat verpacht wordt door de tiendheffer, in dit geval het kapittel van de abdij Thorn. Een omloop is een strook land, lopend om een bepaald gebied.

OPSTALLENAKKER, VAN – 1893 – BREDANAAR12, 71

Roggerverpachting in Van Opstallenakker.

Bezit van de famlie Van Opstal.

OUD KERKHOF – 1535 – R440, F58V

Huyse, lande en beemde opte Beeck aent Moleneyndt en achter d'Oude Kerchof.

Oude begraafplaats. Maar de vraag is hoe oud? Prehistorisch? Zie Steenakker, Oud kerkhof.

OVERVELDSEHEIDE – 1548 – R710, F140V

Aende Beecksche en Overveltsche heyde.

OVERVELDSEHEIDE – 1645 – R724, F210

Aende Heykant, westwaerts de Overveltsche Heyde.

OVERVELDSEHEIDE – 1668 – R727, F201

Huysinge west de Overveltsche Heyde.

OVERVELDSEHEIDE – 1713 – R737, F29V

Het Vogelbos, ... noortwaerts de Overveltsche Heyde.

Heidegebied behorend bij Overveld.

OVERVELDSESTRAAT – 1631 – R723, 1

Stede by de Beke aende Heijcant, suytwaerts aende Cappelstrate, westwaerts aende Over-veltsche strate.

PAANAKKER – 1697 – RH233, F6

Een bunder soo saey als weylant inde stede van Corn. Jan Ermen op de Beeck: den Paenacker.

PAANAKKER – 1701 – R733, F171V

Een perceel soo saey als weylants: den Paenacker, een bunder inde stede van Corn. Jan Ermen.

PAANAKKER – 1713 – R737, F81

Een perceel soo saeylant als weijde en groese: den Paenacker, een bunder.

Panen zijn het meest beruchte onkruid: zij zijn door hakken moeilijk te bestrijden, omdat elk doorgehakt stukje wortelstok weer uitgroeit tot een nieuwe plant. Alleen door de teelt van aardappels of boekweit kon dit onkruid bedwongen worden: het verstikte eronder. Als er in een akker veel panen voorkwamen was dit een schande voor de betrokken boer. Hoeufft schrijft: 'Puinen noemt men op sommige plaatsen van het land van Breda het onkruid, elders ook wel panen genaamd, 't welk echter ook hier en daar in deze streek gehoord wordt. Bij gebrek van beter voeder gebruiken de huislieden de wortels van dezelve om in den koeketel voor het vee te koken. Zulks heeft het dubbel nut dat, door dezelve te lezen het land er van gezuiverd wordt'.⁷¹ Na het ploegen werd er geëgd: de wortelstokken van de panen bleven achter de tanden van de eg hangen en konden dan verzameld worden.

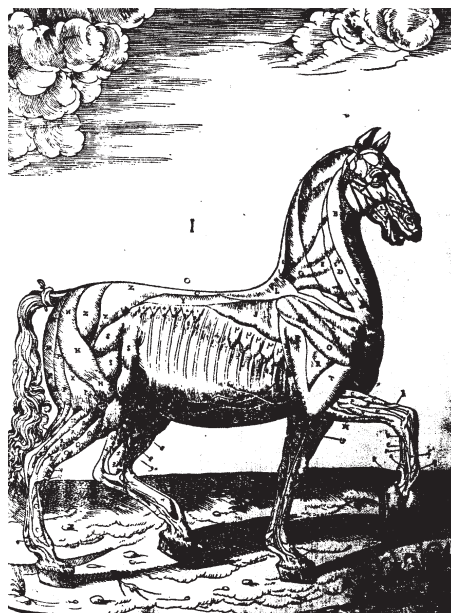
PAARDENKERKHOF – 1798 – R1098

Perceel: het Paardekerkhoff.

PAARDENKERKHOF – 1819 – P31, 3C

Een schaarbosch: het Paardenkerkhof, 255 roeden (=82 are Neerlands) gelegen nevens de Zanddreef en Leursebaan.

Een Paardenkerkhof kan een plaats zijn waar paarden die waren gestorven begraven werden (paarden werden niet vaak gegeten; op het eten van paardenvlees rustte een kerkelijk taboe). Maar in Alphen zijn ook aanwijzingen voor het bestaan van een pestkerkhof, waar mensen die aan de pest waren overleden, begraven werden.⁷² In Bilsen en Lommel was het paardskerkhof een plaats waar krengen van paarden begraven werden.⁷³ Dat zal hier in de Beek ook wel het geval zijn.

Paard. Carlo Ruino, 1598.

PAARDENWEIDE – 1742 – GP272, F137

Vier gemet in Kesteren, nu genaamd: de Peerde-weijde.

PAARDENWEIDE – 1770 – RH108, 191

Stuck beemden of weyde: de Paardenweyde met boomen en plantagien, een bunder in Kesteren.

PAARDENWEIDE – 1910 – BREDANAAR29, 278

Schaarhout op de Kleine Paardenweide.

PAARDENWEIDE

Kadastraal perceel C 188, 192.

Een paardenweide zag er anders uit dan een koeweide. Melkvee moest goede kwaliteit gras hebben. Paarden eten meer ruigte, riet, bast van bomen. Paarden kunnen zeer goed ruwe celstof verteren (in de dikke darm met behulp van eencelligen en bacteriën). Wel moet het eten vrij van schimmel zijn. Een paardenwei kan dus een stuk land met allerlei struiken en bomen zijn, met hier en daar stukken gras en kruidachtige planten.

PAN – 1533 – R706, F173

Een lopensaet lants: de Panne.

Panvormige laagte. Huizen werden soms genoemd naar een pan, een brouwpan.

PANAKKER – 1902 – BREDANAAR21, 282

Schaarhout op den Panakker aan weerszijden van het spoor.

PANAKKER – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout met blek in den Panakker, voor en over het spoor.

‘Met blek’ wil zeggen dat het eikenhout geblekt mocht worden: van de schors ontdaan mocht worden (voor run in de leerlooierij). Het blekken gebeurde pas als de sapstroom in het hout goed op gang was gekomen (rond 1 mei), omdat de schors dan veel makkelijker losliet. Dan moest het hout langer kunnen blijven liggen op de aangrenzende akkers (dat was lastig voor de eigenaar/boer, die moest ploegen etcetera). Is de Panakker genoemd naar het perceel de Pan, dat alleen in 1533 genoemd wordt of naar een brouwerij met een brouwpan, ergens in de buurt?

PASQUELAND – 1935 – DE BOER 32, NR. 14

Een perceel bouwland: Pasqueland, groot 0,32 hectare. Kad. nr. E 18.

De familienaam Paquée kwam in 1947 nog in Breda voor.⁷⁴

PEKHOEVE – 1847 – N 5, 215

Zaailand nabij de Pekhoef onder de Beek.

PEKHOEVE – 1912 – BREDANAAR31, 284

Weike achter de Pekhoef.

Onder Ulvenhout was een gelijknamige hoeve bekend. De naam daar lijkt afkomstig van de familienaam Piggen.⁷⁵ Maar ook hier?

PIETERSTRAATJE, JAN – 1878 – P401, 1640

Jan Pietterstraatje, lang 130 meter.

POEL – 1929 – DE BOER 26, NR. 47

Een perceel weiland aan de Moleneindsche straat: de Poel, tegen de Spoorweg, groot 0,27 hectare. Kad. nr. E 1001, 1002.

Poel 'waterplas'.

POLDER – 1430 – AHB1, 17A

Jan Feyter kinre inden Polre.

POLDER – 1513 – R420, F88V

stuck erfs, dat nutertyt een weyde is: de Polder, achter de Beke in den polder.

POLDER – 1533 – R706, F172V

Stuck weyden: den Polder, op de Beeck.

POLDER, ACHTERSTE – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout in de Vianendreef op de Achterste Polder.

POLDER, VOORSTE – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout in den Voorsten Polder.

Een alluviale of een diluviale polder? Waarschijnlijk het eerste: in het noorden van de gemeente lagen veel alluviale polders, met dijken omgeven gebieden van klei- of veengrond.

Een tiendklamp heette ook de Polder; het gebied tussen Overveld en het Liesbos, ten westen van de Groenstraat.⁷⁶

POLDERSEAKKER – 1893 – BREDANAAR12, 71

Rogge te Beek in de Poldersche Akker.

Bezit van de polder, de gezamenlijke gelanden.

POLDERSTRAATJE – 1655 – RH132, F44

Peeter Geeritssen van Sundert, tavernier in het straetien genaemt het Polderstraetien.

POLDERSTRAATJE – 1696 – R732, 131V

Omtrent de Capelle, noortwaerts het Polderstraetien.

In genoemde herberg van Van Sundert gebeurde in 1655 een ongeluk met het schieten op een doel. Jan Goris Adriaen Dyrven liep per ongeluk voor het doel toen Cornelis Deckers met zijn roer schoot.

POLDERSWEIKE – 1668 – GP263, 19

Polderweijcken.

POLDERSWEIKE – 1741 – GP272, F14V

Een gemet van 't Poldersweijken, op Kesteren.

Weiland in bezit van de polder, het polderbestuur?

PRINSENHOEVE – 1741 – R1055

Hoeve bij het Liesbosch.

De naam Prinsenhoeve kwam pas in de negentiende eeuw in gebruik voor de Hoeve bij het Liesbos.

RAAGSKENS – 1904 – BREDANAAR23, 177

Een perceel bouw- en weiland: de Raagskens, 57 are. Kad. nr. E 49, 28.

Door verzachting van k > g gevormd uit Raaskens.

RAAK – 1380 – ND8974, F406

Drie bunder lant, betimmert met een huysinge, op de Beeck neven de Raeck.

RAAK – 1525 – R705, F6V

Stuck erffs: de Raick, achter de Capelle, een bunder.

RAAK – 1526 – R705, F82V

Vyffvyerendeel bunder: de Raick opte Beeck.

RAAK – 1543 – R709, 125

Domaes, Jan en Jorijs J.W. Adr. Mertens onmondige kinderen verkopen 2/3 van een huysinge, schure, hovinge en erffnisse mette toebehoorten, 5/4 bunder: de Raeck, oostwaerts aende gebuerstrate.

RAAK – 1548 – R710, F157

Domaes W. Grooten verkoopt een zester uyt stede: de Raeck, te weten huysinge, schure, kooye, hovinge en erffnisse mette toebehoorten, vier gemet, inde Capelstrate.

RAAK – 1634 – P124, F15

Een bunder landts en weyde mette huysinge daer opstaende: de Raecke.

RAAK – 1699 – P126, F63V

Een bunder lants en weyde met de huysinge op de Beeck: de Raecke.

RAAK – 1766 – RH108, 47V

Een perceel saayland: de Raak, 5½ gemet.

RAAK, KLEINE – 1667 – R727, 81

Voorste stuck vanden Cleynten Raeck.

RAAK, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1668 – GP263, 66V

Lant: de Voorste en Achterste Raeck, drie gemet.

RAAK, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1742 – GP272, 182V

Drie gemet: de Voorste en Agterste Raack.

RAAKSKE – 1667 – R727, 66

Twee parcheeltkens erve, onder lant en weyde: de Raecxkens, een bunder.

RAAKSKENS – 1635 – R723, 114

Lants in de Raecxkens, oostwaerts aenden schouloop.

RAAKSKENS – 1668 – GP263, 132V

De Raecxkens.

RAAKSKENS – 1670 – RH275, 17

Vijf gemet zaeylants: de Raecxkens, op de Beeck.

RAAKSKENS – 1715 – RH277, 16V

Een bunder saeylants: de Raecxkens, op de Beecke.

RAAKSKENS – 1738 – RH102, F66V

Een perceel zaailand: de Raaxkens.

RAAKSKENS – 1742 – GP272, 54V

In de Raacxkens.

Rac 'rechte strook of streek, vooral: van land langs een water'.⁷⁷ Het woord rak komt al in 788/789 in de bronnen voor.⁷⁸ Eén van de percelen met deze naam is E 28. Hier gelegen langs een recht stuk van de Krekelpolderloop.

RAAKHOF – 1526 – R705, F61V

De Stryp en den Raechof, een bunder, westwaerts en noortwaerts aende Beecsche heyde.

RAAKHOF – 1634 – P124, F16

Den Raeckhoff.

RAAKHOF – 1699 – P127, F558

Een halff bunder erffs : den Raeckhoff west.

Hof 'perceel dicht bij de boerderij, met een heg omgeven', meestal gebruikt voor de teelt van vlas, wortelen, koolzaad, hennep enzovoorts, maar niet voor rogge. Genoemd naar de ligging bij een gebied de Raak? Of naar een familie Van de Raak? Vergelijk Godert Peters sone van der Raec, 1474, D, fol. 14v. Meest waarschijnlijk: corrupt voor Raephoff, zie onder.

RAAPHOF – 1634 – P124, F42V

Een halff bunder landts op de Beecke by dOverveltsche Heyde: den Raephoff.

RAAPHOF – 1699 – P126, F190

Een half bunder landts op de Beke by de Overveltsche heyde: den Raephoff, tusschen beyde de wegen.

Veld waar rapen geteeld werden. Of het hier om de teelt voor het zaad dan wel voor de knollen ging is niet duidelijk, waarschijnlijk het eerste. Tollen werden alleen als navrucht gezaaid en dan nog niet elk jaar op hetzelfde perceel, daar men anders last kreeg van een ziekte (knolvoet).

In de dertiende eeuw werd in het Land van Waas begonnen met de verbouw van rapen, klaver en spurrie (spurrie waarschijnlijk toch al veel eerder).⁷⁹ Levering van raapzaad aan de abdij op hoeven van Tongerlo was in de Kempen eind veertiende eeuw in elk geval heel gebruikelijk. Het woord raap komt voor het eerst in 1240 voor.⁸⁰

Dodoens schrijft: 'Rapen worden gesayt in de Lente/ende dan mogen sij wel groot worden: oft in de Hoymaent ende Oogstmaent/ nae dattet Coren gemaeyt is/ende dan blijven sij ghemeynlijck cleen/ te weten in 't selve lant daer de rogge gewassen is.'⁸¹ Hij doelt hier dus op het gebruik van rapen voor de oliebereiding dan wel als groenvoer. Over slooren, dat is zomerkoolzaad (maar volgens Is. Thijs was er ook slooren dat in het najaar gezaaid werd en moest overwinteren)⁸² schrijft Blankaart (1698): 'Uitgenomen de vyfde soort, Slooren genaamt, wasschen sy (= de koolsoorten) alle in de Moes-hoven: want van de vyfde werden geheele velden besaait, en dat alleen om haar zaad. Nadat de Koolen gesaaid zyn, werden de planten in de Bloei-maand en Wiede-Maand, op zyn order verplant, om beter te doen werden, en dat op goed welgemest, en wel omgespit Land.'⁸³

Rapen werden verbouwd voor de olie (die van mindere kwaliteit was dan de olie van koolzaad) en voor de knollen, die als veevoer dienden. Hier waarschijnlijk voor de olie, want in een hof werd geen rogge verbouwd (stoppelknollen werden steeds als tweede gewas na rogge geteeld). Jaren achtereen rapen telen op een perceel (zoals de naam doet vermoeden) heeft als bezwaar dat er een besmettelijke ziekte onder de rapen gaat optreden: knolvoet. In 1490 werden er al rapen verbouwd in Zundert, want in een akte staat gestipuleerd; 'dlant aenverden als de rapen nu afgedaen sijn', RZ280, fol. 103v. In de dertiende eeuw werden er bij Zandvliet, Stabroek en Kapellen reeds rapen geteeld.⁸⁴

RAKEN – 1670 – R540, F105

Een perceel saeylant in twee perceel: de Raeckens, vijf gemet, op de Beeck.

RAKEN, ACHTERSTE EN VOORSTE – 1667 – R727, 81

d'Achterste en voorste Raecke.

RAKENS – 1670 – R540, 105

Een perceel saeylant in twee percelen: de Raeckens, vijf gemet.

RAKENS – 1710 – R736, F43

Een perceel saeylants op de Beeck: de Raeckens, oostwaerts de waterloop.

Raak 'lange, rechte strook grond, meestal langs een water'.

REEHOF – 1526 – R705, F61V

Huysinge ... metten erve daer aen liggende: de Stryp en den Reehof, westwaerts en noortwaerts aende Beecsche heyde. Corrupt voor Raaphof? Zie aldaar.

RETJES – 1709 – RH234, F38V

Een perceel saeylant, 2½ gemet: de Reetiens, op de Beeck

RETJES – 1761 – RH107, 165

Een perceel saayland: de Retjes, half bunder.

RETJES – 1761 – RH281, 68V

Een perceel saayland: de Retjes, by de Beek, half bunder.

Raap: links de bloem, rechts de knol.

Retje, nevenvorm bij Rijtje, een kleine rijt. Een rijt is een waterloop, secundair het land aan een dergelijk waterloopje.

REUTKE – 1474 – D, F 12V

Twee bunder lants: t Reutken, opten Steirt aen de Beke.

Reut, rot, rode 'rooiing', dus een plaats waar ooit bos gerooid was.

RIETBEEMDJE – 1634 – P 124, F 29V

Een half bunder beempden: het Rietbeempdeken, in Keysteren, den acker noort, den Ley-sloot suyt.

Beemd 'hooiland' waarin riet, *Phragmites communis*, groeit.

RIJT – 1502 – R 415, F 336

Stuck lants, een viertelsaet, achter de Beke: de Ryt.

RIJT – 1530 – R 706, F 151V

Een half bunder weyden: de Ryt, achter de Beeck.

RIJT – 1533 – R 707, F 24

Stuck weyden: de Ryt, vier gemet dair den Kerckwech doir loopt.

RIJT – 1551 – R 711, 107V

Stuck lants: de Ryt, vier gemet daer de kerckwech doir loopt.

RIJT – 1551 – R 711, 160

Stuck weyden: de Rijt, daer de Kerckwech door loopt, vier gemet.

RIJT – 1553 – R 711, 193

Stuck weyden; de Ryt.

RIJT – 1553 – RH 121, F 3

Stuck erfs: de Ryt, opte Beeck.

RIJT – 1569 – R 714, F 234V

Drie stucken weyden: de Ryt, vier gemet.

RIJT – 1605 – R 718, 303

Drie stucken weijden: de Rijt, vier gemet.

RIJT – 1634 – P 124, F 2

Een halff bunder erffs op de Beeck daer den gemenen voetpat door loopt: de Ryt.

RIJT – 1634 – P 124, F 20

De weyde: de Ryt.

RIJT – 1699 – P 127, F 504V

Een halff bunder erffs op de Beke daer de gemeen voedtpadt door loopt: de Rijdt.

RIJT – 1699 – P 126, F 83V

Uytvancx voor de weijde: de Rijth.

RIJT – 1773 – RH 109, 100V

Een perceel zaayland: de Rijt, twee gemet.

RIJT, ACHTERSTE – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op de Achterste Reidt.

RIJT, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1902 – BREDANAAR21, 282

Schaarhout op de Voorste en Achterste Reid, aan den Steenweg.

RIJTKES – 1668 – GP263, 10V

Rijjtjens.

RIJTKES – 1761 – RH107, F165

Een perceel saaylants: de Retjes, bij de Beek, noort de waterloop.

Rijt 'kleine waterloop'.⁸⁵ Men zou met rijt vaak het dalvormige begin van een beek aangeven.⁸⁶ In de loop der eeuwen verloor de waterloop deze naam meestal en ging de naam over op het aanliggende land.

In vrijwel alle gevallen ging de naam van het water al vroeg over op het aanliggende land. Rijt hangt samen *rei 'stromen', dezelfde wortel die ook in de rivernaam Rijn optreedt.⁸⁷ Rijt zou hoofdzakelijk in de kustgebieden voorkomen. Maar ook in de Baronie komt het element frequent voor.

Veel rijten in de Baronie hebben hun naam overgedragen op het aanliggende land: de naam van de waterloop veranderde daarna in Lei, Loop en dergelijke.

In de keur van Bladel uit 1598 staat een bepaling over het maaien van heide 'inde ryden', waarmee niet de wegen, maar de rijten, de landerijen gelegen aan een rijt bedoeld zullen zijn.⁸⁸

Welke waterloop bedoeld wordt met de Rijt, is niet helemaal duidelijk. Het kan de Krekel-polderloop zijn, die ten westen van de Beek stroomt, of de Moskesloop danwel de Bosloop / Kesterenloop ten oosten van de Beek. Meest waarschijnlijk de laatste.

RIJTSEWEIDE – 1668 – GP263, 60V

Weijde op de Beeck: de Rijtseweijde, 2½ gemet.

RIJTSEWEIDE – 1668 – GP263, 116V

Rijtsche Weijde.

Weiland bij de Rijt.

RITSEWEIDE – 1726 – RH277, 151

2½ gemet op de Beeck: Ritsweyde.

RITSEWEIDE – 1742 – GP272, 38V

2 gemet: de Ritse Weijde.

RITSEWEIDE – 1742 – GP272, 114V

2½ gemet: de Ritseweijde.

Identiek met Rijtseweide.

ROMMENAKKER, JAN – 1904 – BREDANAAR23, 29

Een perceel bouwland: Jan Rommenakker, 95 are. Kad. nr. E 573.

RUT – 1474 – D, F12V

Twee bunder lants: t Reutken, opten Steirt, aen de beke.

RUT – 1567 – R714, F170V

Stuck beemden: het Rut, opt Moleneynde, een bunder.

RUTJES – 1696 – R732, 131

Twee perceel saeylants: de Ruytjens, honderd roeden.

Rut, reut 'rooiing'. Ruit is een neenvorm bij reut.

RUTSAKKER – 1428 – ANTW. SCH. BUNDER 13, F190V

Stuc lants in dRutsacker.

RYPAAARTSHEINING – 1533 – R707, F7

Stuck weyden: Dyrck Ryebaertsheyninghe, opte Beeck aen Haghaertsdyck, vijf lopensaet.

Ripaarts, Rijbaarts is een familienaam. Vergelijk Dyrck Wouter Rybaerts, 1537, R708, fol. 38v; Jan Adriaen Ryebaerts, 1546, R710, fol. 1.

SCHERPE WEIDE – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op de Scherpe weide.

Weiland met een scherpe punt.

SCHOOFAKKER, LAGE – 1613 – ND8974, 121V

Drie lopensaet lants: den leegen Schoofacker, in de Groote heyninge, achter de Beecke.

Moeten we lezen Schootacker? Als Schoofacker de juiste versie is, een akker die schoven graan opbracht?

SCHOOL

In 1646 werd er les gegeven in de kapel: de vloer in de kapel was vernieuwd met 'blauwen herden voetsteen', P400, 2.

Jan van den Dyck werd in 1639 als schoolmeester op de Beek aangesteld: hij moest les geven van 21 november tot mei 1639 en dat voor 66 Rijns gulden. Hij moest op alle dagen 's middags in de school zijn, en op heiligendagen voor en na de middag. Michiel Peter Rubbens nam de volgende winter de honneurs waar, maar hij kreeg maar 48 Rijns gulden. GP2, fol. 80v, resp. 83v. In 1641 en 1642 gaf Michiel Peter Robs les: deze persoon is wel identiek met Michiel Peter Rubbens, GP2, fol. 91. Deze huurde van de gemeente een huis op de Beek tegen de prijs van 25 gulden per jaar. Op aandringen van predikant Joahannes Pauli werd in 1653 op de Beek een schoolmeester van 'de ware Christelycke gereformeerde religie' aangenomen in de persoon van Johannes Pieter Wermelincx (GP2, fol. 163, 163v). In 1665

werd besloten dat Wermelincx de 'exemplaren' voor de kinderen gratis moest tekenen. Hij kreeg voor huishuur 32 gulden per jaar. Als hij zich niet goed gedroeg kon hij ontslagen worden. Kinderen die maar veertien dagen naar school kwamen, moesten toch voor een heel kwartaal betalen. GP3, fol. 3. In 1669 werd Marynus van der Goes als schoolmeester aangenomen, GP3, fol. 28.

SCHOOR – 1684 – R730, 68

Saeijlants over het Schoir, noortwaerts aenden Cadyck.

Schoor 'primitief bruggetje van balken en takkenbossen', vaak over sloten gelegd in de hooitijd om er met een kar over te kunnen rijden.

SCHOOT – 1534 – R707, F79V

inde Schooth.

SCHOOT – 1656 – R726, F43V

Een perceel erven in Schoot, westwaerts de Schootsche straete ende den Strypenschen wech.

SCHOOT – 1668 – G0263, F10V

Weijde in Schoot:de Hesseling en de Spie.

Schoot 'beboste hoek hoger liggende grond uitspringend in moerassig terrein'. In 1668 wordt de Hesseling genoemd als liggende in Schoot, maar dat lijkt foutief: de Hesseling lag in Kesteren. Het woord komt in het jaar 777 reeds voor in de plaatsnaam Hengistscoto > Henschoten.⁸⁹

Siet hier een Houtier, van kinderdycke sielen,
Die afkerft met de roede de ripen die daer groelen
Hy trekt het Jonge ry: met yderden einde daet.
Want als het is vögroeyt dan is het veel te laet.

Voyez le Jardinier de pueriles ans
Qui penise a coup, de fouet les gams des enfans
Il tire les bedurons d'un vigilant courage
Ce qui seroit trop tard estant, croiss d'auantage.

Schoolklas, zeventiende eeuw. Atlas van Stolk.

SCHOOTAKKER, GROTE – 1534 – R707, F79V

Stuck lants: den grooten Schootacker, inde Schooth, een veertelsaet, oostwaerts aende Schootse strate.

SCHOOTSESTRAAT – 1500 – R415, F142V

De Schoetsche strate.

SCHOOTSESTRAAT – 1528 – R709, F173V

Den grinthoff, die Schootse straete op d'andere syde.

SCHOOTSESTRAAT – 1656 – R726, F43V

Erven in Schoot, westwaerts de Schootsche straete en den Strypenschen wech.

SCHOOTSESTRAAT – 1658 – R726, F83

Tot Overvelt aende Schootse straete.

Straat naar het gebied Schoot. Zie ook bij Schutsestraat.

SCHOOTSEWEIDE – 1601 – R718, F164V

Twee stucken weyden, d'een genaemt de Schootsche weijde en dander de Boomkens, twee bunder in de Schootsche Strate.

SCHRANSEL – 1768 – RH281, 166V

Heyde in de Schransel op Stert.

SCHRANSEL – 1793 – RH283, 38V

Heyde in de Schransel op Steert, oost en west de straat.

Vervorming van Schrans, Schans? Aan een vorming uit Schrans + lo hoeft hier, in de achttiende eeuw, niet meer gedacht te worden. Schansen werden opgericht in de Tachtigjarige Oorlog om het vee en huisraad te beschermen tegen rondstruinenende soldaten. Ze lagen meestal in moerassen, zodat de omringende sloot water hield. Ook lag er een wal rond de schans. Maar een schans wordt op de Beek nergens genoemd.

SCHUTSESTRAAT – 1534 – R707, F79V

de Schootse strate.

Straat naar het gebied de Schoten. Tegenwoordig Schutsestraat geheten.

SCHUURAKKER – 1904 – BREDANAAR23, 29

Een perceel bouwland: de Schuurakker, in de Krekelpolder aan de overzijde van de Zanddreef 1,25 hectare. Kad. nr. E571.

SCHUURAKKER – 1929 – DE BOER 26, NR. 47

Een perceel bouwland:den Schuurakker, groot 1,06 hectare. Kad. nr. F 1689.

Gelegen bij de schuur van de nabijgelegen boerderij.

SIBSHEINING – 1610 – R719, F188V

Stuck lants mette boschken daeraen liggende: Sibben Heyninchken, half bunder, in de Kesteren achter de Beke.

SIBSHEINING – 1620 – GP260V

Lant: Sibbenheyninghe.

Heining van de familie Sibben, Zibben, Sips. Vergelijk Yde Peter Zibben, 1474, D, fol. 18; Cornelis Jan Zibs, 1547, R710, fol. 94v; Cornelis Peter Zibs, 1528, R705, fol. 196v.

SINT GERTRUDISHEG – 1788 – RH112, 128

Steede op de Beek, zuid het Slijkstraatje, west de heg van de Diacony of kerkegoederen.

De diaconie was na 1648 in de rechten getreden van de katholieke kerk. Zie onder Sint Geertruidenheg.

SINT GEERTRUIDENBOSKE – 1714 – RH277, 6V

Bij Sinte Geertruydenboske.

SINT GEERTRUIDENBOSKE – 1738 – RH101, 170V

Een perceel heyde, circa een bunder (waarinne leyde het Sinte Geertruydenbosken) op de Overveltse Heyde.

SINT GEERTRUIDENBOSKE – 1742 – GP272, 281

Ste. Geertruijden-bosken op Groot Overvelt.

Bos in bezit van de kapel van St. Geertrui, gelegen bij de oude kapel aldaar. De Heilige Geertruida, abdis van de abdij te Nijvel, werd vooral aangeropen tegen muizenplagen. Dit was de oudste abdij van Brabant. De kerk van Geertruidenberg zou door haar gesticht zijn. In Bergen-op-Zoom bezat de abdij van Nijvel oude rechten.

Dorpsstraat in de Kempen.
Meester van de Kleine
landschappen.

SINT GEERTRUIDENHEG – 1580 – R716, 53

Stede opte Beke aenden Heykant, noortoostwaerts aen Sinte Geertruydenhegge.

SINT GEERTRUIDENHEG – 1679 – R729, 84

Een schuere, suyt Sint Geertruijdenhegge, westwaerts d'Overveltsche Heijde, noortwaerts de Cappelstraet.

SINT GEERTRUIDENHEG – 1682 – R729, 216

Een schuere en backhuys ... twee gemet, suytwaerts Sinte Geertruydenhegge, westwaerts d'overveltsche heyde, noortwaerts aende Cappelstraet.

SINT GEERTRUIDENHEG – 1698 – R733, F11

Het Wouwerken, oostwaerts Geertruydenhegge, suytwaerts de slickstraete, westwaerts den waterloop.

SINT GEERTRUIDENHEG – 1701 – R733, F165

Het Wouwerken, oostwaerts Ste. Geertruydenhegge, suytwaerts de Slickstraete, westwaerts de Waterloop.

Heg bij de nieuwe Gertrudiskapel.

SINT GEERTRUIDENKAPEL – 1530 – R706, F68

In Hambroeck, opte Beec, omtrent Sinter Gertruyden Capelle.

Merkwaardig dat de kapel gesitueerd wordt onder Hambroek. Zou men in de war zijn met het Oud Kerkhof aldaar?

SINT GEERTRUIDENSTRAATJE – 1606 – R719, 29V

Ste. Geertruijdenstraetken.

Identiek met Kapelstraat?

SLAGSTRAAT – 1737 – RH101, 158

Lant en heyde, inden Heykant aan de Slegstraat.

Gevormd uit Slaagstraat? Dat is de straat naar het gebied de Slagen. Eerder uit Slijckstraet.

SLAKKENAKKER – 1766 – RH108, 63

Een perceel zaay en weyland: den Slekakker, bij de Beek.

Akker waar veel slakken het veldgewas bedreigden? Of slek, nevenvorm bij slijk?

SLEEAKKER – 1775 – RH281, 261

Een perceel zaey- en weyland: den Sleeakker, west de straat.

Genoemd naar de Sleedoorn? Deze struik, *Prunus spinosa*, kwam veel voor in de heggen; vormt samen met de meidoorn een geduchte veekering.

SLIJKSTRAAT – 1492 – ARMK. H 23

Huys en erf neven de Slijcstrate.

SLIJKSTRAAT – 1501 – R415, F282

Aende Slyckstrate.

SLIJKSTRAAT – 1503 – R416, F47

De Slicstrate.

SLIJKSTRAAT – 1505 – R416, F235V

Inde Slyckstrate achter de Beecke.

SLIJKSTRAAT – 1529 – R706, F2V

Opte Beeck ... aende Slicstrate.

SLIJKSTRAAT – 1534 – R707, F114

Stede opte Beeck, noortwaerts aende Slicstrate.

SLIJKSTRAAT – 1545 – RH120, 58

Inde Slyckstraet.

SLIJKSTRAAT – 1627 – R722, 89

Inde Slyckstraete.

SLIJKSTRAAT – 1628 – R722, 178V

De Slijckstrate.

SLIJKSTRAAT – 1631 – R723, F9V

Op de Beke int Slyckstraetken.

SLIJKSTRAAT – 1634 – P124, F15V

neven de Slyckstrate.

SLIJKSTRAAT – 1635 – R723, 152

De Slyckstraet.

SLIJKSTRAAT – 1709 – R735, F111V

Huysinge ... by de Slijckstraet, westwaerts de Overveltsche Heijde.

SLIJKSTRAAT – 1712 – R736, F162

Een perceel saeijlant: de Slijckstraet, een bunder.

SLIJKSTRAAT – 1734 – RH101, F41V

Zaailands ... in de Slyckstrate.

SLIJKSTRAAT – 1779 – RH282, 33

Inde Slegstraat (!).

SLIJKSTRAAT – 1794 – RH113, 88V

Gilzemans Akker, noord de Slijkstraat.

SLIJKSTRAAT – 1878 – P401, 1640

Het Slikstraatje, lang 936 meter, lopend van de Beek in westelijke richting naar de Heistraat.

Het Slikstraatje op de Beek is de huidige Schoolstraat in Prinsenbeek. Straat waarvan de bodem vaak modderig was, een verschijnsel dat bij talrijke straten gewoon was. Door de diepe sporen van de karwielen kon het water niet zijwaarts afvloeien en bleef het lang in de kar-sporen en diepten staan. Daardoor waren veel wegen in najaar en winter zeer moeilijk begaanbaar. Een Slikstraat is ook bekend onder Rijsbergen.

SLIKAKKER – 1903 – BREDANAAR22, 31

Een perceel bouwland: de Slikakker, 62 are, E 193.

SLIKAKKER – 1919 – BREDANAAR38, 262

Een perceel bouwland: de slikakkers, aan het slikstraatje, E 199, groot 1,08 hectare.

SLOBBENSTEEKE, PEER

Stede 'boerderij met bijbehorend land' of 'deel van een aanstede', hier van Peter Slobben. Maar zeer waarschijnlijk foutief voor Peter Stobbensteeke. Zie onder.

SLOTENAKKER – 1904 – BREDANAAR23, 12

Kavels schaarhout op de Slootenakker.

Waarschijnlijk in bezit geweest van de familie Slooten (< Lanceloot).

SMAL AKKERKE – 1905 – BREDANAAR24, NR. 96

Een perceel bouwland achter de Berg: het Smal Akkertje, vier are. Kad. nr. E 17.

Smal kan hier staan voor 'niet breed'; in oudere toponiemen eerder voor 'klein'.

SMEERVELD – 1700 – R733, F108

Een perceel weyde in Kesteren: het Smeerveld, drie gemet, oost de Hoeve van Burst.

Zie de Smeren op de Emer. Smeer duidt op vettige bodem.

SPIE – 1668 – GP263, 112

De Spie.

Driehoekig perceel, moeilijk te ploegen en eggen.

STAART – 1415 – G, F17V

Vergodelde hof opten Stert an die Beke.

STAART – 1474 – D, F12V

Opten Steirt aende Beke.

STAART – 1530 – R706, F127

Opte Beeck aende Steert.

STAART – 1533 – R707, F32V

Stuck weyden: de Steert, twee bunder, achter de Beeck.

STAART – 1542 – RH120, 16

Een bunder weyen: de Steert en de beeckse straet.

STAART – 1547 – R710, F99

Huysinge ... opte Beke opte Steert, zuytwaerts aende Keysteracker.

STAART – 1551 – R711, 74

Stuck lants: de Steert, twee bunder.

STAART – 1564 – R714, F2

Stuck lants: de Steert, opte Beke, anderhalf bunder.

STAART – 1574 – R715, F130

Symon J.J. Leyten verkoopt een erfpacht uyt zyn stede: de Steert, onder huysinge, schuerken, hovinge en erffenisse, mette toebeh. en erve, twee bunder, onlanx geleden gecoft van Corn. J. Corn. van Nyspen.

STAART – 1604 – R718, 250

Onderpand Jacop C. Romb. sGraeuwen 1/5 deel van de stede ...: den Steert, opten Stert.

STAART – 1620 – GP260V

Lant opten Steyrt.

STAART – 1634 – P124, F10V

Een bunder landts mette huysinge daerop staende: den Steert.

STAART – 1635 – R723, 149V

Weyden opten Steert van de Beecke, oostwaerts aen 's heeren strate.

STAART – 1639 – R724, F3

Onderpand Anna van Loon, weduwe Capiteyn Johan La Rous: stede ... genaemt de Steert, acht oft negen bunder.

STAART – 1662 – R726, 194

Erfgen. Pr. Bunsarts verk. J.Pr. Bunsarts en andere: eene stede, huysinge, schuere, ... acht gemet: den Steert, westwaerts aende Overveltsche Heyde.

STAART – 1664 – R726, 275

Een perceel weyden, met een huysken daerop staende, een gemet: de Stert.

STAART – 1700 – R733, F92

Een perceel lants off weyde op Steert.

STAART – 1742 – GP272, F53

Opden Steert.

Staart, vormaanduiding: 'lang en smal stuk grond, uitlopend in een punt'. Een boerderij werd blijkbaar genoemd naar dit gebied. Het gebied lag in een punt tussen de Heikantse-en Beeksestraat.

Restanten van moeren werden ook wel eens met staart aangeduid. Zie voor de geschiedenis van de hoeve de Staart het tijdschrift Hage.⁹⁰

STEDE, OUDE – 1542 – R709, 87

Een veertelsaet lants met een boschken: dOude Stede, daer tegens over de strate opte Beeck.

Plaats waar ooit een boerderij gestaan had.

STIJLTJE – 1932 – DE BOER 29, NR. 3

De stede: het Stijltje, opden Heikant, bewoond door Gerardus van Aard.

STOBHENSTEEKE – 1634 – P124, F17

Twintig roeden erffs mette huysken daer op staende opt Moleneynde: Peer Stobbensteden, de Westrichtsche straete oost.

Stede 'boerderij', hier van Peter Stobben.

STRAATBEEMD – 1795 – RH283, 102V

Den Straetbeemd, op Kesteren.

Beemd 'hooiland' genoemd naar de ligging aan een straat of naar de familie Van der Straten? Vergelijk Joncker Zebranden van der Straeten, 1564, R 714, fol. 1v (die een cijns hief uit de Straetacker).

De Grote Straatbeemd, kadastraal perceel C 422.

STRIJP – 1526 – R705, F61V

Huysinge ... metten erve daer aen liggende: de Stryp en den Reehof, westwaerts en noortwaerts aende Beecsche heyde.

STRIJPEN VAN DEN HOUTE – 1474 – DEN2100, 22

Huis en hof aende Strijpen van den Houte gelegen.

STRIJPEN VAN DEN HOUTE – 1474 – D, F22V

Strypen vanden Houte.

Strijp 'lang en smal perceel', streep grond, vaak in de dorpsakker of in moergebieden. Een aantal streepvormige percelen behoorde toe aan de heerlijkheid Ten Houte.

STRIJPENLAND – 1887 – GP1914

De Verlorenhoeks Loop, aanvangende aan de Schutsche straat bij E 399, loopende door het Varkens Eind en uitmondende in het Strijpen Land, bij E 541.

Waarschijnlijk genoemd naar de ligging tegen het gebied de Strijpen, een beemdengebied met veel lange, smalle percelen. Land: bouwland.

STRUICKBEEMD, GROTE EN KLEINE – 1542 – R709, 87

Twee stucken weyde: de Groote en Cleyne Struyckbeemdt, half bunder.

Beemd 'hooiland', waarin struiken, wortels van gerooide bomen aanwezig waren?

TARWEAKKER – 1645 – RH128, F42

Stuck zaeylants op Steenacker: den Terwacker, een gemet.

TARWEAKKER, TWEEDE – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op de Tweede Tarweakker.

Tarwe werd zeer weinig geteeld, hoewel in Princenhage dit gewas wegens de relatief vruchtbare bodem meer voorkwam dan in andere dorpen. Tarwe was een luxe-graan: het wittebrood werd uitsluitend gegeten door notabelen. Het woord tarwe wordt voor het eerst vermeld in het jaar 1189.⁹¹

THIJSENAKKER, JAN – 1898 – BREDANAAR17, 148

Schaarhout in Jan Thijsenakker.

THIJSENAKKER, JAN – 1910 – BREDANAAR29, 278

Schaarhout op Jan Thijssenakker.

TIMMERSLOOP – 1887 – GP1914

De Timmersloop, aanvangende in de Krekelpolder bij E 563, 564, loopende door den Krekelpolder en uitmondende in de Zanddreefloop, bij E 526, lang 920 meter.

Genoemd naar een familie Timmers.

TINAKKER – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout op de Tinakker, bij de Groenstraat.

?

UITZET – 1910 – BREDANAAR29, 278

Schaarhout op de Uitzet.

UITZET – 1914 – BREDANAAR33, 153

Kavels rogge op den Uitzet.

Plaats waar wit zand uit de ondergrond werd gewonnen. Of behorend bij uitzetten 'in omvang doen toenemen' en dan een stuk nieuw ontgonnen grond?

VALDIJK – 1474 – D, F14

Den Valdyc.

VALDIJK – 1474 – DEN2100, 14

Weiland bij den Valdijc.

VALDIJK – 1501 – R415, F276

Aende Valdyck.

VALDIJK – 1512 – R420, F114V

Inde Steenacker, teynde den Valdyck.

Tarwe (links)
en gerst.

VALDIJK – 1543 – R709, 124

Aende gebuerwech: de Valdyck.

VALDIJK – 1604 – R718, F249

Stede: de Swaen, suytwaerts aende gebuerstrate: den Valdijck.

VALDIJK – 1668 – GP263, 116V

De Valdijck.

VALDIJK – 1793 – RH283, 25V

Den Valdijk ofte Valstraatje.

Val 'dal', dus een straat door een dal. Dijk 'wat hoger liggende weg door moeras of heide'. In 1660 besloten schout en schepenen om een brug in de Valdijk te leggen 'tsy van hout oft steen', GP2, fol. 203v.

VALSTRAAT – 1685 – RH266-1

De derde clamp van den omloop: d'oostweyde van de Beeckstraet, beginnende van de Thiende van Burgst ofte Muijsenbergh tot den Valdijck ofte Valstraet.

VALSTRAAT – 1722 – RH97, 90V

Den Valdijk of Valstraate.

VALSTRAATJE – 1793 – RH283, 25V

Den Valdijk ofte Valstraatje.

VARKENSEIND – 1788 – RH112, 130V

Zaayland op het Varkens Endt.

VARKENSEIND – 1887 – GP1914

De Verlorenhoeks loop aanvangende aan de Schutsche straat ... loopende door het Varkens Eind.

Genoemd naar het voorkomen van wilde zwijnen? Op 20 november 1687 werd er een varkensjacht in het naburige Liesbos gehouden waarbij een dode viel: Cornelis Claes Nuyten, arbeider van het Liesbos, die als drijver had meegeholpen. Een varken was door vijf, zes of meer schoten geveld, maar blijkbaar was er een onbekwame jager bij, die Nuyten trof. RH 135, fol. 57. In Prinsenbeek kwamen vaker varkens voor dan in andere gebieden, gezien de verscheidene toponiemen met varken, ever, hok (Hokkenberg) in het noorden van dit gebied. Het was hier moerassig en dat is gunstig voor varkens (zoelen).

VELD, SMAL – 1643 – R724, 70V

Stuck weijden: het Smal Veldeken, een gemet op Casteren.

VELD, SMAL – 1886 – NBOC26, 2548

Kavels rogge op het Smalveld.

Smal 'klein'.

VELSGOED – 1634 – P124, F57

Negen Lopensaet landts: t'Velsgoet, op de Beecke, sHeeren strate oost.

VELSGOED – 1699 – P126, F262V

Negen lopensaet lants: tVelsgoedt, oost de Beekse straet.

Goed 'onroerend goed', hier in bezit van de familie Vels. De familienaam Vels kwam in 1947 nog voor in Breda.⁹² De naam Velsgoed zal al in de zeventiende eeuw niet meer in de volksmond gebruikt zijn; hij komt alleen voor in de telkens van oudere exemplaren overgeschreven cijnsboeken.

VEN – 1526 – R705, F62

Stuck erfs onder heyde, weyde en moer: tVen, een bunder.

Ven 'waterplas op de heide', ook 'moerassige grond'. Een deel van het terrein bevatte in elk geval moer.

VENAKKER – 1474 – D, F20

Jouffrouw Marie, weduwe wijlen Aerts van den Campe houdt den grooten Hof ... Den Venacker.

VENAKKER – 1699 – P126, F373

Den Venacker, 46 roeden int goedt van Merlyn (ex-leengoedt).

Akker bij een ven? Het perceel is waarschijnlijk F 13.

VERBRANDE STEDE – 1668 – GP263, 101

De Verbrande Stede.

VERBRAND STEEKE – 1668 – GP261, 81

Verbrant Stedeken.

VERBRAND STEEKE – 1668 – GP263, 150

Verbrant Stedeken.

VERBRAND STEEKE 1713 – R737, F67

Stede onder de Hage: het Verbrant Steecken, tegens de Groenstraete, bestaende in twee parcelen, soo lant als bosch, een bunder.

VERBRAND STEEKE – 1768 – RH281, 202V

Een perceel zaayland en bos: het Verbrand Stedeke, drie gemet.

VERBRAND STEEKE – 1776 – RH110, 46V

Den Grooten of Gemeenen Armen mangelen met schout Joh. Adr. Rycken een perceel zaayland: het Verbrand Stedeke (smalleen van Burgst) tegen een huysje en erve, twee roeden in de Kuyp.

Plaats waar ooit een boerderij stond, die door brand verwoest was. Mogelijk in de Tachtigjarige Oorlog; vooral berucht waren de jaren 1587 en 1624/1625, toen er overal in de omtrek van Breda tientallen boerderijen in de as werden gelegd. Het in 1776 genoemde 'mangelen' betekent ruilen.

VERGODELDENHOF – 1415 – G, 92

Land: Vergodeldehof, opte Stert.

VERGODELDENHOF – 1415 – G, F17V

Stuc lants is gheheite Vergodelde hof, opten Stert an die Beke.

Ver 'vrouw'. Dus een omsloten stuk grond bij een boerderij in bezit van een voorname vrouw geheten Godeld.

Vergelijk Joncfrou Godeld van Langdonc, 1355 en Godeld van Hylaer, Peter Vranckendochter, 1379.⁹³

VERLOREN KOST – 1742 – GP272, 263

Drie gemet: den Verloren Kost.

Perceel waarop alle inspanningen verloren moeite waren, onvruchtbaar stuk grond.

VIANENDREEF – 1880 – GP1914

De Heikantsche loop aanvangende aan de Vianendreef, bij E291, 305.

Genoemd naar een familie?

VIER LOPENZAAD – 1658 – RH132, 27

Stuck landt op Kesteren, leen onder Borgst, heeft den naeme van Vyer Loopensaet en de groote van omtrent twee gemeth.

Vier lopenzaad is 4 X 0,21 hectare = 0,84 hectare, ofwel een veertelzaad. De oppervlakte is ook gelijk aan twee gemet, zoals in de vermelding.

VIJFDALF BUNDER – 1474 – D, F20

Stuck beemds: de Vijftalfbunder.

Vijftalf = 4½, dus een groot perceel hooiland van 4½ bunder groot.

VINCENTIUSHOEVE – VM

Zanddreef 4.

Moderne naam, ontleend aan H. Vincentius? Was er een altaar gewijd aan deze heilige in de kerk van Princenhage? Er bestond een familienaam Vincenten in Hage: Helena Vincenten, weduwe van Jan van Ham, genoemd in 1785, RH111, fol. 214v. Misschien bezit van de Sint Vincentiusvereniging, de liefdadigheidsvereniging van de katholieke kerk.

VLAACKAKER – 1440 – ND1010, 120

Vier lopensaet: die Vlaeckacker.

Vlaeck zal gelijkgesteld moeten worden aan blaeck, ofwel vlak, dus een effen perceel.

VOETENDREEF – 1907 – BREDANAAR26, 285

Schaarhout in Voetendreefje, bij de Binckenweide.

Genoemd naar een familie Voet, Voeten.

VOGELBOS – 1600 – R718, 125V

Stuck lants: t'Vogelbosch, 2½ gemet oft een bunder, aende Beecksche Heijde.

VOGELBOS – 1603 – R718, 217V

Stuck erfs: het Vogelbosch, drie bunder onder lant en bosch, achter de Beeck aende Overveltsche oft Beecksche Heijde.

VOGELBOS – 1620 – POND.B. 59V

Lant en bosch: het Vogelbosch.

VOGELBOS – 1634 – P124, F19

Vyer bunder landts en bosch: t'Vogelbosch by Ste Geertruydencappelle, neven de Beecksche heyde suyt, de Overveltsche heyde west.

VOGELBOS – 1641 – R724, F40

Een stuck saeylant: het Vogelbos, een bunder, onder de Beeck, aenden Heykant.

VOGELBOS – 1668 – GP263, 108

Het Vogelbosch.

VOGELBOS – 1698 – R733, 11V

Een perceel weijde: het Vogelbosch, half bunder, west en noortwaerts de Overveltsche Heyde.

VOGELBOS – 1699 – P126, F78V

Vyer bunder lants en bosch: het Vogelbosch by Sinte Geertruyden Cappelle, neven de Beeckse Heyde suyt, d'Overveltsche Heyde noort.

VOGELBOS – 1699 – R733, F48

Een perceel saeylants: 't Vogelenbosch, half bunder, aenden Heycant, west sheeren vroente.

VOGELBOS – 1706 – R734, F159V

Een perceel weyde: het Vogelbosch, half bunder.

VOGELBOS – 1770 – RH108, 182V

Een perceel zaayland: het Vogelbos, half bunder, aenden Heijkant agter de beek.

VOGELBOS – 1792 – RH283, 5

Een half bunder land: het Vogelbosch.

Vogel heeft meestal betrekking op de eyntvogel, de eend, *Anas platyrhynchos*. Vergelijk Vogelkooy voor eendenkooi. Maar een bos waar eenden verblijven? Dan toch een erg open bos, met moerassige plekken. Vogel kan ook een familienaam zijn: Merten Janssen alias Vogels, 1634, R723, fol. 84; Hendrick Adriaen Bartholomeussen oft Heyn Vogelen, op de Beeck, 1634, P124, fol. 17.

In 1671 verklaren Jan Melis Jansen, zeventig jaar en Adriaen Claes Jacobs Peeberghs, zestig jaar, dat het Vogelbos altijd van de Overveldseheide is gescheiden geweest door een 'ouden gracht' en een waterloop en dat er nooit een stuk van die heide bij ingegraven is. De eigenaren zijn de erfgenamen van Cornelis Goyvaerts van der Veeken, en eertijds is het gekocht van Nicolaes Beljaerts, schout van Terheyden, RH133, fol. 7, 7v.

VORSTERSSTRAATJE

Straatje genoemd naar een vorster, een veldwachter, of naar een familie Vorsters.

Is dit straatje identiek met volgende? Dan is de naam geïnterpreteerd als Vosterstraatje, straatje van een vorster.

Een vorster, voster is een soort veldwachter.

VOSSESTRAATJE – 1685 – RH266-1

Tienden van den Omloop, Eerste Clamp beginnende aen het Vossestraetje, noortwaerts op de Steert; Tweede clamp beginnende van het Vossestraetje suijtwaerts op, daer onder het Moleneijnde met de Bijster.

Genoemd naar een familie Vos? Of naar een vorster? In 1769 was er een conflict tussen Elisabeth Cornelis Bruyns en Jacob Rosmeulen over het verleggen van een voetpad, dicht bij het Vossestraetje, RH142, fol. 211v.

Vee. Adriaan van
den Stalbeemd.

WATERHEIVELD – 1684 – R730, 79V

Een perceel heijde: het Waterheijvelt, een bunder, oostwaerts aen t Molenheyken.

Heiveld dat vaak onder water stond? Of bezit van een familie Van de Water?

WEIDE – 1720 – RH96, 200V

Een perceel saylant: de Weyde, twee gemet.

WEIDE OVER DE LOOP – 1619 – R720, 206

De Weyde over den Loop.

WEIDE, ACHTERSTE – 1684 – R730, 68V

Een perceel saijlants: d' Achterste Weijde, twee gemet metten Eijndenpoel, twee gemet oost en noortwaerts aende straet.

WEIDE, ACHTERSTE – 1742 – GP272, 224

Twee gemet over de Loop: de Agterste weyde.

WEIDE, GROTE – 1901 – N ETEN 571

Een perceel weiland: de Grote Weide, 94 are (G 436; te lezen als C 436, want G 436 is een heel klein perceel).

WEIKE, ACHTERSTE – 1669 – R727, 268V

Een perceel weyden: het Achterste Weijcken, een gemet.

WEIKE, HOOG – 1738 – RH102, F57V

Een perceel zaeylant: het Hoog weijken of Essehofken, een gemet.

WEIKE, HOOG – 1772 – RH109, 33V

Een perceel zaayland: het Hoog Weijken of Essenhofken, noort het Haverdijkstraatje (leen van Breda).

WEIKE, LAAG – 1739 – RH102, F57V

Een perceel zaeijlant: het Leeg weijke, half bunder.

WEIKE, VOORSTE – 1669 – R727, 269V

Een perceel weyden: het Voorste weycken, honderd roeden.

WEIKENS – 1901 – N ETEN 571

Een perceel weiland: de Weidjes, 34 are (H 278); een perceel weiland: de Weidjes, 27 are (H 277a); een perceel weiland: de Weidjes, 27 are (H1528).

Weiland lag in de beekdalen (blijvend weiland) of in de dorpsakker (in de vorm van dries).

Veel weiland was er niet: de koeien bleven meestal de hele zomer op stal staan en werden twee maal daags door een koejongen naar buiten gedreven om in de bermen of op weiland te grazen. Ook werd er veel vee getuierd op spurrie- en klavervelden.

WERF – 1738 – RH102, F57

Een perceel zaeylant: de Werf, vier gemet.

WERF – 1772 – RH109, 33

Een perceel zaayland: de Werff, vier gemet, west sheeren straat.

Werf 'waterwilg', *Salix caprea*, een soort die veel in moerassen voorkomt. De waterwilg wordt enkele meters hoog (drie tot negen meter). Werf in de zin van erf bij een boerderij zal hier niet in aanmerking komen.

WERFLOOP

Zie Beekloop.

WESTRIKSESTRAAT – 1634 – P124, F17

Peer Stobben stedeken, de Westrichsche straete oost.

Straatje naar Westrik.

WEVERSCHEIKE – 1740 – RH102, 102V

Weylant ontrent t'Weversheijken.

Vergelijk Cornelis Cornelis Adriaensen Wever, 1634, P124, fol. 11v. In Princenhage-dorp, in Varent en op Prinsenbeek woonden enkele wevers.

WILDERT – 1430 – AHB1, L1

After die Beke ... aen die Wildert.

Willaert, wildert; wildernis 'terrein met ruige begroeiing, struiken en wilde gewassen'.

WOLFSPUT – 1474 – D, F20

Den Wolfsputte.

WOLFSPUTTEN – 1699 – P126, F373

Wolvenvangst. Philip Galle, zestiende eeuw.

De Wolfspuiten, int Goedt van Merlyn, 110 roeden (ex-leengoedt).

Put waarin wolven werden gevangen. Wolf kan ook een neenvorm zijn bij worf 'waterwilg'. Nog andere betekenissen van wolf zijn: draaikolk en wollegras; verder kan het woord duiden op een plaats waar boosdoeners verblijven en tenslotte kan wolf een persoonsnaam zijn. Maar hier in Wolfspuit zal het toch wel om het dier gaan. Het oudste wolftoponiem in de Baronie komt voor te Gilze, 1349: de Wolfbergen. Het woord wolf komt voor het eerst voor in 1001/1100.⁹⁴ Zie over de wolfvangst Buiks.⁹⁵ De schutter / vanger van een wolf kreeg een premie van het gemeentebestuur en mocht met de wolf, of met kop, staart en poten naar naburige dorpen om daar eveneens een premie op te strijken 'dewijl tot uytroeying van dusdanige verslindende dieren tot aanmoediging van de liefhebbers altoos heeft gestaen een premie'. Die premies waren behoorlijk: 25 gulden. Omliggende dorpen betaalden ook graag omdat wolven nu eenmaal een zeer groot territorium bezitten. Wolven geschoten in 1731 en 1733 te Gilze werden verschalkt met behulp van aas. In 1733 had een wolf daar een aantal schapen doodgebeten in een schaapskooi te Nerhoven en de nacht daarop werd de wacht gehouden bij een hoop ingewanden van de schapen (de acht dode dieren waren geslacht en de gewonde verzorgd).

Het vangen van wolven gebeurde ook wel met netten: er werden netten opgesteld bijvoorbeeld aan de rand van een bos en een groep drijvers trachtte de wolven in de richting van het net te jagen. In Princenhage werd in 1636 een resolutie aangenomen ter zake van het jagen met netten op de wolven, met allerlei aanwijzingen hoe de jagers en drijvers zich moesten gedragen (Archief Princenhage 1643, fol. 64, 65).

Op twee januari 1695 werden in het Liesbos twee vrouwtjeswolven (foyen ofte teven) geschoten door Johan van Poppel en Berent Cornelis Alaerts (RH 135, fol. 136). 19 Mei 1695 werden er twee exemplaren gedood; één door Leendert van Poppel. De wolven lagen op Overveld omtrent de Doornebossen aenden Beemdenkant, RH135, fol. 141v, 142. Op 9 februari 1697 schoot Anthony Elsacker in de buurt van het Liesbos een wolf. Hij kreeg de daartoe staande premie, RH135, fol. 167. Jan Peter Stevens, jager van de schout van Breda, had op 18 juni 1712 vier jonge wolven in het bos: de Dwarsschooten 'uitgevonden en gevangen'. De schepenen gaven hem een premie van 12½ gulden 'want tot het vangen ende ombrengen van soodanige verslindende beesten gewoon is gelyck van oudts te betalen seeckere recognitie'. De vanger kreeg een brief mee van de schepenen waarmee hij bij andere dorpen ook een premie kon opstrijken, RH137, fol. 13.

WOUWER – 1505 – R416, F235V

Twee stucken erve: den Wouwer, in de Slicstrate.

WOUWERKE – 1668 – R727, 199V

Acker oft saeylant: het Wouwerken, honderd roeden, oostwaerts Geertruyden hegge, suytwaerts de Slijckstraet.

WOUWERKE – 1698 – R733, 11V

Een perceel lant en bosch: het Wouwerkens, suytwaerts de Slickstraet, westwaerts de Watersloot.

WOUWERKENS – 1656 – R726, F44

Drie parcheeltkens grond op de Beke: de Wouwerkens, onder lant en bosch twee gemet, suytwaerts het Slyckstraetken.

WOUWERS – 1558 – RH121, F59v

Twée stucken lants: de Wouwers.

Wouwer < Lat. vivarium. Wouwer 'visvijver', vooral voor de teelt van karpers. Wouwer is reeds in de Romeinse tijd ontleend aan het Latijn; wijer, een wat latere ontlening, komt meer voor in oostelijke contreien en is mogelijk ingevoerd door invloed van de in het Duitse taalgebied gelegen kloosters als Echternach en Lorsch.⁹⁶

WOUWERLINGSKE – 1668 – R727, 199

Een perceel saeijlants: het Wouwerlincxken, oostwaerts geertruyden hegge, honderd roeden.

Afleiding op - ling van wouwer. Is identiek met de Wouwer, genoemd op fol. 199v van dezelfde archiefbron.

ZANDDREEF – 1904 – BREDANAAR23, 29

De Schuurakker aan de overzijde van de Zanddreef.

ZUNDERTSVELD – 1668 – GP263, 49

Landt in Kesteren: t'Sundertsvelt, drie gemet.

ZUNDERTSVELD – 1742 – GP272, 243

Drie gemet in Kestere bij Burgst: Zunders velt.

Veld in bezit van de familie Van Zundert. Vergelijk Cornelis Janssen van Sundert alias Kees Buijcx (die in 1683 verklaarde dat hij het geraamte van een vermoord persoon wist te liggen), RH134, fol. 52.

ZUUR WEIKE – 1725 – RH277, 127

Eenen acker: de Dystelweijde met het Suerweyken, vijf gemet.

Weiland met zure bodem, moerassig. Op een dergelijk weiland groeiden veelal biesen, rus-sen en andere niet veel renderende gewassen.

ZWAAN – 1566 – R471, F124v

Andries Cornelis erffgen. bezitten: huysinge ofte stede en erffnisse opte Beeck: de Zwaan.

ZWAAN – 1601 – R718, 136

Andries Mathijs Andriessen e.a. verkopen Philp Adr. Berth Mathijssen een stede, te weeten twee woonhuijsen, schuere, koye, hovinge en erffnisse: de Swaen, half bunder + Hambroeck.

ZWAAN – 1604 – R718, 249

Philips Adr. Berth. Mathijssone verkoopt Romb. en Anthonys Dijrven een huijs ... een gemet opte Beke, oostwaerts aen ... stede: de Swaen.

ZWAAN – 1620 – PONDB. 62V

Andries Corn. van Eyssels erffgen. lant aen haer steken: de Swaen.

ZWAAN – 1633 – RH180-3

De kinderen van Aert Philipsen en Ariaentken Jacob Geerit Jacobs verkopen eene stede, twee gemet, dat eertyds twee stedekens zijn geweest op de Beke: de Swaen. Koper Adriaen Jan Leyten.

ZWAAN – 1636 – GP261, F71

Aert Philipsen c.s. aende stede genaemt de Swaen, te vooren Andries Cornelis van Eijssels erfgen.

ZWAAN – 1663 – RH274, 60V

Jacob en Adriaen Domus Janssen Sterken laten na: een huys en schuere, bestaende in metserije, timmerwerck en dack: de Swaen, getaxeerd op zevenhonderd gulden; en een huys daerneven bestaende, oijck in metserije en timmerwerck en dack, getaxeerd op driehonderd gulden.

ZWAAN – 1663 – R726, 242

Adriaentken J. van Ghilse, weduwe Domus J. Stercken verkoopt Adriaentken J. Adr. Wouter Geerits X C.J. van Gelder, een huys: de Swaen, ... half bunder, oostwaerts aende Schouloop, westwaerts aende Beeksche strate.

ZWAAN – 1665 – R727, 37

Taxatie van Corn. Jansen van Gelder huysinge, ...: de Swaen, 3475 gulden.

ZWAAN – 1712 – R736, F145

Adriana Johanna Vereijck verkoopt Huybrecht Jan Marynisse: een huysinge, achterhuysinge: de Swaen, mette schure, hoff en erffenisse, half bunder opde Beeck, oostwaerts aenden Schouwloop, westwaerts de Beeckse Straet.

ZWAAN – 1742 – GP272, 241

Huysinge: de Swaan, tevoren Huijbregt Jan Marijnissen.

ZWAAN – 1788 – RH112, 84V

El. Lodders, weduwe Mathys H. sGrauwen verkoopt J. Dingeman van den Wyngaert eene huysinge, hovinge, Schuure, land en erve, half bunder: de Zwaan, oost de waterloop (belast met onder andere de helft van vijf lopen evens, zynde haver, Gageldonkse chyns).

ZWAAN – 1851 – N 9, 226

Weduwe Cornelis Bruyninx verkoopt Eene huysinge, stal, schuur erf of tuin: de Zwaan, waarin vele jaren de affarie van herberg wordt uitgeoefend (E 215, 216).

ZWAAN, GROTE – 1542 – R709, 92

Hendrick J. Sweerts verkoopt Pr. Wouter Goderts de huysinge en erffenisse: de groote Swaen, mette toebbeh. en hove.

Zwaan is wel de meest voorkomende herbergnaam, volgens de overlevering omdat de zwaan een echte nathals was. De herberg lag op de hoek van de Kapelstraat en de Markt.

Zwaan komt van de vogelnamen voor herbergen veruit het meest voor. Men vermoedt dat herbergen bewaakt werden door de zwanen die vaak op de bij herbergen aanwezige vijvers aanwezig waren.⁹⁷

ZWALUWSTAARTAKKER – 1914 – BREDANAAR33, 153

Kavels rogge op den Zwaluwstaartakker.

Vormaanduiding voor een perceel met twee zeer lange, spits uitlopende punten.

- 1 Verdam, p. 21.
- 2 Verdam, p. 108.
- 3 De Bont, p. 128.
- 4 Vermeeren, Marc: Poppel, toen en nu, deel 4 (1997), p. 131.
- 5 De Vries, p. 11.
- 6 Thys, Isfridus: Memorie oft verhoog over het uytgeven en tot culture brengen der vage en inculte gronden in de Meyerye van 's Hertogenbosch; door de vrienden derzelve bekroond ten jaere 1788, Mechelen (1792), p. 189, 190.
- 7 Buiks en Leenders, deel IV, p. 523, 524.
- 8 Leenders, K.: Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda (2006), p. 102.
- 9 Van der Sijs, p. 885.
- 10 Hage 9/10 (1979/80), p. 104.
- 11 Van Lennep en Ter Gouw, deel II, p. 321, 322.
- 12 Hoeufft, p. 126.
- 13 Verdam, p. 98.
- 14 Hoeufft, p. 72.
- 15 Buitenhuis, p. 95.
- 16 Buisman, deel 1, p. 303.
- 17 Van der Sijs, p. 896, 897.
- 18 Buiks (1994), p. 85.
- 19 Buiks (1994), p. 240.
- 20 Blankaart, p. 439, 440.
- 21 Goossenaerts, p. 175.
- 22 Spek, II, p. 663.
- 23 Hoeufft, p. 128.
- 24 Knippenberg, W.: Duifhuizen, Brabants Heem, 7 (1955), p. 17.
- 25 Van der Sijs, p. 931.
- 26 De Vries, p. 156.
- 27 Van der Sijs, p. 933.
- 28 Geciteerd in Goossenaerts, p. 195.
- 29 Ver Elst, André: Folkloristische tijdspiegel voor België, Brussel, z. j., p. 140, 141.
- 30 Buitenhuis, p. 216.
- 31 Cerutti, I, p. 312 resp. 314.
- 32 Buiks (1994), p. 174.
- 33 Lindemans, J.: Toponymie van Opwijk, nr. 428-435, geciteerd in Goossenaerts, p. 255.
- 34 IJsseling, p. 68.
- 35 Gysseling (1960), p. 441.
- 36 Verhoeff, J.M.: De oude Nederlandse maten en gewichten, Amsterdam (1983), p. 13.
- 37 Mélotte en Molemans, p. 133.
- 38 Verdam, p. 243.
- 39 Bach, A.: Deutsche Namenkunde 2: Die Deutsche Ortsnamen, par. 196.
- 40 Geciteerd in Moerman, p. 116.
- 41 Smulders, F.: Ing-namen, Brabants Heem 13 (1960), p. 114.
- 42 Loon, J.B. van: Het element -ing in de westbrabantse toponymie, Taal en Tongval 213-4 (1969), p. 217.
- 43 Buiks, C.J.M.: Noorbrabantse plaatsnamen 3: Teteringen, Waalre (1990), p. 33.
- 44 Paepen, Nico: De aard van de Zes dorpen, 1332-1822. Casusonderzoek naar een Kempense gemene heide (deel 1), Taxandria Turnhout, 76 (2004), p. 41.
- 45 Smulders, F.: De Harenskerk, De Kleine Meierij 10-2 (1956), p. 11.
- 46 Gysseling, M. en A.C.F. Koch: Diplomata Belgica ante annum millesimum centesimum scripta, Brussel (1950), p. 286 resp. 368.
- 47 De Vries, p. 241.
- 48 Heukels, p. 57.
- 49 Maes (2006), p. 109.
- 50 Smulders, F.: Toponymie van Udenhout, De Kleine Meierij 16-2 (1962), p. 38.
- 51 De Bont, p. 43.
- 52 Smulders, F.: Toponymie van Udenhout, De Kleine Meierij 14, p. 9.
- 53 Cerutti, II, p. 42.
- 54 Leenders (2006), p. 196.
- 55 Devos, M.: Betekenis en motivering van enkele diernamen in de toponymie, Naamkunde 34-2 (2002), p. 118.
- 56 Es, W.A. van, H. Sarfathy en P.J. Woltering: Archeologie in Nederland (1988), p. 149.
- 57 Breuer, J.: La frontière linguistique et l'hypothèse d'un 'limes' en Belgique au IVe siècle, geciteerd in R. Borremans: De streek van Halle, van de voorgeschiedenis tot de vroege Middeleeuwen, II: Het Romeins tijdperk, Eigen Schoon en De Brabander, 56 (1963), p. 243, 244. J. Vannerus: Le Limes et les fortifications Gallo-romaines de Belgique, Enquêtes toponymique, V.K.B.A., 2e reeks, XI, p. 94; H. Draye: De Frankische kolonisatie en het Kolenwoud, Meded. 14 (138), p. 21-31, 32-34.
- 58 Gysseling, I, p. 455.
- 59 Hage 11/12 (1981/2), p. 200, 201.
- 60 Woordenboek der Nederlandsche Taal, deel VIII, kolom 298, 299.
- 61 Ekwall, Eilert: The concise dictionary of English place-names, Oxford (1960), p. 131.
- 62 Schönfeld (1950), p. 32.
- 63 Goossenaerts, p. 433, 434.
- 64 Ter Laan, K.: Folkloristisch woordenboek van Nederland en Vlaams België, 's-Gravenhage (1949), p. 205.
- 65 Verdam, p. 341.
- 66 Leenders, Karel: Het Goed van Campe en zijn betekenis voor het onderzoek van Hage-Hertog, Hage 2, nr. 5 (1972), p. 40-52.
- 67 Schönfeld, p. 48.
- 68 Buiks (1994), p. 405.
- 69 Leenders (2006), p. 242.
- 70 Hage 43/48, 1985/6, p. 159 e.v.
- 71 Hoeufft, p. 478. Zie ook Goossenaerts, p. 603.
- 72 Eijck, Jan van: Je kon de pest, de toring of de kolere krijgen, De Runstoof, 22, nr. 2 (1999), p. 9.
- 73 Buiks, Chr.: Veldnamen in gemeente Gilze en Rijen, (2002) p. 117.
- 74 Buitenhuis, p. 446.
- 75 Buiks, Chr.: Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel, deel 4, p. 79.
- 76 Hage 10 (1980), p. 141.
- 77 Verdam, p. 484.
- 78 Van der Sijs, p. 1055.
- 79 Bastiaensen, Jean: Landbouwstatistiek uit de 14de eeuw, De Spycker (1990), p. 36.
- 80 Van der Sijs, p. 1054.
- 81 geciteerd door Goossenaerts, p. 606.
- 82 Thijs, Is.: Memorie of verhoog ... over het uytgeven en tot culture brengen der vage en inculte gronden in de Meyerye van 's Hertogen-Bosch, Mechelen (1792), p. 257.
- 83 Blankaart, Stephaan: Den Nederlandschen herbarius, 1698 (herdruk 1980), Brussel, p. 134.
- 84 Uytven, R. van: Vroege inbreuken op de braak in Brabant en de intensieve landbouw in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de dertiende eeuw, Tijdschrift van de Belgische vereniging voor aardrijkskundige studies, 53 (1984), p. 63-72.
- 85 Moerman, p. 189.
- 86 Beex, G.: Wat is een rijt? Brabants Heem, 16 (1964), pp. 26-29.
- 87 Schönfeld, M.: Nederlandse waternamen (1955), p. 189.
- 88 Roymans, Nico: De negende zaligheid (1975), p. 98.
- 89 Van der Sijs, p. 127.
- 90 Hage 43-48 (1985/6), p. 159 e.v.
- 91 Van der Sijs, p. 1093.
- 92 Buitenhuis, p. 590.
- 93 IJsseling (1966), p. 104 resp. 111.
- 94 Van der Sijs, p. 1122.
- 95 Buiks, Chr.: Wolven in de Baronie, Mededelingblad van de heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout', 20 (1996), nr. 1, p. 2526-2531.
- 96 Weijnen, A.A.: Oude Woordlagen in de zuidelijk-centrale dialecten, Amsterdam (1999), p. 67.
- 97 Lindemans, P.: Zwanen en ooievaars, Eigen Schoon en De Brabander, 48 (1965), p. 193.

COLOFON

Titel: Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

Erfgoedrapport Breda 60

Auteur: Chr. Buiks

Kaarten: H. de Kievith

Objectfoto's: A. Schut

Eindredactie: G. Otten, H. de Kievith

Ontwerp en lay-out: Studio Maaiké Klijn

De auteur heeft zijn best gedaan de rechthebbenden op de illustraties te achterhalen. Degenen die menen rechten te hebben kunnen zich met hem in verbinding stellen.

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2018

 Gemeente Breda

Ruimtelijk Economisch Domein
Team Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda